

TÜRKİYE'DE BİREYSEL BAĞIŞÇILIK VE HAYIRSEVERLİK 2019

S. ERDEM AYTAÇ KOÇ ÜNİVERSİTESİ

ALİ ÇARKOĞLU KOÇ ÜNİVERSİTESİ

TÜRKİYE'DE BİREYSEL BAĞIŞÇILIK VE HAYIRSEVERLİK 2019

S. ERDEM AYTAÇ KOÇ ÜNİVERSİTESİ

ALİ ÇARKOĞLU KOÇ ÜNİVERSİTESİ

TÜRKİYE'DE BİREYSEL BAĞIŞÇILIK VE HAYIRSEVERLİK 2019

TÜSEV Yayınları, Ocak 2020

No **84**

ISBN **978-605-81428-7-9**

Proje Ekibi (Alfabetik sıra ile) **Birce Altay Koyuncu, Tevfik Başak Ersen**

Yazarlar **S. Erdem Aytaç, Ali Çarkoğlu**

Yayına Hazırlayan: **TÜSEV**

Tasarım **Myra**

Koordinasyon **Engin Doğan**

Yayın Tasarımı **Tuba Mücella Kiper**

Sayfa Tasarımı ve Uygulama **Serhan Baykara**

Baskı **İmak Ofset Basım Yayın San. ve Tic. Ltd. Şti.**

Akçaburgaz Mah. 137. Sok.No: 12

Esenyurt / İstanbul / TÜRKİYE

Tel: 444 62 18 Fax: 0212 656 29 26

©Tüm hakları saklıdır. Bu yayının herhangi bir bölümü Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı'nın (TÜSEV) izni olmadan hiçbir elektronik veya mekanik formatta ve araçla (kayıt, bilgi depolama, vb.) çoğaltılamaz.

TÜSEV

Bankalar Cad. No. 2 Minerva Han, 34420 Karaköy – İstanbul

T 0212 243 83 07 F 0212 243 83 05 info@tusev.org.tr • www.tusev.org.tr

Bu raporda yer alan görüşler yazarlara aittir. Bir kurum olarak TÜSEV'in görüşleriyle birebir örtüşmeyebilir.

HAKKIMIZDA

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV) 1993 yılında sivil toplumun yasal, mali ve işlevsel altyapısını geliştirmek amacıyla vakıf ve demekler tarafından kurulmuştur. Yirmi beş yılı aşkın süredir sivil toplumun daha elverişli bir ortamda faaliyet gösterebilmesi ve karşılaşılan ortak sorunlara çözümler sunabilmek için faaliyet gösteren TÜSEV, çalışmalarını Mütevelliiler Heyeti üyelerinden aldığı destekle sürdürmektedir.

Türkiye’de güçlü bir sivil toplumun varlığı için dört program alanı altında;

- STK’lar için elverişli ve destekleyici yasal ve mali ortamın oluşturulması,
- Stratejik ve etkin bağışçılığın teşvik edilmesi,
- Kamu, özel sektör ve sivil toplum arasında diyalog ve iş birliğinin sağlanması,
- Sivil toplumun uluslararası düzeyde tanıtılması ve iş birliklerinin kurulması,
- Sivil toplumla ilgili araştırmalar yapılması amacıyla faaliyetlerini sürdürmektedir.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	7
ÖNSÖZ	8
BAŞLARKEN	10
1. GİRİŞ VE ÖZET BULGULAR	13
2. ÖRNEKLEM	17
3. SOSYAL SERMAYE VE SİVİL TOPLUM	21
4. TÜRKİYE'DE BİREYSEL BAĞIŞLAR VE BAĞIŞ YAPMA MOTİVASYONLARI	29
4.1 İhtiyaç Sahiplerine Yapılan Doğrudan Yardımlar	29
4.2 Sivil Toplum Kuruluşlarına Yapılan Bağışlar ve Faaliyetlere Katılım	46
4.3 Bağış Yapma Motivasyonları ve Tercih Edilen Yöntemler	60
5. SONUÇ	69

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
CAF	Charities Aid Foundation
ÇYDD	Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği
FY/CY	Fikrim Yok / Cevabım Yok
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
LÖSEV	Lösemili Çocuklar Vakfı
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TEGV	Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı
TEMA	Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı
TEV	Türk Eğitim Vakfı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSEV	Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı

ÖNSÖZ

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı olarak, Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının karşılaştığı ortak problemlere çözümler üretebilmek için 26 yıldır ilk günkü özverimizle çalışıyoruz. Bu 26 senede, STK’ların elverişli bir ortamda çalışmasına katkı sunmak için hayata geçirdiğimiz faaliyetlerde önceliğimiz her zaman güncel bilgiye erişmek ve paylaşımlarımızı bu bilgiler ışığında yapmak oldu. Özellikle sivil toplumun varlığı için büyük önem taşıyan, ancak üzerine bilgi ve veri üretiminin oldukça sınırlı olduğu konularda yaptığımız araştırmalarla eriştiğimiz bulguları paydaşlarımıza sunmanın TÜSEV’i zenginleştirirken Türkiye’deki STK’lar için de yol gösterici birer kaynak haline gelmelerini mutlulukla karşılıyoruz.

TÜSEV’in Türkiye’de hayırseverlik ve bireysel bağışçılık alanına dair gerçekleştirdiği araştırma çalışmaları da sivil toplumun varlığını güncel bilgi ve veriler eşliğinde, güçlenerek sürdürmesi amacıyla taşımaktadır. Bu kapsamda, ilkinin 2006 yılında, ‘Türkiye’de Hayırseverlik: Vatandaşlar, Vakıflar ve Sosyal Adalet’ başlığıyla, ikincisini on sene aradan sonra, 2016 senesinde Türkiye’de

Bireysel Bağışçılık ve Hayırseverlik başlığıyla çıkardığımız raporların, Türkiye’de bağışçılık ve hayırseverlik kavramlarının derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlamanın yanı sıra, STK’ların finansman kaynakları içinde önemli büyük olan bireysel bağışçılık alanına dair bilgi ve farkındalıklarının artmasına da önemli ölçüde katkı sağladığını gördük.

Gerek Türkiye’nin içinden geçmekte olduğu değişim süreci, gerekse dünya çapında alanı etkileyen gelişmelerin hızı, araştırmamızın tekrarlamamız gerekliliğini beraberinde getirdi. Bunun yanı sıra, aradan geçen üç senede, yerel ve global ölçekte sivil toplumdan paydaşlarımızın rapora dair fikir ve önerilerini dinleme fırsatı yakaladık; alanı ilgilendiren farklı başlıkları inceleme ve Türkiye bağlamında değerlendirme şansımız da oldu. Böylelikle araştırmamızı mevcut sorular üzerinden güncellerken, yeni sorular da dahil ederek STK’ların bireysel bağışçılık alanındaki sorularına cevap vermesini umut ettiğimiz yeni bulguları da raporumuza dahil edebilme fırsatı yakaladık.

Koç Üniversitesi Sivil Toplum ve Hayırseverlik Araştırmaları Merkezi tarafından, Prof. Dr. Ali Çarkoğlu ve Dr. Öğr. Üyesi S. Erdem Aytaç'ın liderliğinde yürütülen Türkiye'de Bireysel Bağışçılık ve Hayırseverlik 2019, bireysel bağışçılık alanında en güncel verileri içerirken, belirli başlıklarda, seneler içinde meydana gelen değişimi analiz etmek için ve geleceğe yönelik ön görülerde bulunmak için de bir fırsat sunuyor. Raporun TÜSEV'in Türkiye'de bağışçılık kültürünü geliştirerek filantropinin gelişimi için elverişli bir altyapıya katkı sağlamak amacıyla yürüttüğü Değişim için Bağış Projesi kapsamında hayata geçirdiği faaliyetlerin etkisini artırarak, STK'ların bu alandaki stratejilerine katkı sağlayacağını umuyorum.

Türkiye'deki bireysel bağışçılık kültürünün hem benimsenen pratikler hem de yenilikçi yöntemler ışığında bir resmini çeken bu raporun, bağışçılığın gelişimine katkı sağlayabilecek tüm paydaşlar için kıymetli bir kaynak olmasını diliyorum. Bu vesileyle araştırmayı hayata geçiren Prof. Dr. Ali Çarkoğlu ve Dr. Öğr. Üyesi S. Erdem Aytaç'a, Koç Üniversitesi Sivil Toplum ve Hayırseverlik Araştırmaları Merkezi'ne sivil toplum alanın güçlenerek var olmasına sağladıkları katkı ve raporun hazırlık sürecindeki özenli çalışmaları için TÜSEV ekibine teşekkür ediyorum.

Deniz Ataç
Yönetim Kurulu Başkanı

BAŞLARKEN

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV) olarak geride bıraktığımız 26 senedir, sivil toplum kuruluşlarının karşılaştıkları problemlere çözümler üretmek sivil toplum için elverişli bir ortam yaratmaya gayret ediyoruz. Bu kapsamda, Türkiye’de STK’ların en büyük gelir kalemi olan bağış ve yardımların vazgeçilmez bir parçası olan bireysel bağışçılığı geliştirmek için faaliyetler yürütüyoruz.

Bireysel bağışçılığı geliştirmek ve Türkiye’de bağışçılık kültürünü yaygınlaştırmak için hayata geçirdiğimiz faaliyetlere ışık tutan Türkiye’de Bireysel Bağışçılık ve Hayırseverlik Raporu’nun ilkinin 2006, ikincisini ise 2016 yılında yayımladık. Bu iki raporda yer alan veriler hem TÜSEV’in konudaki çalışmalarını şekillendirmede hem de Türkiye’deki sivil toplum kuruluşlarının bireysel bağışçılığa attıkları önemin artmasında büyük rol oynadı. Türkiye’de Bireysel Bağışçılık ve Hayırseverlik 2019 Raporu’nun da bu alanda kılavuz bir kaynak olmaya devam etmesini umuyoruz.

Bu araştırma kapsamında aradan geçen üç senede bireysel bağışçılık alanındaki eğilimler, bağış yapılan alanlar ve bağış yapma motivasyonlarındaki değişimleri ölçmeyi hedefledik. Böylelikle TÜSEV olarak konuda düzenleyeceğimiz faaliyetlerin niteliğini artırmayı hedeflerken, farklı paydaş kitleleri ile alanda kuracağımız iletişimin yapı taşlarını güncel veriler eşliğinde konumlayabilmeyi amaçladık. Bunun yanı sıra, STK’ların bireysel bağışçılık stratejilerini belirlerken dikkat etmeleri gereken noktalarda meydana gelen değişimleri de ortaya koymayı hedefledik.

2016 yılında yayımladığımız raporun ardından, ulusal ve uluslararası ölçekte bağışçılık ve filantropi alanlarında çalışan birçok paydaşla raporun sonuçlarını değerlendirme fırsatı yakaladığımız toplantılar yaptık. Bu toplantılar ışığında, Türkiye’de alanda gerçekleştirilen bu

en kapsamlı araştırmaya dahil edebileceğimiz soruları gözden geçirerek, bu sorulara alacağımız cevapların STK’ların kaynak geliştirme faaliyetlerinin bir parçası olarak bireysel bağışçılıkta önceliklendirebilecekleri noktalara işaret etmesini umuyoruz.

2019 yılı araştırmasını hayata geçirmeden önce, raporun yazarları Prof. Ali Çarkoğlu ve Dr. Öğr. Üyesi S. Erdem Aytaç’la bir araya gelerek söz konusu toplantıların çıktılarını detaylı şekilde değerlendirdik. Bu doğrultuda soru setimizde yaptığımız güncellemelerle uluslararası benzer raporlarda ölçülen verileri elde etmeyi, Türkiye’de bireysel bağışçılığın durumunun global ölçekte de incelenebilir olmasını, böylelikle Türkiye’de bireysel bağışçılık alanında yapılan çalışmaların içinden geçtiğimiz ve hızla değişen çağın gerektirdiği soruların cevapları eşliğinde şekillendirilebilmesini amaçladık. Bu vesileyle kendilerine bir kez daha özenli çalışmaları ve alana sağladıkları katkı için teşekkür etmek isteriz.

Türkiye’de Bireysel Bağışçılık ve Hayırseverlik Raporu 2019’un sonuçlarını değerlendirdiğimizde farklı katmanlardan oluşan, çok yönlü bir tablo ile karşılaştığımızı söylemek mümkündür. Genel olarak sivil toplum kuruluşlarının belirli başlıklardaki görevleri ve etkileri, genel sivil toplum algısı çerçevesinde değerlendirildiğinde, 2015 yılına göre artmıştır. Bu artışın, sivil toplumun elverişli bir ortamda faaliyet göstermesi için gerekli olan, toplum tarafından rollerinin ve varlıklarının kabul görmesi gerekliliğine olumlu yönde katkı sağlayabileceği söylenebilir.

Türkiye’de bireylerin bağış ve yardımlarını ihtiyaç sahiplerine bir kuruluş aracılığıyla değil, doğrudan ulaştırmayı tercih etmeleri daha önceki araştırmaların sonuçlarıyla örtüşen bir bulgu olmuştur. Bu tercihin sebepleri karşımıza yine yapılan yardım miktarının azlığı ve düzenli olarak yapılmaması olarak çıkmaktadır. Bu eğilimi karşılar biçimde, 2019 yılı araştırmasına dahil

ettiğimiz bir sorunun yanıtı olarak bireylerin son 12 ayda bağış yapmak için tercih ettikleri araçlar arasında kamusal alanda karşılaştıkları bağış kutuları, nakit para ile bağıştan sonra en yüksek tercih edilen araç olmuştur. Bu bulgudan yola çıkılarak, bireysel bağışçılar ve sivil toplum kuruluşlarının karşılaşılabilecekleri fiziksel alanlar ve araçların önemini koruduğunun altı çizilmelidir.

Bireyleri bağış ve kuruluşlarda gönüllülük yapmaya teşvik eden motivasyonlara dair bir değerlendirmede bulunulduğunda, önceki senelere kıyasla bireylerin 'kendilerini iyi hissetmeleri' geçtiğimiz sene içinde bağış yapmaları için önemli bir etken olmuştur. Bunun yanı sıra, kuruluşlarda gönüllü çalışmalarda bulunmak için 2006 ve 2015 yılı araştırmalarında karşımıza çıkan dini vecibelerin rolü 2019 yılında azalmış görünmektedir. Dini vecibelerle yapılan bağış ve yardımlardaki 2006 yılından bu yana süregelen düşüş de bu bulguyu destekler niteliktedir.

2016 yılı raporunu yayımladığımızdan beri TÜSEV olarak her fırsatta dile getirdiğimiz STK'ların şeffaflığı ve hesapverebilirliği konusu araştırmanın pek çok noktasında bireylerin bağışlarını STK'lar aracılığıyla yaparken göz önünde bulundurdıkları bir konu olarak karşımıza çıkmaya devam etmektedir. Keza bireyler arasında bağışlarının nasıl kullanıldığını görmek için kuruluşlardan herhangi bir raporlama talep etmemeleri de devam eden eğilimler arasındadır. Bu veriler ışığında, STK'ların aldıkları bağışları amacına uygun olarak kullandıklarını ispatlamak için faaliyet raporu gibi raporlamalarını düzenli şekilde yapmaları kadar, bu raporların iletişimini yapmak için de çaba harcamaları gerektiği ortadadır.

2019 yılı araştırmasının önemli bir diğer bulgusu, bireylerin bu tür bağışlarını bir kuruluş aracılığıyla yapmayı tercih etmeleri durumunda söz konusu kuruluşun bir kamu kurumu yerine bir STK olmasını tercih edenlerin oranındaki artıştır. Bu artışın, sivil toplum kuruluşlarının aradan geçen üç senede hayata geçirdikleri iletişim faaliyetlerinin bir sonucu olarak değerlendirilmesi yanlış olmayacaktır.

2015 yılındaki araştırmamızın sonucunda Türkiye'de bireylerin bir sene içinde yaptığı bağış ve yardımların 228 TL olarak hesaplanan toplamı, 2019 yılında 303 TL olarak hesaplanmıştır. Aradan geçen üç yıldaki enflasyon göz önünde bulundurulduğuna, 2015 yılı ile aynı kalabilmesi için bu miktarın en az 360 TL olması gerekirdi. Özetle, aradan geçen 4 yılda, bireysel bağışlarda bir düşüş gözlenmiştir. Bu veri yorumlanırken Türkiye'nin içinden geçtiği ekonomik dalgalanmaları her zaman göz önünde bulundurmak gerekir. Unutulmamalıdır ki bireyleri araştırma sonuçlarına göre gelecek 12 ay içinde bağış yapmaya teşvik edecek sebepler arasında 'daha çok para sahibi olmak' ilk sırada yer almaktadır.

Tüm bu bulgular ışığında Türkiye'de bireysel bağışçılığın ve hayırseverlik anlayışının çok boyutlu olduğu ve parçası olan her paydaşın alanın gelişimine katkı sağlamak için yapabilecekleri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Türkiye'de demokratik bir yaşamın vazgeçilmez parçaları olan sivil toplum kuruluşlarının sosyal fayda yaratmaya devam etmeleri için bireysel bağışçılığın artırılması amacıyla TÜSEV hem bir vakıf hem de bir filantropi altyapı kuruluşu olarak üzerine düşenleri yapmaya devam edecektir.

Türkiye'de Bireysel Bağışçılık ve Hayırseverlik 2019 başlıklı raporumuzun sivil toplum kuruluşlarının konudaki sorularını cevaplamasını ve bu doğrultuda atacakları adımları belirlerken yararlanacakları bir kaynak olmasını dilerken, araştırmamızı gerçekleştiren fikir ve önerilerini bizimle paylaşıp alanın gelişimine katkı sağlayan herkese teşekkür ederiz.

Tevfik Başak Ersen
Genel Sekreter

1 GİRİŞ VE ÖZET 1. BULGULAR

Burada sonuçlarını paylaştığımız araştırma TÜSEV'in inisiyatifi ve desteği ile gerçekleştirilmiş ve 2019 yılının Ağustos-Eylül aylarında Türkiye seçmen yaşı nüfusunu temsil yeteneğine sahip bir örnekleme ile yapılmış yüz yüze görüşmelerden oluşan bir saha çalışmasıdır. Amacımız temel olarak Türkiye'de bireylerin bağış yapma tercihlerini, vakıflara, demeklere ve bu kuruluşların çalışmalarına nasıl baktıklarını görmek ve sivil toplum faaliyetlerine yaklaşımlarını ortaya koymaktır. Bu şekilde çalışmamız yine aynı çatı altında 2004 ve 2015 yıllarında yürütmüş olduğumuz ve TÜSEV yayınları arasında erişilebilecek iki öncül çalışmanın devamı niteliğini taşımaktadır.¹

Her ne kadar bu çalışmada hayırseverliğin anlamı üzerine önceki çalışmalardaki kadar çok çözümleme olmasa da özünde hayırseverlikle ilgili pek çok tutum ve davranışı takip ediyoruz. Bu nedenle çalışmanın başlığını değiştirmeden yalnızca 2019 yılına atıfta bulunarak şekillendirdik. Önümüzdeki yıllarda da TÜSEV desteğiyle bağışçılık ve hayırseverlik üzerine tutum ve davranışları takip edeceğiz.

Üçüncü defa yürütülmüş olan bu çalışmada da Türkiye seçmen yaşındaki nüfusunun sivil toplum ve bağışçılığa bakışının bir fotoğrafını çekiyoruz. Yanıtını aradığımız sorular arasında vatandaşların sivil toplum kuruluşlarının (STK) faaliyetlerini nasıl değerlendirdikleri, bu faaliyetlere ne kadar katıldıkları ve destek verdikleri, katılım ve bağış yapma davranışlarının belirleyicileri ve kuruluşlara ne kadar güvendikleri yer almaktadır. Bu gibi soruları 2019 yılı itibarıyla cevaplarken eldeki veriler ışığında 2004'ten bu yana alanın nasıl bir gelişme gösterdiğini de izlemeye çalıştık. Bu bağlamda, 2004 yılında ilk defa yürütülmüş olan ve daha

¹ 2004 yılı çalışması için bakınız: Türkiye'de Hayırseverlik: Vatandaşlar, Vakıflar ve Sosyal Adalet. Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı. www.tusev.org.tr/tr/arastirma-ve-yayinlar/online-yayinlar?&per_page=10. 2015 yılındaki çalışma için de bakınız: <https://tusev.org.tr/tr/haberler/turkiyede-bireysel-bagiscilik-ve-hayirseverlik-arastirmasi-yayinlandi#.Xc0seVczaUm>

sonra 2015 yılında tekrarladığımız iki çalışmanın bulgularını da güncellemeye gayret ettik.²

2015 yılı çalışmamızın bulgularını sunduğumuz raporda dönemin olumsuz ekonomik koşullarına ve bu koşulların araştırmamızdaki bulgularla ilişkisine dikkat çekmiştik. O dönemden bugüne Türkiye ekonomisi dalgalı bir seyir izlemiştir. 2016 yılını nispeten düşük bir büyüme oranıyla (%3,2) kapatan ekonomi 2017 yılında hükümetin izlediği genişlemeci politikaların da etkisiyle %7,5 gibi yüksek bir oranda büyümüştür. 2018'in ilk yarısında da bu momentum korunmuş olsa da Türkiye ekonomisi 2018 yılının ikinci yarısında büyük bir döviz kuru şoku yaşamış ve ciddi bir daralma sürecine girmiştir. 2018 yılının son çeyreğinde %2,8 daralan ekonomi 2019'un ilk çeyreğinde %2,4 ve ikinci çeyreğinde de %1,5 küçülmüştür. Bu daralmaya hem enflasyon hem de işsizlik oranlarında keskin bir yükseliş eşlik etmiştir. 2018 yıl sonu enflasyonu %20,3'ü bulmuş ve saha çalışması döneminde yıllık %15-16 civarlarında seyretmiştir; oysa 2015 yıl sonu enflasyonu %8,8 olarak kaydedilmişti. Benzer şekilde saha çalışması dönemindeki işsizlik oranı da bir süredir devam eden yükseliş trendini koruyarak %14'e ulaşmıştır. Bu dalgalı ve son dönemdeki oldukça olumsuz ekonomik atmosferin vatandaşların hayırseverlik ve yardım davranışı ve tutumlarını etkilemesi sürpriz olmayacaktır.

Mevcut araştırma bulgularına 2004 ve 2015'te elde edilmiş bulgularla karşılaştırmalı olarak baktığımızda öne çıkan bazı noktaların altını çizmek isteriz.

2 Mevcut araştırmada elde ettiğimiz bulguları 2004 ve 2015 yılındaki iki çalışma bulgularıyla karşılaştırılabilir kılmak ve geçen yıllar içindeki değişimi tutarlı bir şekilde takip edebilmek için bu öncül iki çalışmadaki soru ve ölçümler mümkün oldukça değiştirilmeden muhafaza edilmiştir. Bunun yanı sıra bazı güncel konulara ışık tutmak ve araştırmamızın kapsamını ve çeşitli ölçümleri daha da geliştirmek için gerekli görülen yerlerde soru ve ölçümlerde bazı değişiklikler yapılmış ve yeni sorular kullanılmıştır.

- Türkiye'de yoksullara yardım öncelikli olarak devletin görevi olarak görülmektedir. Bu bulgu 2004'ten bu yana değişmemekle birlikte 2019 araştırmasında yoksullara yardımı "hali vakti yerinde vatandaşların" görevi olarak görenlerin oranında düşüş gözlenmiştir. Yoksullara yardımı "tüm vatandaşların" ve "sivil toplum kuruluşlarının" görevi olarak görenlerin oranı ise artmıştır. Bu çerçevede sivil toplum kuruluşlarına ülke gündeminin önemli bir maddesi olarak öne çıkan yoksullukla mücadelede eskiye oranla artan bir rol verildiği gözlenmektedir.
- 2004'ten bu yana gözlenen bir başka bulgu da vatandaşların ihtiyaç sahiplerine yardımlarını bir kuruluş aracılığıyla değil, doğrudan kendileri gerçekleştirmeyi tercih etmeleridir. Bu tür enformel yardımlara karşın kurumsal aracılık yoluyla seçtiği hedef kitleye erişmeye gayret eden ve yardımlarını ilgili kuruluşlara bağlı yoluyla gerçekleştirmeyi isteyenlerin oranı sadece %12'dir. Bu gözleme rağmen yardımların ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmasında kamu kuruluşları yerine STK'ları tercih edenlerin oranı da artmaktadır. Bu bulguyu bir öncekiyle birlikte değerlendirdiğimizde STK'ların rolünde en azından halk genelinde bir yükseliş gözlenmektedir denilebilir.
- Her 10 kişiden 4'ü geçtiğimiz bir yıl içinde akraba, komşu ya da başka bir ihtiyaç sahibine doğrudan yukarıda kullandığımız terimle enformel yardımda bulunmuştur. Eğitim ve gelir düzeyi arttıkça doğrudan enformel yardımda bulunma eğilimi de artmaktadır. Gerek akrabalar gerek komşular ya da diğer ihtiyaç sahiplerine doğrudan yapılan yardımlarda aynı yardımlardan nakdi yardımlara doğru bir kayış gözlenmektedir. Yani gitgide daha yüksek bir oranda kişi kendi yakın çevresi diyebileceğimiz sosyal alanda enformel olarak yaptıkları yardımları

nakit para ile yapmaktadır. Bu değişimi önümüzdeki yıllarda da izlemek gereği ortadadır. Aynı yardımdan nakdi yardıma geçiş acaba aynı zamanda doğrudan yardımlardan kurumsal aracılıkla formel yardımlara dönüşecek midir? Bunu zaman içinde göreceğiz.

- Vatandaşlar yaptıkları yardımların miktar olarak çok küçük olması ve bu yardımları düzensiz olarak yaptıkları için bir kuruluşa bağışta bulunmak yerine doğrudan yardım yapmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bu bulguda da 2004'ten bu yana önemli bir değişim olmamıştır. Ekonomik güçlüklerin devam ettiğini gözlediğimiz 2019 çalışmasında bu alanda kişilerin bütçelerinden ayırabildikleri rakamlarda artışın kısıtlı kalması enformel yardımı destekler bir etki yapmaktadır. Ekonomik şartların zor olduğu bu dönemlerde formel yardım toplamaya gayret eden kuruluşların da kurumsal olarak daha iyi ekonomik şartlara hazırlanmaları yerinde olacaktır. Bu noktaya daha sonra değineceğiz.
- Vatandaşların toplam yardımları içinde dilencilere yapılan yardımlar 2004'ten bu yana önemini korumaktadır. Sokak dilencilerine para verenlerin oranı bir miktar azalsa da her 10 vatandaştan 4'ü dilencilere para vermektedir. Dilencilere para vermekte dini inançlar ve acıma duyguları önemli rol oynamaktadır. Enformel yardımın bir parçası olan dilencilere verilen paraların ülkedeki doğrudan yardımlaşma eğiliminin ayakta kalmasına destek verdiği söylenebilir. Kamusal alanda enformel de olsa bir sürekliliği olan bu davranış geniş halk kitleleri nezdinde yardımlaşma ihtiyacını da karşılayarak hayırseverlik kaynaklarının dağılımında rol oynamaktadır.
- Vatandaşların çoğunluğu dilencilerin durumu için devleti veya başkalarını sorumlu görmemektedir. Dilencilerin içinde buldukları durumdan öncelikle

dilencilerin kendileri, tembellik ve kader sorumlu tutulmaktadır. Dilenci olgusunun altında yatan dinamiklerin toplumsal teşhisinde oldukça modern bir yaklaşım sergilenmesi söz konusudur. Bu açıdan bakıldığında kamu politikalarının dilencilere gitmekte olan bu kaynağı daha anlamlı ve kamu yararına bir şekilde kullanıma dönüştürebilecekleri bir toplumsal temel vardır diyebiliriz.

- Dini vecibelerle ilgili yardımlar vatandaşların toplam yardımları içinde önemini korumakla birlikte 2004'ten bu yana bu tür yardımlarda düşüş devam etmektedir. Ramazan Bayramı'nda fitre verenlerin oranı 2004'te %79'dan 2019'da %58'e gerilemiştir. Yine geçen yıl içerisinde zekât verenlerin oranı aynı dönemde %40'tan %23'e gerilemiştir. Kurban kesenlerin oranı da %57'den %39'a inmiştir. Her ne kadar dini vecibeler de olsa bu tür yardımların ekonomik zorluklar sonucu gerilemiş olduklarını düşünebiliriz. Ekonomik şartların değişip iyileşmesi ile daha önceki düzeye ve yine enformel doğrudan yapılan fitre, zekât yardımlarına geri dönüşecek midir? Bunu da zaman içerisinde göreceğiz.
- Tüm bu gelişmelere rağmen son bir ay içerisinde kuruluşlara bağış ve ihtiyaç sahiplerine yardım yapanların oranında az da olsa bir artış görülmektedir. STK'larda 2019 yılında yapılan faaliyetler arasında yalnızca bağış yapmada 2015 ile karşılaştırıldığında bir artış gözükmektedir. Ancak bu artışla bile 2019 düzeyi 2004 düzeyinin gerisinde kalmaktadır.
- STK'larda gönüllülüğü motive eden faktörlerde kişisel haz en başta gelirirken dini vecibelerin rolü azalmış gözükmektedir. Yani dini saikler ya da hassasiyetler sonucu STK'larda çalışma eğilimi 2019 araştırmamızda gerilemiş görünmektedir.

-
- Vatandaşların kuruluşlara bağış yapma kararını belirleyen etmenler arasında en başta gelen “kuruluşun aldığı bağışları amacına uygun kullanacağına dair verdiği güven” olarak ortaya çıkmaktadır. Farklı birkaç soruda yansımaları görülen ortak bir büyük kaygının kuruluşlara yapılan bağışın amacına uygun kullanılmayıp boşa harcanacağı kaygısıdır. Açık ki kuruluşlar bağış toplarken ve daha önemlisi bu bağışları ihtiyaç sahiplerine aktarırken çok dikkatli olmalıdırlar. Kuruluşların kaynaklarını nasıl harcadıklarını ilgili paydaşlar ile şeffaf bir şekilde paylaşmaları bu kaygıların ortadan kaldırılması ya da azaltılmasında hiç şüphesiz önemli bir rol oynayacaktır.
  - Son 12 ayda kişileri bağış yapmaya teşvik eden nedenler arasında “zor durumda olanlara yardım isteği”, “kendini iyi hissetme” ve “bağış yapılan konunun önemi” öne çıkmaktadır. Kişileri önümüzdeki 12 ayda daha çok bağış yapmaya teşvik edecek etmenler arasında da “daha fazla para sahibi olmak”, “bağışın nasıl harcanacağından emin olmak” ve “STK’ların daha şeffaf olması” öne çıkmaktadır. Burada da göze çarpan durum bir önceki kurumsal harcamaların israf ve amaca hizmet etmeme kaygılarının öne çıkmasıdır. Ekonomik zorlukların kişileri bağış yapmaktan alıkoyduğunu doğrudan bu cevaplarda da gözlüyoruz. Ancak insanların kendilerini iyi hissetme ihtiyaçları da bağışçılığın artmasında göze çarpan bir etmendir. Kuruluşların bağış yoluyla yarattıkları kaynakların artmasında bağışçıların kendilerini yaptıklarından dolayı iyi hissetmelerini sağlamaları kritik bir etmen olarak ortaya çıkmaktadır.
  - 2004’ten bu yana değişmeyen bir başka bulgu da bağışçıların ancak yaklaşık üçte birinin kuruluşlardan rapor aldıklarını belirtmesidir. Bu oranı yüksek bulanlar da düşük bulanlar da olacaktır. Türkiye sivil toplumunda toplanan bağışların nasıl harcandığına dair raporlama ya da en üst düzeyde kuruluşun kaynaklarının nasıl kullanıldığına dair kamuya açık bir rapor yayınlama geleneği yaygın değildir. Ancak bu tür şeffaflık sağlayıcı raporlamaya bir talep olduğu söylenilebilir.
  - Her 10 bağışçıdan 4’ü bağışlarının nasıl kullanılacağına dair görüş bildirmemektedir, ancak bu oranda az da olsa bir düşüş gözlenmektedir. Bir amaca yönelik bağış yapma oranı artmaktadır. Son yıllarda sivil toplum faaliyetlerinde spesifik bir amaca yönelik olarak bağış isteme eğiliminin artmakta olduğu bu sektörü gözleyenlerin sık sık karşılaştığı bir kampanya türü olmuştur. Bu bulgumuz bu tür kampanyaların etkili olduklarını düşündürmektedir.
  - Türkiye’de kişi başı ortalama yıllık yardım ve bağış miktarı yaklaşık 303 TL olarak hesaplanmıştır. 2015 yılındaki kişi başı ortalama yıllık yardım ve bağış miktarını 228 TL olarak tahmin etmiştik. Bu rakamın enflasyon düzeltilmesi ile bugünkü karşılığı 360 TL’dir. Yani enflasyon etkisini göz önüne aldığımızda reel bağış miktarı 360 TL olması beklenirken ancak 303 TL’de kalmış yani 2015’e göre reel olarak azalmıştır.
  - Bu miktarlar 2018 yılı Türkiye GSYİH’sinin %0,5’ine (2015 için %0,8) karşılık gelirken, örneğimizde gözlenen ortalama yıllık hane halkı gelirinin %0,7’sine (2015 için %1), ortalama yıllık kişi başı hane halkı gelirinin %2,5’ine (2015 için %2,9) denk gelmektedir. Yani kısaca sivil toplum ve hayırseverlik alanının ekonomi içindeki yerinde 2015’e göre bir daralma olmuştur.
-

2. ÖRNEKLEM

2004 ve 2015'te yürütülmüş öncül iki saha çalışmasına benzer şekilde bu çalışmada da örneklem seçimimiz TÜİK 26 İİBS-2 istatistik bölgesini temel almıştır. Daha önce de uyguladığımız gibi bu çalışmada da görüşülecek kişilerin ikame edilmediği bir örneklem planı yaptık. Örneklem kalitesini yüksek tutan bu ikamesiz örneklem planında görüşülmesi planlanan kişilere erişilemediği durumlarda kullanılmak üzere bir yedek görüşülecek kişiler listesi ile çalışılmamıştır. Benzer çalışmalardaki erişim oranı %50 civarında olması nedeniyle amaçlanan görüşme sayısının iki katı kadar bir hedef örneklem büyüklüğü Türkiye geneli kır ve kentsel yerleşim bölgelerine nüfusa oranlı şekilde dağıtılmıştır. Daha sonra her bölgenin kır-kent nüfus paylarına göre ayrılan görüşmeler tekrar paylaştırılmış ve her İİBS-2 bölgesinde kırsal ve kentsel yerleşimlerde görüşülecek kişi sayıları belirlenmiştir. Bu belirlenen görüşme sayılarına göre her kümede 20 kişiye ulaşılacak şekilde toplam kaç küme seçilmesi gerektiği

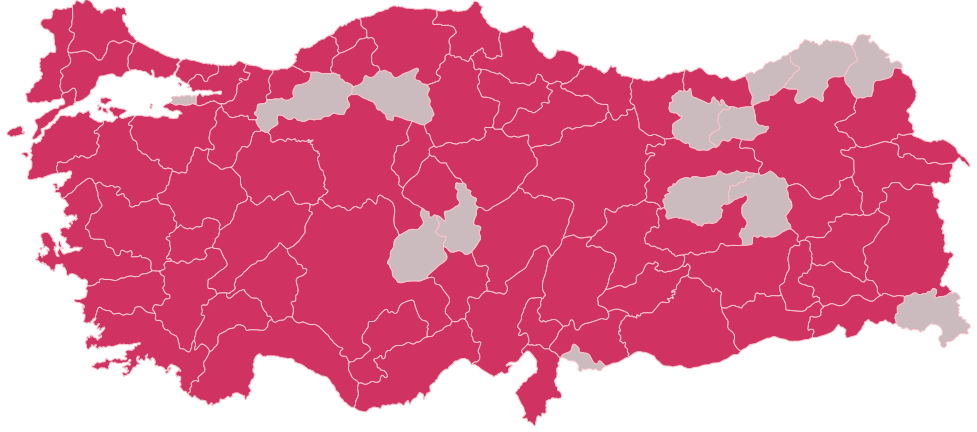
saptanmıştır. TÜİK'in Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ndeki (ADNKS) 400 hane adresinden oluşan kümelerden yirmişer rastsal adres ve ADNKS'de kayıtlı hane adresleri olmayan kırsal yerleşim bölgelerinde 20 adres muhtarlar görüşülerek belirlenmiştir. Herhangi bir haneye de ulaşıldığında hanede ikamet eden 18 yaş üzeri tüm nüfusun listesi çıkarılmış ve bu listeden de doğum tarihine göre rastsal bir kişi ile görüşülmeye çalışılmıştır. Seçilen kişiye erişilemiyor ve görüşme yapılamıyorsa toplamda üç kez daha aynı adreste görüşme yapılmaya çalışılmış ve eğer görüşme yapılamıyorsa bu adres örneklemden düşülmüştür.

Şekil 2.1'de 26 İİBS-2 bölgesinde görüşme yapılan ve yapılamayan iller gösterilmiştir. Toplamda 67 il 201 ilçede 2.502 kişi ile yüz yüze, hanelerde görüşme gerçekleştirilmiştir. Saha çalışması yaklaşık altı hafta içerisinde, 20 Temmuz-29 Ağustos 2019 tarihleri arasında Infakto Research Group tarafından Birim Araştırma ile gerçekleştirilmiştir.

ŞEKİL 2.1

Araştırmanın
yürütüldüğü
26 İBS-2
bölgesindeki 67 il

◆ Örnekleme dahil iller

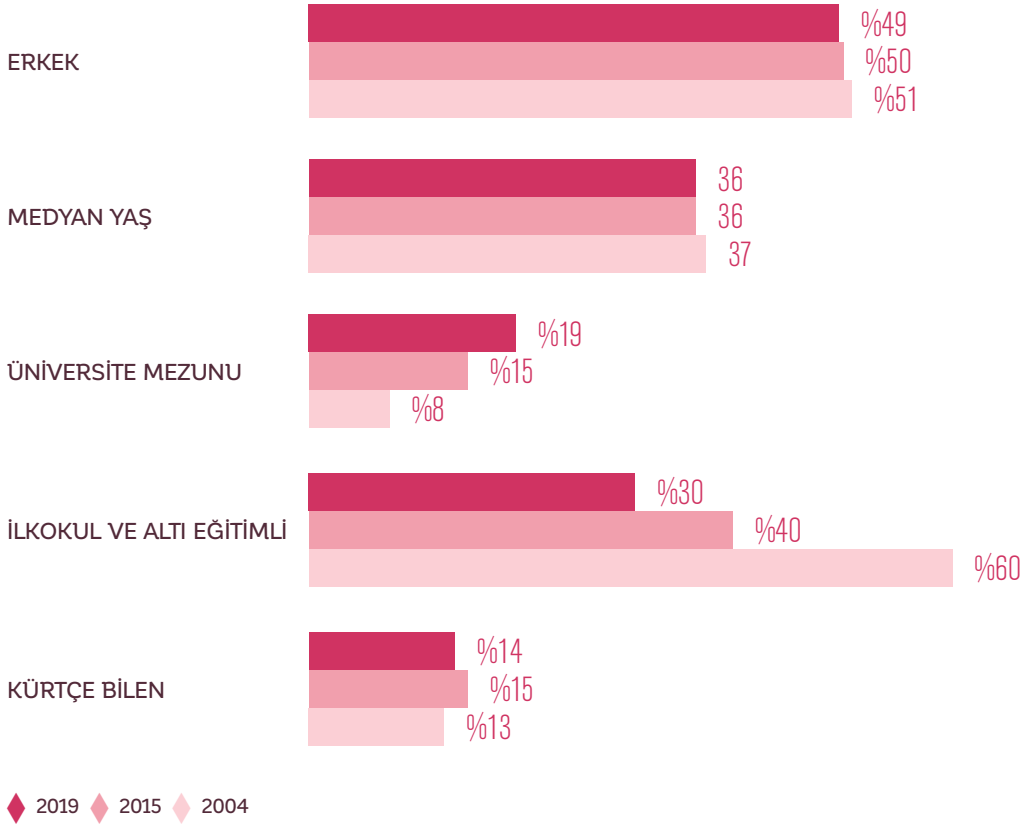
2019 çalışmasındaki örnekleme özellikleri yine 2004 ve 2015 yılı çalışmalarında kullanılan ve oy verme yaşındaki Türkiye nüfusunu temsil eden örneklerle karşılaştırmalı olarak Şekil 2.2'de sunulmuştur. 2004 ve 2019 saha çalışmaları arasında 15 yılı aşkın bir zaman vardır ve bu süre içerisinde Türkiye'nin toplumsal yapısındaki değişim elde edilen örneklerin karşılaştırmasına da yansımaktadır. Her üç çalışmada da görüşülen kişilerin yaklaşık yarısı kadın yarısı da erkektir. Medyan (ortanca) yaşta ilk çalışma ile karşılaştırıldığında bir yıllık bir azalma gözlenmektedir; 2004 yılında örneklemin yarısı 37 yaşın altındayken 2015 ve 2019'a gelindiğinde bu medyan yaş 36 olmuştur. Ortalama yaş 2019'da yaklaşık 42'dir ve 2004 yılına göre yaklaşık 3 yıl daha yaşlıdır. Görüşme yapılan evlerde yaşayan ortalama kişi sayısı 2004 yılında 4,3 düzeyinden 2019'da 3,6'ya inmiştir. Yani Türkiye'de ortalama hane halkı büyüklüğü son 15 yılda yaklaşık bir kişi (0,7) azalmış gözlenmektedir.

Üç örnekleme arasındaki en belirgin farklardan biri bireylerin eğitim düzeylerinde gözlenmektedir. 2004 örneklemindeki üniversite mezunu oranı sadece yaklaşık %8 iken bu oran 2015 yılında neredeyse iki katına çıkarak %15'e ulaşmıştır. 2019 yılında ise üniversite mezunu olduklarını söyleyenler örneklemin neredeyse beşte birini ya da %19'unu oluşturmaktadır.

Üniversite düzeyindeki deneklerin oranındaki artışa paralel olarak yetişkin nüfus içindeki ilköğretim ve altı düzeyde eğitimlilerin oranı da 2004'te %60'tan 2019'da yarı yarıya azalarak %30 düzeyine düşmüştür. Bu veriler resmi istatistiklerle önemli oranda örtüşmektedir. TÜİK tarafından en son yayımlanan 2018 yılı verilerine göre Türkiye'de 18 yaş üzeri nüfusta üniversite mezunu oranı %19 iken ilköğretim ve altı düzeyde eğitimlilerin oranı da %31'dir. Örnekleme seçiminde belediye sınırları içinde yaşayan nüfus olarak alınan kent nüfusu 2004'teki %65 düzeyinden 2019 itibarıyla %81 düzeyine erişmiştir. Kürtçe konuşabildiğini söyleyen nüfus oranında da aynı dönemde %13 ile %14 arasında gözlenmektedir.

ŞEKİL 2.2

Örneklerin temel
özellikleri, 2019,
2015 ve 2004

Üç farklı dönemdeki (2004, 2015, ve 2019) çalışmalarımızın bulgularını karşılaştırmalı olarak sunduğumuzdan vurgulamamız gereken bir nokta bu araştırmaların aynı kişilerle birden çok sayıda tekrar edilen görüşmeler temelinde bir panel çalışması olarak kurgulanmamış olduğudur. Yani 2004 yılında görüştüğümüz kişileri 2015 ve 2019 yıllarında tekrar ulaşıp görüşmüş değiliz; her çalışmada görüşülen kişiler o dönemdeki yetişkin nüfusu temsil niteliğine sahip bağımsız örneklerin parçasıdır. Dolayısıyla amacımız davranış ve tutumlarında zaman içinde değişim gözlemlenen bireylerdeki bu değişimin altında yatan etmenleri tespit etmek değildir. Bunun yerine yıllar içindeki ortalama eğilimlerdeki değişimleri takip edip farklı dönemdeki ortalama, yani tipik, bireylerin farklı etmenlere nasıl tepkiler verdiğini ölçerek buradaki farklılıkları karşılaştırabiliyoruz.

3. SOSYAL SERMAYE VE SİVİL TOPLUM

Bir önceki çalışmamızdan bu yana Türkiye'de kişiler arası güven düzeyi ve insanların sivil toplum kuruluşlarının ülkenin karşı karşıya olduğu sorunların çözümüne dair etkinlik algısı ne yönde değişmiştir? Bu bölümde bu soruların cevaplarını arayacağız.

Sosyal sermayenin tanımını yapmak zordur.³ Basite indirgeyerek ekonomik bir bakışla sosyal ilişkiler ve ağların kişilerin birikimlerini geliştirmekteki değeri olarak tanımlanabilir. Buna karşın pek çokları sosyal sermayenin ekonomik değerini değil toplumsal ilişkileri geliştirip kolaylaştırma işlevini vurgular. Sosyal sermayenin kaynaklarını da sonuçlarından ayırmak son derece güçtür. Sosyal hayatın tarihsel süreç içerisinde hemen her alanı sosyal sermayenin kaynakları olarak gösterilmiştir. Toplumların tarihsel gelişimi ve kültürü, farklı etnik ve dini grupların birlikte yaşamı, ekonomik sınıflar ve eşitsizlikler, sosyal devlet kurumlarının etkinliği, sivil toplumun gelişmişlik düzeyi, aile yapısının şekli ve sürekliliği, eğitim ve dinin toplumsal etkinliği gibi etmenler hem sosyal sermayenin kaynağı hem de sonucu olarak ileri sürülmüştür. Sivil toplum ve hayırseverlik davranışının da sosyal sermaye ile ilintili olduğuna şüphe yoktur.⁴ Farklı grupların uyum içinde yaşadığı bir toplumda bireylerin kendi varlıklarını toplumun ihtiyaç içindeki kesimleriyle paylaşmaları beklenir.

Sosyal sermayenin tanımındaki ve kaynakları ile sonuçlarını birbirinden ayırmada karşılaşılan zorluklar tatmin edici ve genel kabul görmüş bir sosyal sermaye ölçümünün de bulunmasını engellemiştir.⁵ Biz 2004 yılından bu yana bu yazında görece yaygın kullanımı olan basit bir soru temelinde sosyal sermaye çıkarımlarımızı yaptık. Bu soru ilk olarak Rosenberg (1956) tarafından, o devirde beş farklı değerlendirmeden oluşan "insanlara güven (faith in people)" cetvelinin bir parçası olarak kullanılmıştı. Aşağıda bizim kullandığımız şekli verilmiştir:

Sizce, genelde insanların çoğunluğuna güvenilebilir mi? Yoksa başkalarıyla bir ilişki kurarken veya iş yaparken hiçbir zaman dikkati elden bırakmamak mı gerekir?

a-) Çoğu insana güvenilebilir

b-) Hiçbir zaman dikkati elden bırakmamak gerekir

Bu soru zaman içinde diğer değerlendirmeden bağımsız olarak tek başına kullanılan bir ölçüm haline gelmiştir.⁶

³ Sosyal sermaye yazını için bakınız Kwon & Adler (2014), Mouw (2006) ve Sobel (2002).

⁴ Sosyal sermaye ve hayırseverlik üzerine bakınız Brown & Ferris (2007), Wang & Graddy (2008).

⁵ Sosyal sermaye yazınında ölçüm sorunları için bakınız Putnam (2001), Newton (1997).

⁶ Dindarlık (Schoenfeld, 1978), sosyal ağlar (Ho and Kochen, 1987), demokrasi (Fukuyama, 1995) ve kültür (Inglehart, 2000) üzerine pek çok çalışmada kullanılmıştır. Ancak bu çalışmalara rağmen bu ölçümün geçerliliği üzerine bir fikir birliği oluşmamış ve zaman zaman birbirleriyle çelişen sonuçlar da elde edilmiştir (Miller ve Mitamura, 2003).

Burada dikkat çekmemiz gereken bir nokta kullanılan sorunun insanlara güvenmek ve güvenmemek arasında bir tercih farklılığını aramıyor olmasıdır. Verilen seçeneğin ilki “çoğu insana güvenilebilir” derken ikincisi “dikkati elden bırakmamak gerekir” seçeneğini sunmaktadır. İnsanlara güven ile dikkat birbirini dışlayan ve karşıt iki tutum değildir. Bir insan hem insanlara güvenebilir hem de ilişkilerinde dikkatli olmak gerektiğini düşünebilir. Yamagishi ve Yamagishi (1994) çalışmasında dikkatin güvensizlik anlamına gelmediği bulgusuna ulaşılmıştır.

2015 verileriyle yapmış olduğumuz karşılaştırmalı değerlendirme o yılın sonuçlarıyla Türkiye’de yukarıdaki birinci seçeneği tercih edenlerin payı ile 60 ülkenin yer aldığı 2010-2014 yılları arasında toplanmış Dünya Değerler Araştırması (DDA) sonuçlarına göre 45. sıradaydı. 2019 sonuçlarına göre aynı DDA sonuçlarına göre Türkiye 15 ülkeyi daha geride bırakarak otuzuncu sıraya yerleşmektedir.

Yukarıda verilen iki seçenekli kişilerarası güven sorusuna verilen cevapların dağılımı daha önceki yıllarla karşılaştırmalı olarak Şekil 3.1’de sunulmuştur. 2019 yılında çoğu insanın güvenilebilir olduğunu düşünenlerin oranı önceki yıllara göre önemli bir artış göstermiş ve %21’e ulaşmıştır. Bu oran 2015’te yalnızca %10 seviyesindeydi. Yukarıdaki tartışmamız ışığında

“dikkat” ya da düşük kişiler arası düşük güven gösterenlerin oranı da 2015’te %90’dan 2019’da %79’a kadar inmiş gözükmektedir.

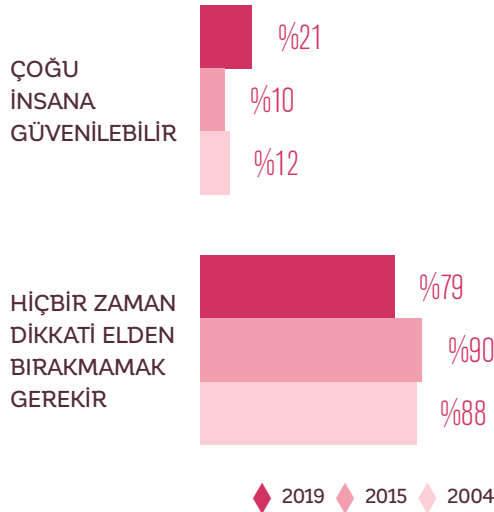
Toplumdaki kişiler arası güven düzeyinde birkaç yıl içinde bu büyüklükte bir değişim beklenmedik olsa da hiç de görülmeyen bir olgu değildir. 1989-1993’te yürütülen ikinci dalga DDA’dan bu yana Türkiye’de yürütülmüş olan beş saha çalışmasında da sorulan bu soruya “çoğu insana güvenilebilir” yanıtını verenlerin oranında %4,8 (2007) ile %18,6 (2001) arasında dalgalanan sonuçlar elde edilmiştir.⁷ En düşük güven sonucu ile en yüksekini art arda 2001 ve 2007’de elde edilmiş olduğunu dikkate alırsak bu sorunun geniş dalgalanmalar gösterebileceğini görmüş oluruz.

Bu noktada en az iki olasılıktan söz edebiliriz. İlk olasılık Türkiye toplumunda kişiler arası güven açısından yakın zamanda olumlu yönde gerçek bir kırılma yaşandığıdır. Ancak benzer yükselmelerin daha önce de yaşanmış olduğunu dikkate aldığımızda bu sonucun kalıcı olmayabileceğini not etmemiz gerekir. İkinci bir olasılık ise toplumda böyle bir kırılma olmamasına rağmen 2019 araştırma örnekleminizde önceki örneklemlerimize göre kişilerarası güven açısından açıklamadığımız bir sapmayla karşı karşıya olduğumuzdur. Bu tür örnekleme sapmaları rastsal örneklemlerde her zaman görülür ve bizim de burada yaptığımız gibi bir ağırlıklandırılma ile bu sorun çözülmeye çalışılır. Akla gelen diğer olasılıklar yukarıda bahsedilen ölçüm sorunlarının yansımaları da olabilir. Bu olasılıklardan hangisinin doğru olduğunu benzer araştırmaların sonuçlarını takip ederek tespit edebiliriz. Dolayısıyla elimizde Türkiye’de kişiler arası güvenin önemli ölçüde arttığına dair bir veri olsa da bu sonuca ihtiyatla yaklaşmak en sağlıklı tutum olacaktır.

Ülkenin gelişimi ve sorunlarının çözümünde devlet girişimleri ve politikalarının yanı sıra sivil inisiyatiflerin yeri uzun zamandır tartışılmalıdır.

ŞEKİL 3.1

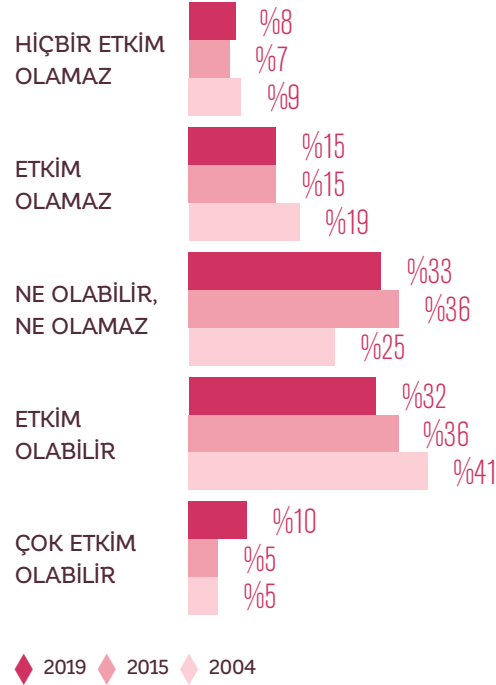
Size genelde insanların çoğuna güvenilebilir mi? Yoksa dikkati hiçbir zaman elden bırakmamak gerekir?

⁷ Dünya Değerler Araştırması verileri için bakınız: <http://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp>.

ŞEKİL 3.2

Daha iyi bir toplum için mevcut sorunların çözümünde sizin vatandaş olarak ne kadar etkiniz olabileceğini düşünüyorsunuz?

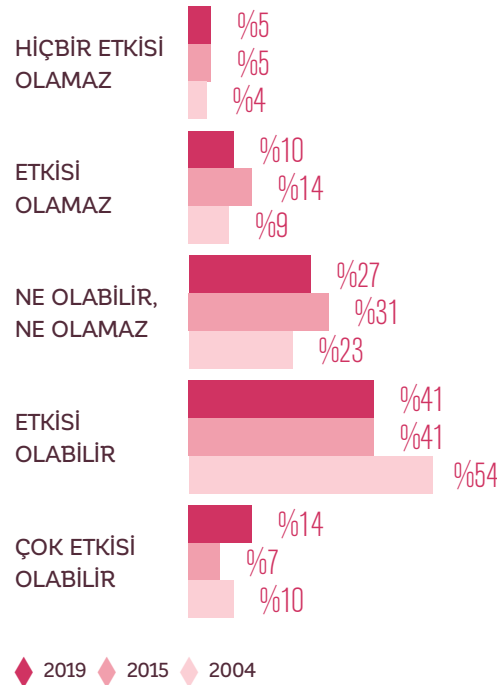
Bu tartışmalarda sık sık karşımıza çıkan bir olgu vatandaş katılımının düşük düzeyde olmasıdır. Bu katılımın sorunların çözümü için anlamlı alanlara çekilebilmesi ve anlamlı bir düzeyde tutulabilmesi için vatandaşların kendilerini etkin hissediyor olmaları önemlidir. Gösterilecek çabanın bir fark yaratacağını düşünmeyen bir halk kitlesinin katılımın maliyetini yüklenmeye yanaşmayacağı düşünülebilir.

O halde vatandaşların toplumsal sorunların çözümü konusundaki etkinlik algısı nasıldır ve yıllar içinde nasıl değişmiştir sorusunun cevabını öncelikle tespit etmemiz gereklidir. Her üç çalışmamızda da gördüğümüz kişilere daha iyi bir toplum için mevcut sorunların çözümünde birey olarak ne kadar etkileri olabileceğini sorduk (Şekil 3.2). 2019 yılında kişilerin %23'ü kendilerini beşli cetvelde etkilerinin olmadığı anlamına gelen tarafta göstermişlerdir. Buna karşın %33'ü cetvelin orta noktasını seçerek "ne olabilir ne olamaz" cevabını vermiş, %42'si de etkilerinin olabileceğini söylemiştir. Bu oranlar 2015 yılında aldığımız cevaplarla oldukça örtüşmektedir (sırasıyla %22, %36 ve %41). 2004 yılıyla karşılaştığımızda ise cetvelin orta noktasında oldukça daha az kişi olmasının nedeniyle hem toplumsal sorunların çözümünde etkileri olmayacağını düşünenler gibi olanların da azaldığı gözlenmektedir. Dolayısıyla kısa dönemde öznel etkinlik hissiyatında bir iyileşme gözlenirken daha uzun dönem için 2004 düzeyinin altında kaldığı gözlenmektedir.

Kişilerin toplumdaki sorunların çözümünde bireysel etkinliklerinin yanı sıra kurumsal olarak sivil toplum kuruluşlarının ne kadar etkisi olabileceğine dair görüşleri de Şekil 3.3'te sunulmuştur. Gördüğümüz kişilerin %15'i sivil toplum kuruluşlarının hiçbir etkisi ya da etkisi olamayacağını belirtmiş, %27'si ne olabilir ne olamaz cevabını vermiş, %55'i de etkilerinin olabileceğini söylemiştir. Sivil toplum kuruluşlarının sorunların çözümünde etkili olabileceğini belirtenlerin oranı 2015 yılında %48, 2004 yılında da %64 olarak ölçülmüştü. Dolayısıyla vatandaşların sivil toplum etkinlik algısının 2019 yılında 2015 yılına göre arttığını fakat yine de 2004 yılının gerisinde kaldığını söyleyebiliriz.

ŞEKİL 3.3

Daha iyi bir toplum için mevcut sorunların çözümünde STK'ların ne kadar etkisi olabileceğini düşünüyorsunuz?

Yukarıdaki değerlendirmeler faaliyet alanlarından bağımsız bir genel değerlendirme olarak sorgulanmıştır. Oysa toplumsal sorunların farklı boyutlarında devlet ve sivil toplumun etkinliği elbette farklılaşacaktır. Bu farklı boyutlarda sivil toplum faaliyetleri de aynı yoğunlukta olmayacaktır. 2004 yılından bu yana özellikle “daha eşit bir gelir dağılımı için mevcut sorunların çözümünde hayırsever bağışların ne kadar etkili olabileceğini” değerlendirmelerini istedik. Şekil 3.4’te bu soruya 2004-2019 arasındaki üç araştırmada verilen cevapları özetledik. Daha eşit bir gelir dağılımı yaratma konusunda hayırsever bağışların etkin olamayacağını düşünenler 2004’te %12 iken 2019’da %18 düzeyindedir. Bu konuda hayırsever bağışların etkili olabileceğini dile getirenler 2004 için %66 iken 2019 da bu oran ancak %54 olarak bulunmuştur.

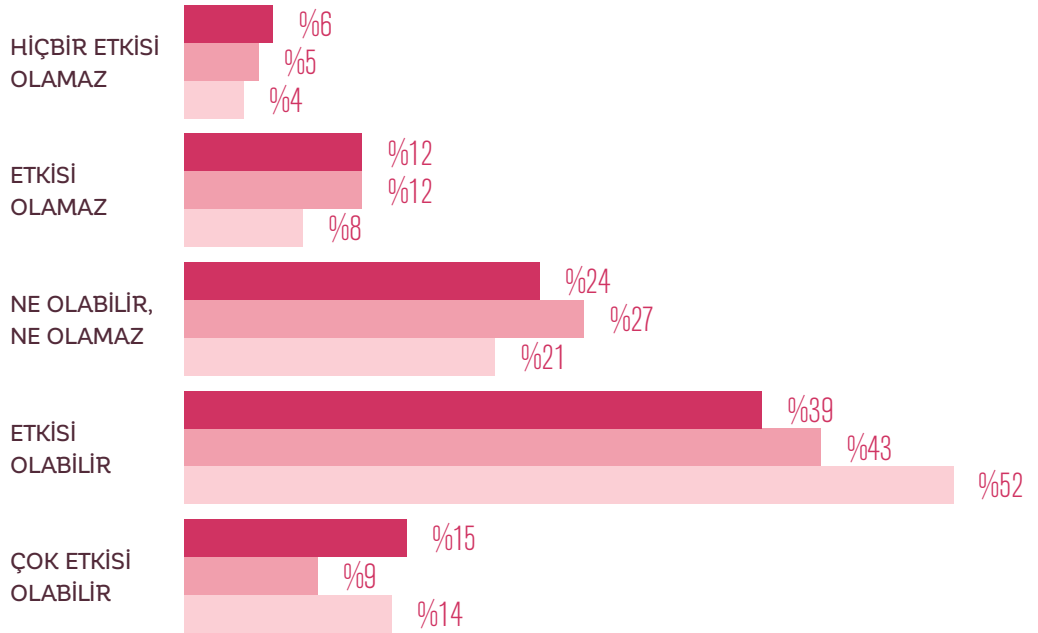
Farklı alanlarda devlet ve sivil toplumun etkinliğinin farklı oluşunun doğal bir sonucu olarak sivil toplum kuruluşlarının faaliyet alanları da farklılık gösterecektir. Bu noktadan hareketle görüştüğümüz kişilere Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının en çok hangi alanda faaliyet

gösterdiğini sorduğumuzda katılımcıların %23’ü eğitim cevabını vermiştir (Şekil 3.5). Bunu %18 ile dezavantajlı grupların (örneğin engelliler, yoksullar) güçlenmeleri (%18), gıda yardımı (%13) ve sağlık (%12) izlemiştir. Katılımcılara sunduğumuz listeden en az seçilen alanlar ise afetlere müdahale (%5), insan hakları (%5) ve istihdam sağlamadır (%2).

Verilen cevapları 2015 anketiyle karşılaştırdığımızda hem benzerlikler hem de değişiklikler görmek mümkündür. Örneğin 2015 yılında en önde gelen alanlar gıda yardımı, eğitim, çevre ve ağaçlandırmaydı, bu alanlardan gıda yardımı, çevre ve ağaçlandırmaya 2019’da daha alt sıralara düşmüştür. Sivil toplum kuruluşlarının en çok faaliyet gösterdiği alanı eğitim ve dezavantajlı grupların güçlenmeleri olarak görenlerin oranında ise önemli artışlar görülmüştür. İstihdam sağlama 2015 yılında da en az seçilen alan olmuştu, bu sonucu 2019 yılında da gözlemliyoruz. Bu sivil toplum kuruluşlarının iş alanı yaratma gibi bir öncelikli faaliyet alanı olmadığı yönünde yerleşmiş bir algıya işaret etmektedir.

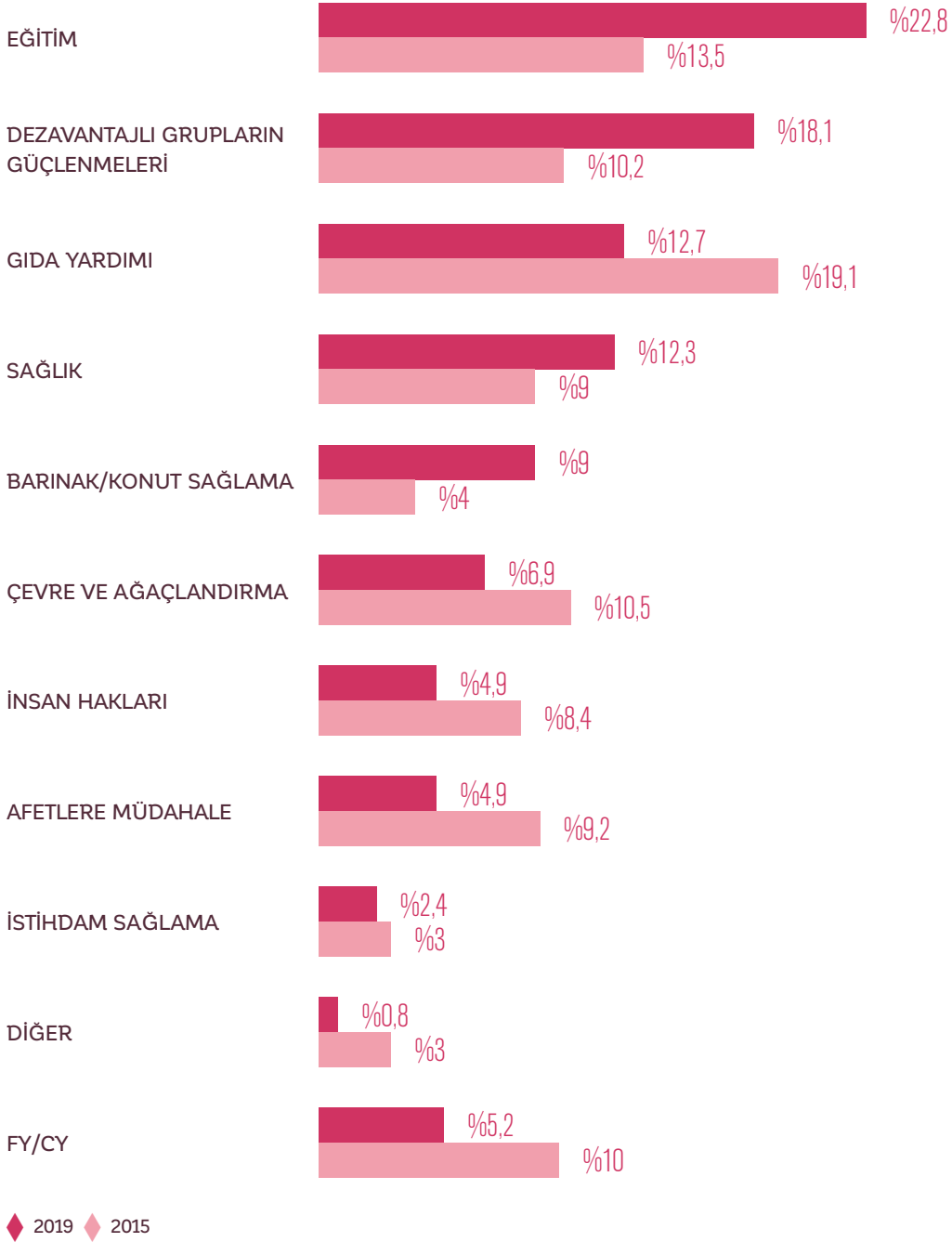
ŞEKİL 3.4

Daha eşit bir gelir dağılımı için mevcut sorunların çözümünde hayırsever bağışların ne kadar etkili olabileceğini düşünüyorsunuz?

ŞEKİL 3.5

Türkiye'de sivil toplum kuruluşları en çok hangi alanda faaliyet göstermektedir?

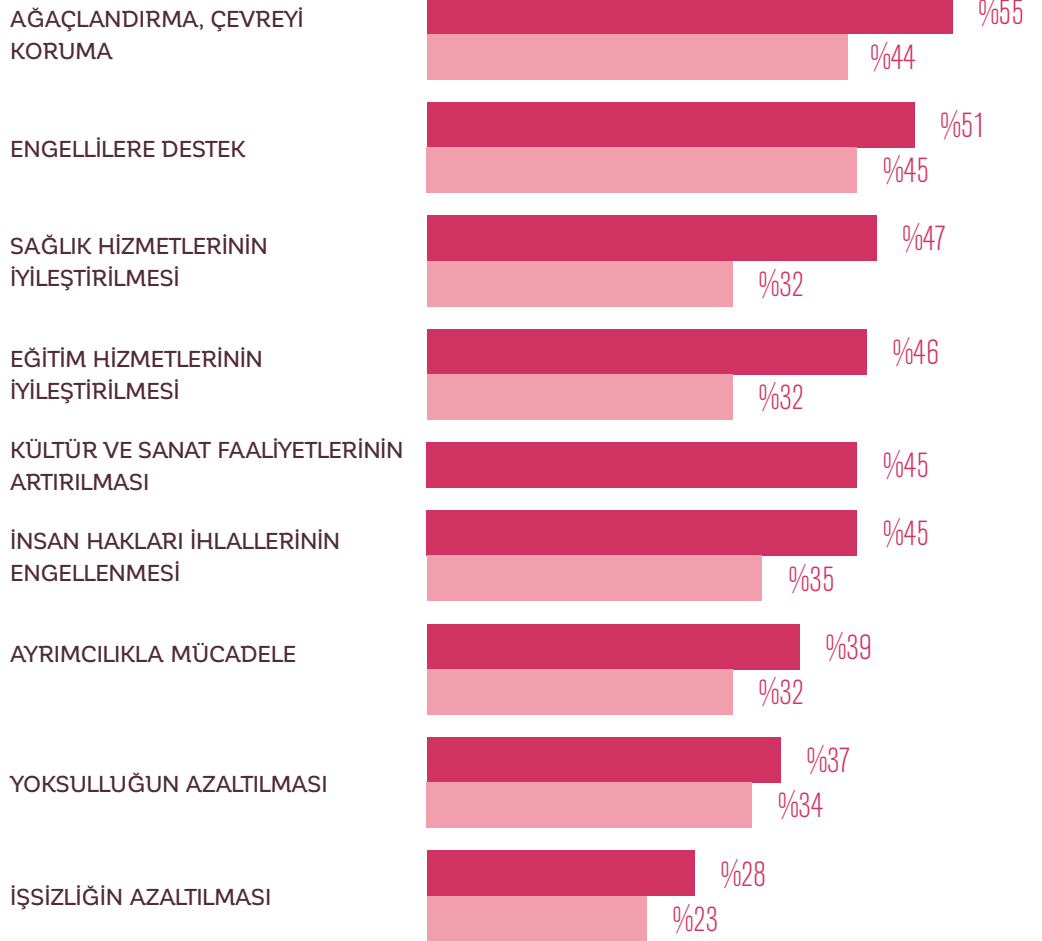

Şekil 3.6'da sivil toplum kuruluşlarının çeşitli alanlarda oldukça veya çok etkili olduğunu düşünenlerin oranları sunulmuştur. 2019 yılı verileri ile 2015 verilerini karşılaştırdığımızda en çok etkinin olduğu alanların sıralaması pek değişmezken sivil toplum kuruluşlarının etkili olduğunu düşünenlerin oranlarında genel bir artış olduğu dikkat çekmektedir. STK'ların en etkili olduğu düşünülen iki alan çevre ve engellilere destek olarak değişmezken bu alanlarda etkili olduğunu düşünenlerin oranı 2015'te %44-45

seviyelerinden %51-55 seviyelerine yükselmiştir. Benzer şekilde 2015'te STK'ların sağlık ve eğitim hizmetlerinin iyileştirilmesinde etkili olduğunu düşünenlerin oranı her iki alan için %32 iken bu oranlar 2019'da sırasıyla %47 ve %46 olarak ölçülmüştür. STK'ların en az etkili olduğu düşünülen alan söz konusu dönemde değişmeyerek yine işsizliğin azaltılması olmuştur. Görüştüğümüz kişilerin yalnızca %28'i STK'ların işsizliğin azaltılmasında oldukça veya çok etkili olduğunu düşünmektedir.

ŞEKİL 3.6

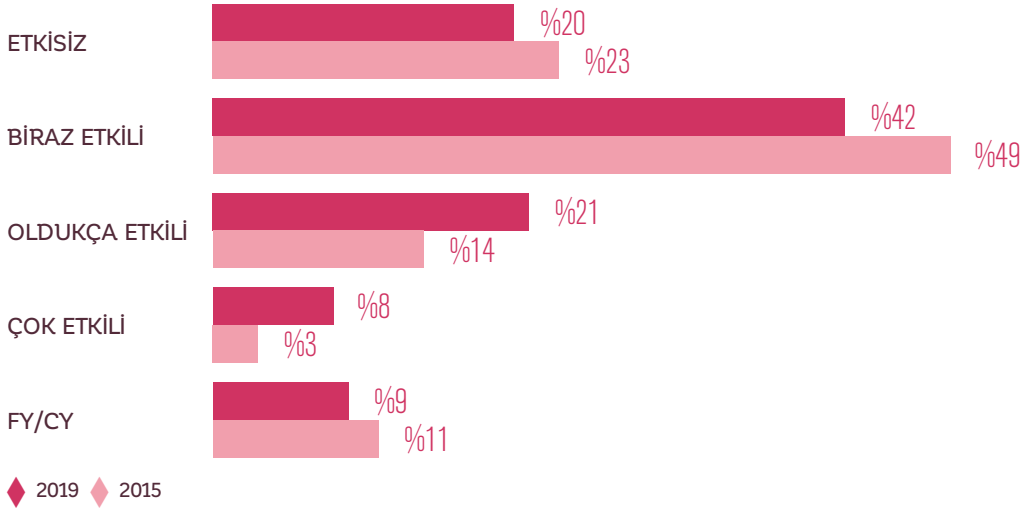
Sizce Türkiye'de STK'ların belirli alanlardaki etkisi nedir? (Oldukça veya çok etkili olduğunu düşünenler)

◆ 2019 ◆ 2015

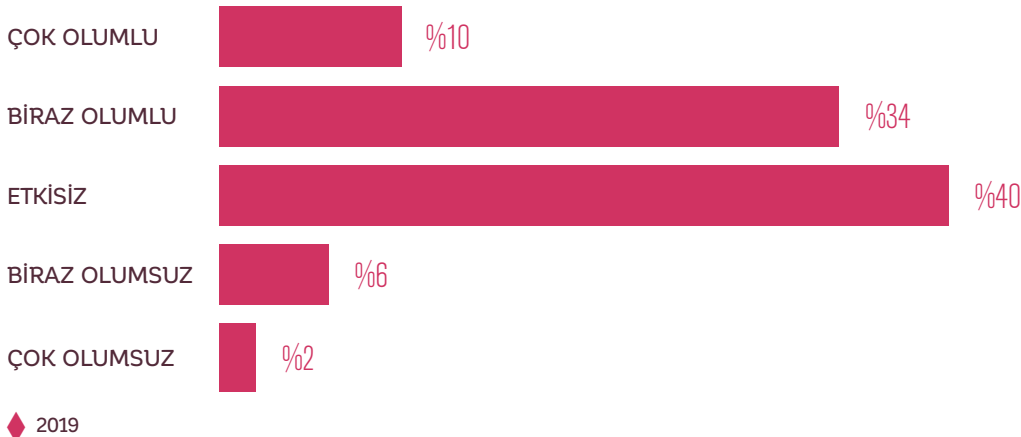
Çalışma alanlarından bağımsız olarak STK'ların ülke politikalarının belirlenmesindeki etkilerine dair algılar da güçlenmiş gözükmektedir (Şekil 3.7). 2015 yılındaki çalışmamızda görüştüğümüz kişiler arasında STK'ların Türkiye'de politika belirlemede oldukça veya çok etkili olduklarını düşünenlerin oranı %17 iken bu oran 2019 yılında %29'a çıkmıştır. STK'ları bu konuda etkisiz görenlerin oranı %23'ten %20'ye düşmüş, biraz etkili görenler de %49'dan %42 düzeyine inmiştir.

2019 yılı araştırmamızda yeni bir soru olarak görüştüğümüz kişilere STK'ların kendi mahalle, ilçe ya da köylerindeki yaşama olumlu ya da olumsuz bir etkisinin olup olmadığını sorduk (Şekil 3.8). Görüştüğümüz kişilerin çok küçük bir kısmı (%8) STK'ların biraz veya çok olumsuz bir etkilerinin olduğunu belirtmiştir. STK'ların herhangi bir etkilerinin olmadığını belirten görece büyük bir kesim (%40) bulunmaktadır. Bunun yanında yaklaşık üçte birlik bir kesim (%34) STK'ların yerel düzeydeki etkisini biraz olumlu olarak değerlendirirken her on kişiden biri bu etkiyi çok olumlu olarak değerlendirmektedir.

ŞEKİL 3.7

Genel olarak düşündüğünüzde ülkemizde politikaların belirlenmesinde STK'ların etkisini nasıl değerlendirirsiniz?

ŞEKİL 3.8

STK'ların mahalleniz, ilçeniz ya da köyünüzdeki yaşama etkisini nasıl değerlendirirsiniz?

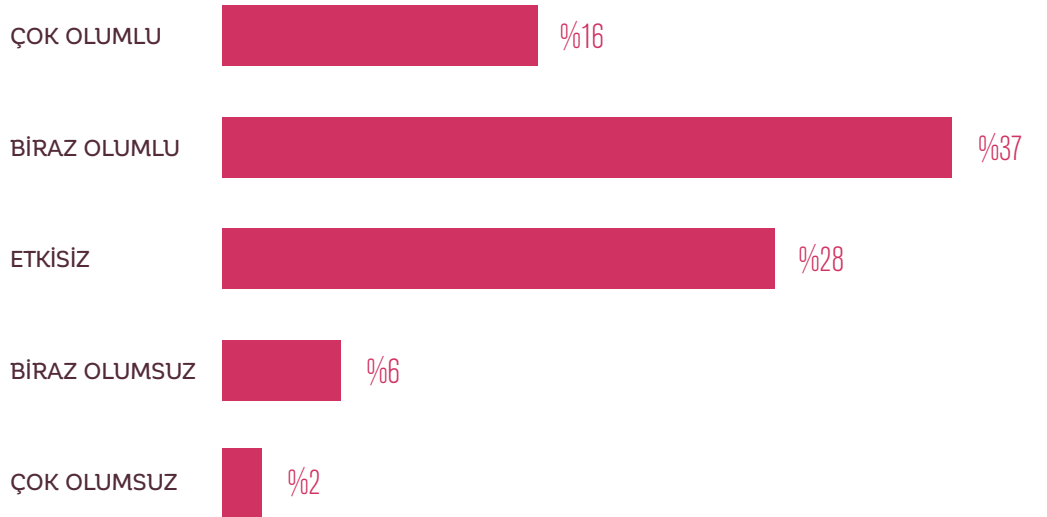
Benzer bir soruyu bu sefer STK'ların uluslararası topluma olan etkisi şeklinde sorduğumuzda ise verilen yanıtların daha da olumlu olduğunu görüyoruz (Şekil 3.9). Görüştüğümüz kişilerin %16'sı STK'ların uluslararası topluma olan etkisini çok olumlu olarak nitelendirirken %37'si de biraz olumlu görmektedir. STK'ların bu açıdan etkisiz olduğunu düşünenlerin oranı %28'de kalmış, biraz veya çok olumsuz bir etkilerinin olduğunu düşünenlerin oranı da %8 olarak ölçülmüştür. Bu olumlu görünümün nedenlerini ortaya koymak için elimizde uygun veri olmasa da STK'ların gittikçe artan ve kamusal alanda görünür bir şekilde yurtdışı hayırseverlik faaliyetlerini vurguladıklarını gözlemliyoruz. Bu girişimlerin çalışmamızda

ölçtüğümüz olumlu algının ardında yatan neden olması mümkündür.

2015 yılından 2019'a geldiğimizde Türkiye'de kişiler arası güven ve kişilerin sivil toplumun etkinlik algılarında olumlu yönde önemli değişiklik gözlemliyoruz. Bu dönemde hem kişiler arası güven artmış hem de STK'ların toplumun karşı karşıya olduğu sorunlara çözümde olumlu bir rol oynayabileceğine dair algılar daha yaygın hale gelmiştir. Daha önce belirttiğimiz gibi bu sonuçların toplumdaki gerçek bir kırılmanın yansıması mı yoksa yukarıda tartıştığımız başka nedenlerden mi kaynaklandığı sorusuna cevap verebilmek için aynı ölçümleri bir süre daha izlemek faydalı olacaktır.

ŞEKİL 3.9

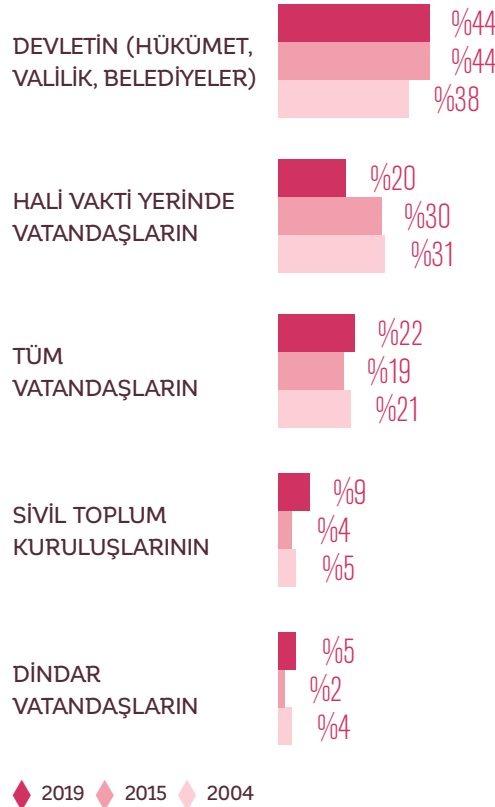
STK'ların uluslararası topluma olan etkisini nasıl değerlendirirsiniz?

TÜRKİYE'DE BİREYSEL BAĞIŞLAR 4. VE BAĞIŞ YAPMA MOTİVASYONLARI

4.1. İHTİYAÇ SAHİPLERİNE DOĞRUDAN YARDIMLAR

Bireysel bağışları çözümlerken öncelikle herhangi bir kurumsal aracı kullanmadan ihtiyaç sahiplerine doğrudan yapılan yardımları başlangıç noktası olarak alacağız. Vatandaşlara ilk olarak ihtiyaç sahibi yoksullara yardımın kimin görevi olduğunu sorduğumuzda, en sık verilen cevap %44'lük bir oranla "devlet" olmuştur (Şekil 4.1). Yani vatandaşların neredeyse yarısı yoksullara yardımı öncelikli olarak devletin görevi olarak görmektelerdir. İkinci en sık verilen cevap %22 ile "tüm vatandaşlar" olurken bunu "hali vakti yerinde vatandaşlar" (%20), sivil toplum kuruluşları (%9), ve dindar vatandaşlar (%5) takip etmiştir. 2019 yılında gözlemlenen bu sorumluluk sıralaması, 2015 ve 2004 yılı verileriyle karşılaştırıldığında bir yönü ile onlardan ayrılmaktadır. 2015 ve 2004 yıllarında devletten sonra en çok sorumlu görülen "hali vakti yerinde vatandaşlar", 2019 yılında biraz daha az sorumlu görülmüştür. Bunun yanında, 2015'ten 2019'a gelindiğinde, yoksullara yardım etme konusunda "sivil toplum kuruluşlarına" atfedilen sorumlulukta da yüzde 5 puanlık artış olmuştur.

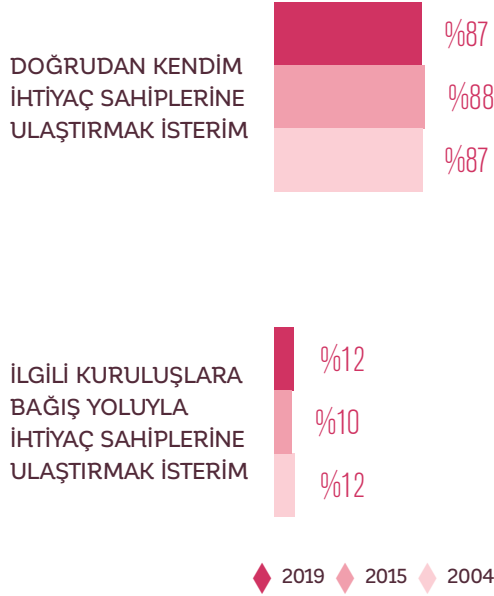

ŞEKİL 4.1

Yoksullara yardım
kimin görevidir?

ŞEKİL 4.2

Elinizdeki parayı doğrudan kendiniz mi yoksa ilgili bir kuruluşa bağış yaparak mı ihtiyaç sahiplerine ulaştırmayı tercih edersiniz?

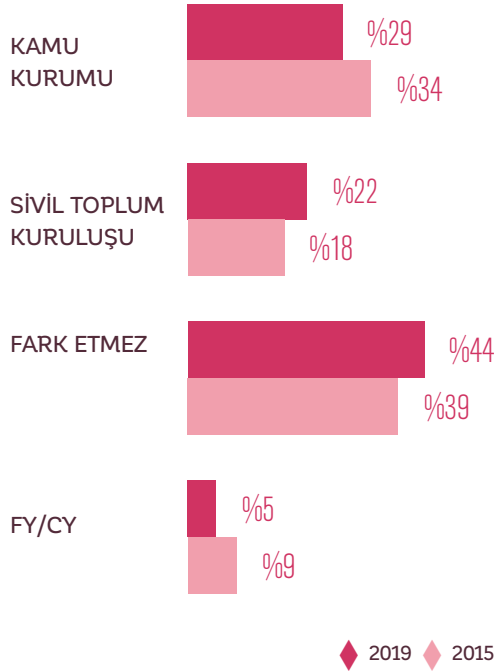

Vatandaşlara ellerinde bir miktar para olsa bu parayı doğrudan kendilerinin mi yoksa bir STK aracılığıyla mı ihtiyaç sahiplerine ulaştırmayı tercih edeceklerini sordüğümüzda ise 2004'ten bu yana üç araştırmada da benzer cevaplar alıyoruz (Şekil 4.2). 2004'ten 2019'a kadar gördüğümüz kişilerin çok büyük bir kısmı (yaklaşık %88) bu yardımı herhangi bir aracı kuruluş olmadan doğrudan vermeyi tercih etmektedir. Bu oran, toplumda yardım ederken kurumsal bir aracı kullanmaya karşı çekimser bir yaklaşıma işaret etmektedir.

Vatandaşlar yardımlarını bir kuruluş aracılığıyla değil, doğrudan kendileri gerçekleştirmeyi tercih ediyorlar.

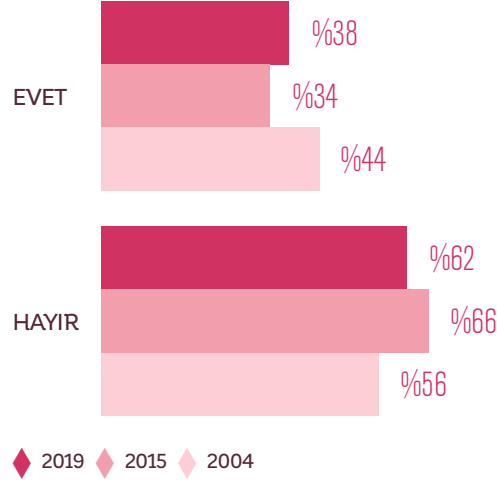
ŞEKİL 4.3

Yardıminızı ihtiyaç sahiplerine ulaştıracak kuruluşun bir kamu kurumu mu yoksa sivil toplum kuruluşu olmasını mı tercih edersiniz?

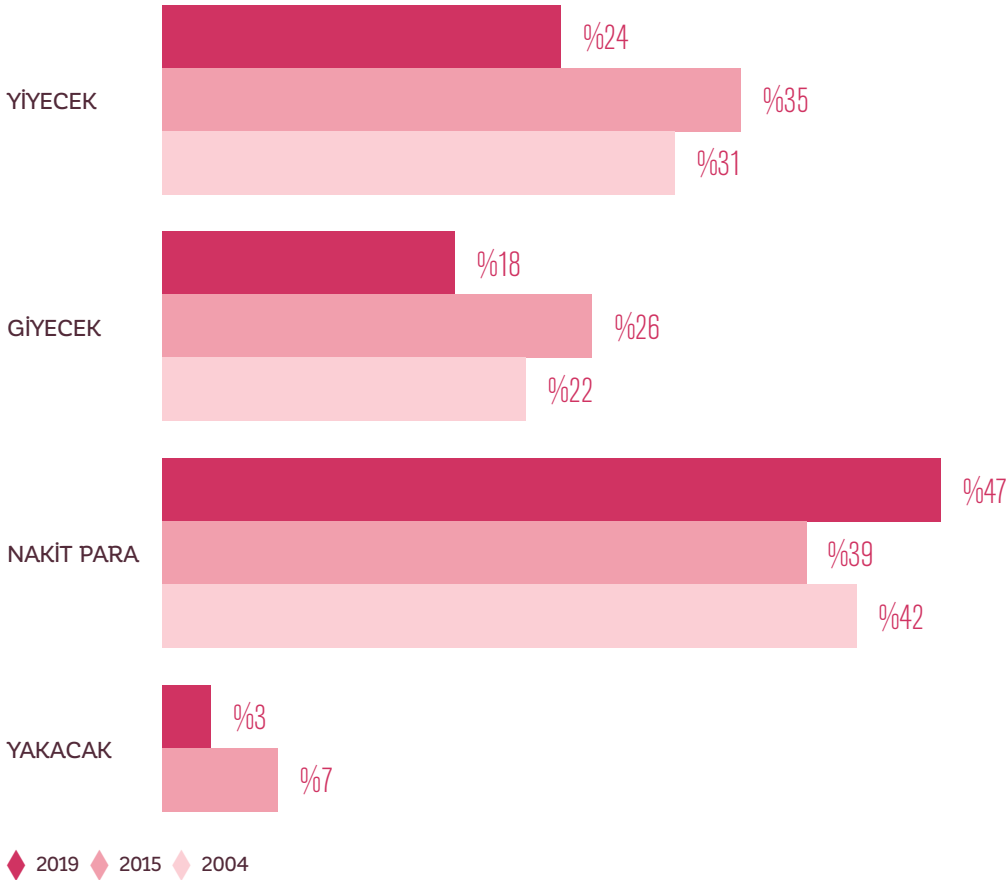
Sadece 2015 ve 2019 yıllarında sordüğümüz bir soruda yardımlarını ihtiyaç sahiplerine bir kuruluş aracılığıyla ulaştırmayı tercih eden kişilere bir kamu kuruluşunu mu yoksa bir sivil toplum kuruluşunu mu tercih edeceklerini sordüğümüzda iki yıl için de kamu kuruluşlarının sivil toplum kuruluşlarına göre daha fazla tercih edildiği gözlemlenmiştir (Şekil 4.3) Ancak, iki kuruluşu tercih edenlerin oranları arasındaki fark 2015'te 17 puan iken, 2019'da 7 puana düşmüştür. Fark etmez diyenlerin oranı ise 2015'te %39'dan, 2019'da %44'e yükselerek 5 puanlık bir artış göstermiştir. 2015'ten 2019'a gelindiğinde kamu kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları tercihlerindeki farkın azalması, bu iki kurum arasında ayırım gözetmeyenlerin oranındaki artışı destekler niteliktedir.

Türkiye'de vatandaşların ne kadarlık bir kesimi ihtiyaç sahiplerine bireysel olarak yardımda bulunmaktadır? Bu sorunun yanıtını bulmak için görüştüğümüz kişilere geçtiğimiz bir yıl içerisinde doğrudan kendilerinin akraba, komşu ya da herhangi bir diğer ihtiyaç sahibine yiyecek, giyecek, para yardımı veya yakacak gibi maddi herhangi bir yardımda bulunup bulunmadıklarını sorduk (Şekil 4.4). Örnekleminizdeki kişilerin %38'i bu soruya olumlu yanıt vermiştir. Bu oran 2004 yılındaki orana göre (%44) düşük kalsa da 2015 yılında gözlemlediğimiz %34'lük orana göre artış ifade etmektedir. Daha önceki çalışmalarımızdaki bulgularla paralel olarak kişilerin eğitim ve gelir düzeyleri doğrudan yardımda bulunma ile pozitif ilişkilidir.

ŞEKİL 4.4

Geçtiğimiz bir yıl içerisinde akraba, komşu, ya da herhangi bir diğer ihtiyaç sahibine doğrudan yiyecek, giyecek, yakacak veya para yardımı yaptınız mı?

ŞEKİL 4.5

Akrabalara yapılan yardımların niteliği

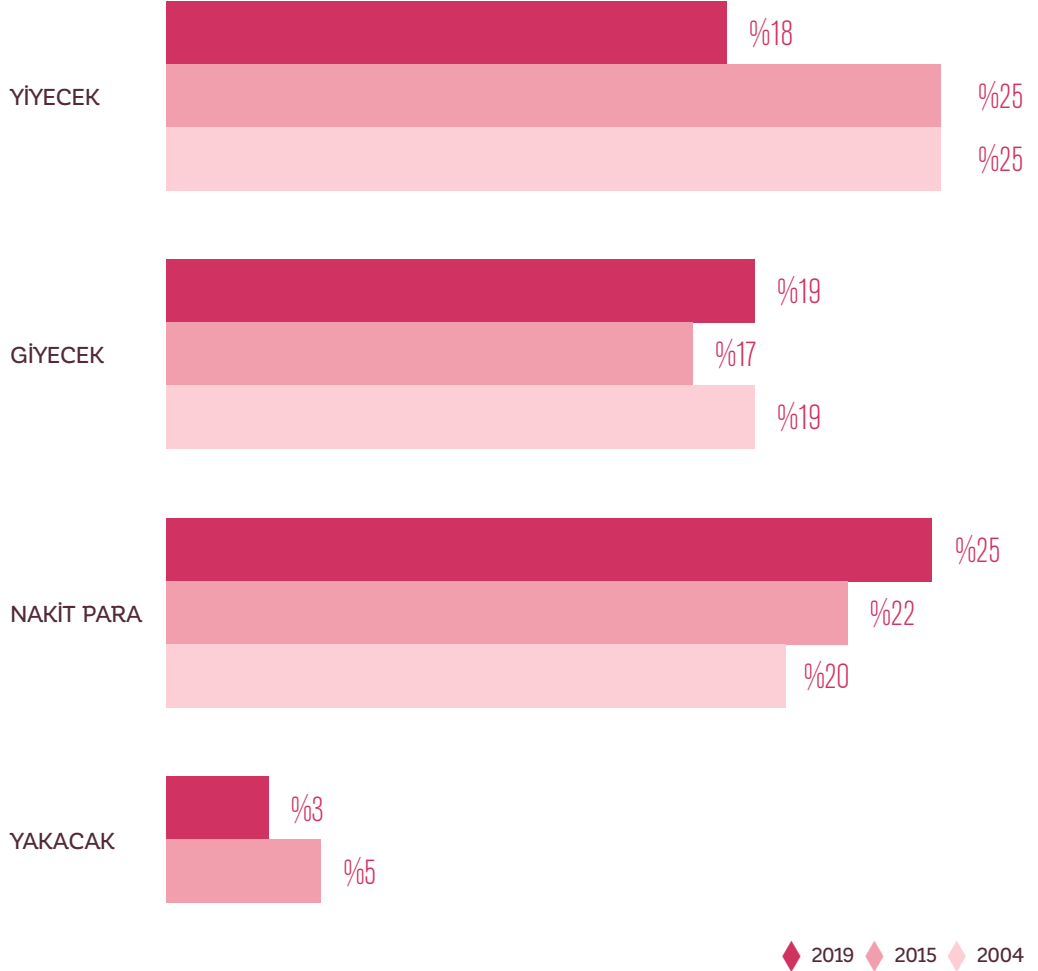

Yapılan bu doğrudan yardımların niteliğine baktığımızda akrabalarına yardım ettiklerini söyleyenlerin yaklaşık yarısı (%47) nakit para, %24'ü yiyecek, %18'i giyecek ve %3'ü de yakacak yardımında bulduklarını belirtmişlerdir (Şekil 4.5). 2004 ve 2015 çalışmalarında da nakit para yardımı en sık

yapılan yardım türü olurken, yıllar içinde aynı yardımlardan nakdi yardımlara bir kayış olduğu gözlenmektedir. Aynı yardımlardan nakdi yardımlara geçiş komşulara (Şekil 4.6) ve akraba ve komşu dışındaki diğer ihtiyaç sahiplerine yapılan yardımlarda da görülmektedir (Şekil 4.7).

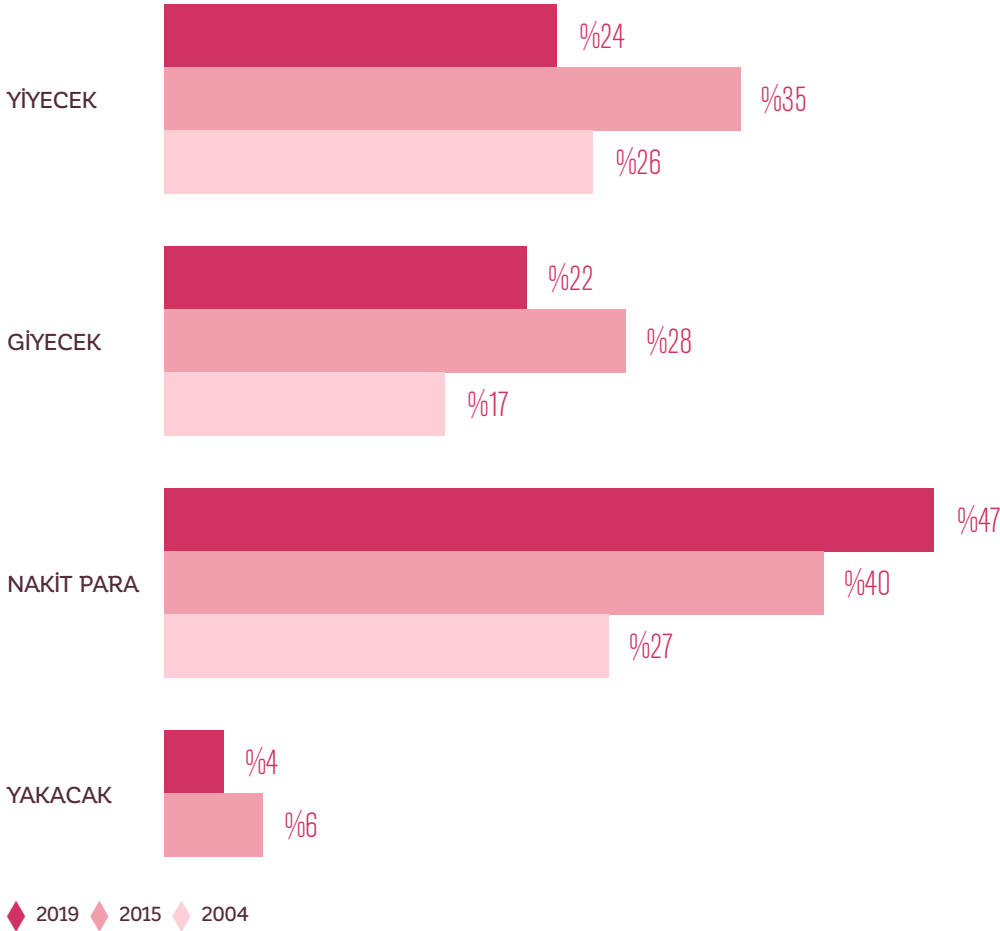
ŞEKİL 4.6

Komşulara yapılan yardımların niteliği

ŞEKİL 4.7

**Herhangi bir diğer
ihtiyaç sahibine
yapılan yardımın
niteliği**

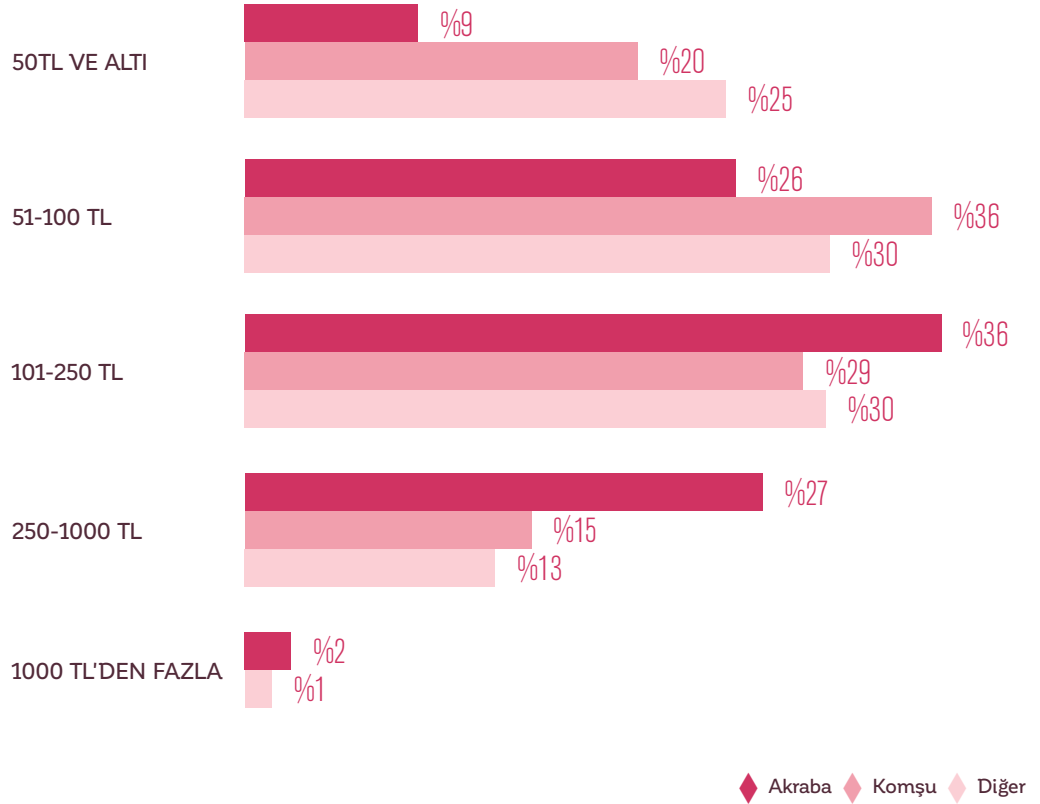

Yiyecek yardımı komşulardan çok akraba ve diğer herhangi bir ihtiyaç sahibine yapılmaktadır. Giyecek yardımında akraba ve komşudan çok herhangi bir diğer ihtiyaç sahibi öne çıkmaktadır. Yakacak yardımının ise yiyecek, giyecek ve nakdi yardımlara oranla oldukça daha düşük oranda yapıldığı gözlenmektedir.

***Doğrudan yapılan yardımların
niteliğinde son 4 senede
yaşanan değişim, bireylerin aynı
yardım yerine nakdi yardımı
tercih ettiklerini ortaya koyuyor.***

ŞEKİL 4.8

Yapılan yardımların tahmini değeri (bağış yaptığını söyleyen grup içindeki dağılım)

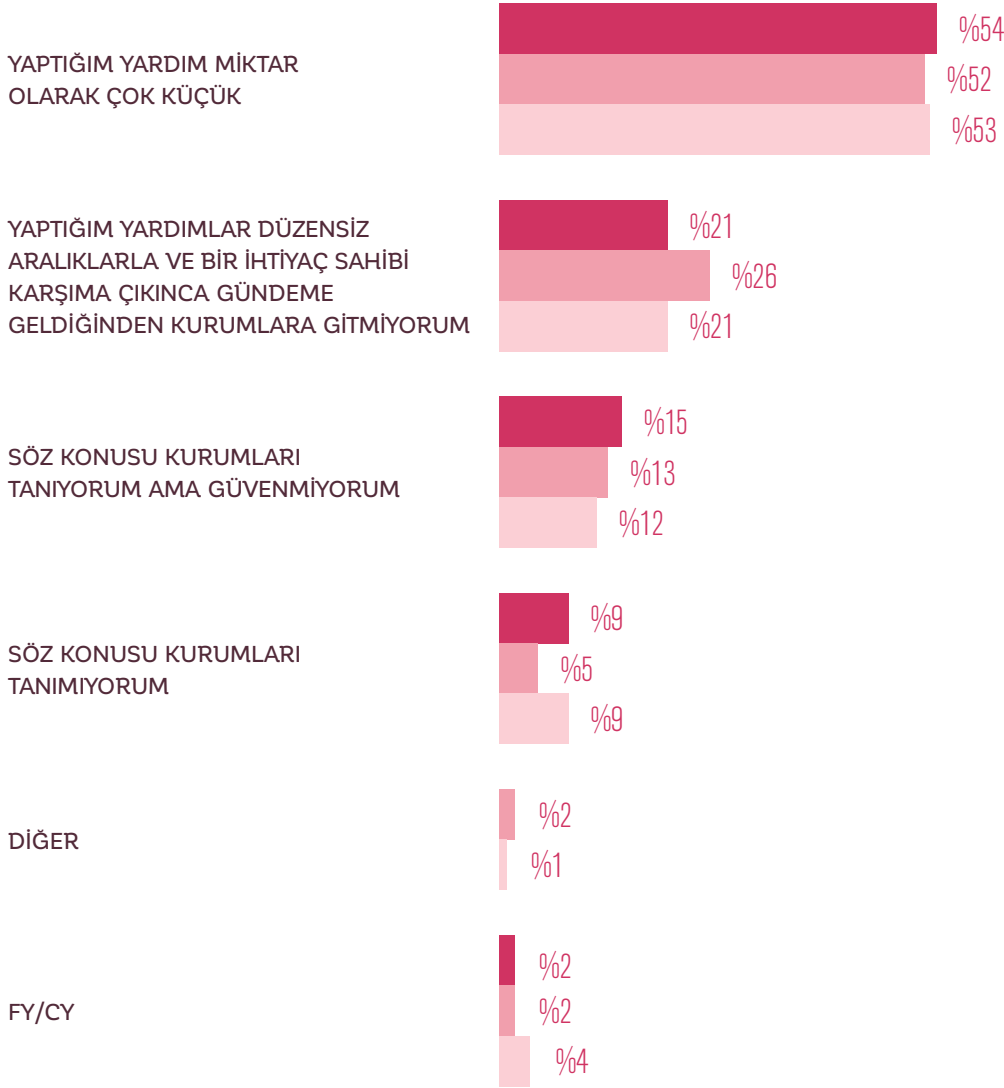
Geçtiğimiz bir yıl içerisinde akraba, komşu, ya da diğer ihtiyaç sahibi kişilere yardım ettiğini belirten katılımcılara bu yardımların toplam tahmini değerini de sorduk. Şekil 4.8'de verilen cevapların miktar ve yardım yapılan gruplara göre (akraba, komşu, diğer ihtiyaç sahipleri) dağılımı sunulmuştur. Herhangi bir akrabaya yardım yaptığını belirtenlerin yaklaşık üçte biri (%36) yardım miktarını 101 TL ile 250 TL arasında tahmin ederken, %27'si 250-1000 TL, %26'sı da 51-100 TL aralığında bir miktarda yardım ettiğini söylemiştir. Genel olarak akrabalara yapılan yardımların miktarı diğer gruplara göre daha yüksektir.

Görüştüğümüz kişiler arasında geçtiğimiz bir yıl içinde doğrudan yardım yapan kişilere yaptıkları yardımları neden bir STK aracılığıyla değil de doğrudan kendileri yapmayı tercih ettiklerini de sorduk. Bu soruya verilen cevapların dağılımı

yıllar içinde çok az oynamıştır (Şekil 4.9). 2019 yılında katılımcıların yarısından fazlası (%54) yaptıkları yardım miktarı olarak çok küçük olduğu için söz konusu yardımı bir kuruluş aracılığıyla gerçekleştirmediklerini ifade etmişlerdir, bu oran 2015 yılında %52, 2004 yılında %53 düzeyinde seyretmiştir. Bunu ikinci olarak kişilerin yaptıkları yardımı düzensiz ve ancak ihtiyaç sahibi biriyle karşılaştıklarında gerçekleştirmeleri izlemiştir; bu sebepten dolayı herhangi bir aracı kuruluş yerine doğrudan yardım yapmayı tercih edenlerin oranı 2019, 2015, ve 2004 yıllarında sırasıyla %21, %26, ve %21'dir. Yardımlarda kurumsal aracı tercih edilmemesinde kuruluşlara duyulan güven eksikliğini işaret edenlerin oranı yıllar içinde biraz artsa da (2004'te %12'den 2019'da %15'e) çok yüksek seviyeye ulaşmamıştır. Sunulan seçenekler arasında kurum ve kuruluşlar hakkındaki bilgi eksikliği en az tercih edilen seçenek olmuştur.

ŞEKİL 4.9

Yaptığınız yardımı bir kuruluş aracılığıyla yapmamanızın en başta gelen nedeni hangisidir?

◆ 2019 ◆ 2015 ◆ 2004

Doğrudan yapılan yardımların akraba ve komşuların yanı sıra tanım gereği kişilerin kendi çevrelerinde yaşayan diğer kişiler olmaları bizi bazı beklentilere yönlendirmektedir. Tanım gereği akraba ve komşulara benzer şekilde diğer ihtiyaç sahiplerinin de kişilerin yakın çevresinde olmalarını bekliyoruz. Yiyecek, giyecek, nakit para ve yakıt yardımlarının bu yardımı yapan kişinin gözünde kendine göre nasıl bir sosyal

statüde olduğunu sorgulamak için birkaç soru kullandık. Öncelikle kişilerin görüşme yapıldığı zaman kendi konumlarını öznel bir bakış açısıyla değerlendirmek istedik. Ardından kendi çocukluk dönemindeki ailelerinin konumunu sorduk. Daha sonra da eğer doğrudan yardım yapmışlarsa akraba, komşu ve diğer ihtiyaç sahiplerini aynı sosyal statü cetvelinde değerlendirmelerini istedik.

Türkiye'de doğrudan yapılan yardımlar toplumsal konum açısından değerlendirildiğinde dayanışma olgusu ön plana çıkıyor.

Görüşülen kişilerin öznel olarak kendilerini toplum içinde nasıl konumlandıklarını öğrenmek bu değerlendirmelerin kişilerin hayırseverlik davranışları üzerinde etkisini tespit edebilmek için önemlidir. Toplumsal konumu iyi olanlar anlamlı bir şekilde daha çok yardım yapma eğiliminde midir? Bu konumun bir nesil içerisinde ne yönde değiştiğine bağlı olarak başış ve yardım yapma eğilimi farklılaşmakta mıdır? Ya da özellikle doğrudan yardımlarda

kendinden daha aşağıda olduğu düşünülen kişilere mi yardım eğilimi artmaktadır? Bu soruların yanıtlarını bulmak için aşağıda verilen iki soruyu kullandık:

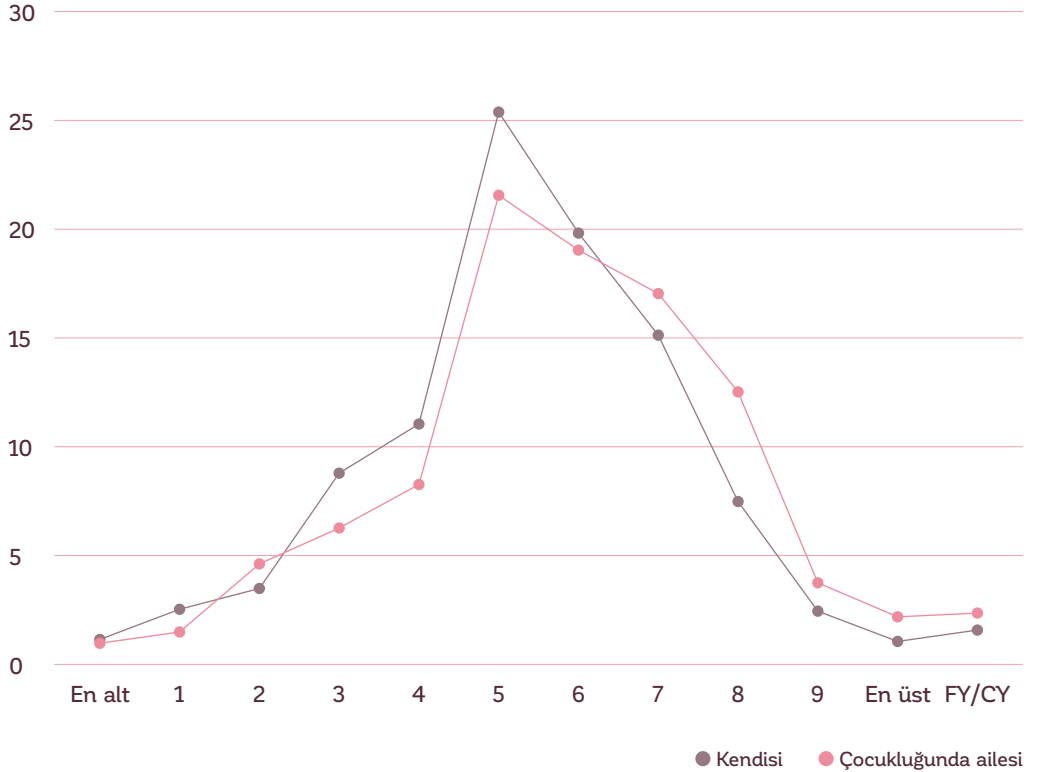
- Toplumumuzun en üst ve en alt seviyelerine yakın olan gruplar vardır. Bugün toplumumuzdaki yerinizi göz önünde bulundurarak kendinizi şimdi göstereceğimiz en düşük düzeyin 0, en yüksek düzeyin 10 olduğu toplumsal mevki cetvelinde nereye yerleştirirsiniz?
- Şimdi de bir zamanlar içinde doğup büyüdüğünüz aile çevresini düşününüz. O zamanki ailenizi böyle bir toplumsal mevki cetvelinde nereye yerleştirirsiniz?

Şekil 4.10'da hem görüşülen kişinin görüşme zamanında kendisi için yaptığı konum

ŞEKİL 4.10

Toplumsal konum değerlendirmeleri

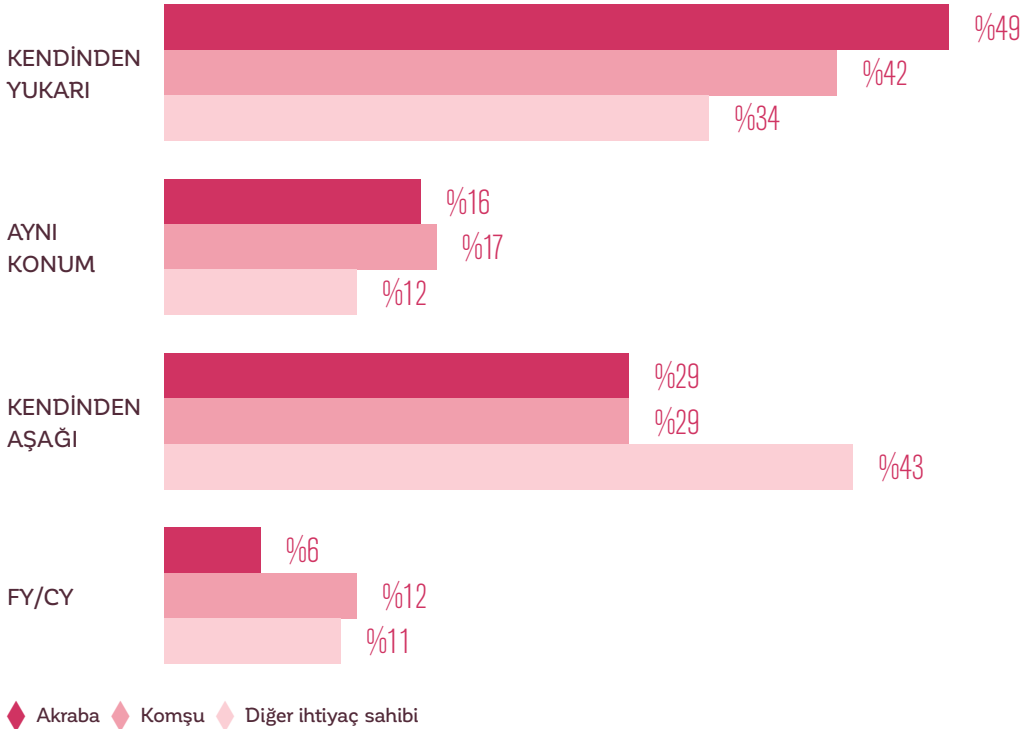
Konumu yükselenler %23
Aynı kalanlar %34
Konumu düşenler %41

değerlendirmesi hem de çocukluğunda doğup büyüdüğü aile çevresi hakkında yaptığı değerlendirmeler gösterilmiştir. Kendisini 7 ve 10 arasında konumlayanların oranı çocukluk dönemindeki ailelerini aynı noktaya koyanlardan daha düşük olduğunu görüyoruz. Keza 3 ile 6 arasında kendini konumlayanlar ailelerini konumlayanlardan daha yüksek bir orandır. Bu değerlendirmelerde gözlenen en temel örüntü öznel değerlendirmeler temelinde çocukluklarından bugüne konumlarının düştüğünü belirtenlerin oranı %41 düzeyindeyken yükseldiğini düşünenlerin oranı %23 tür. Aynı kalanlar ise örneklemin yaklaşık üçte birini oluşturmaktadır.

Doğrudan yardım yapmış olduklarını söyleyenlere bu yardımları yaptıkları akraba, komşu ve diğer ihtiyaç sahiplerinin toplumsal konumlarını da değerlendirmelerini isteyince bu değerlendirmeleri kendileri için

yaptıkları değerlendirmelerle karşılaştırma olanağı da bulmuş oluyoruz. Şekil 4.11'de bu değerlendirmeler özetlenmiştir. Beklentilerimiz ile tam olarak örtüşmeyen bir şekilde özellikle akrabalara doğrudan yardımda bulunduğunu belirtenlerin neredeyse yarısının yardımlarını verdikleri akrabalarını kendilerinden daha yukarıda bir toplumsal konumda göstermeleri söz konusudur. Ancak %29 gibi bir grup yardımlarını verdikleri akrabaları kendilerinden düşük konumda göstermişlerdir. Benzer şekilde komşulara doğrudan yardımda bulunanların %42'si diğer ihtiyaç sahiplerinin de %34'ü yardımlarını verdikleri bu kişilerin kendilerinden yukarıda bir konumda olduklarını söylemektedirler. Ancak akraba ve komşular dışında diğer ihtiyaç sahiplerine doğrudan yardımda bulduklarını söyleyenlerin %43'ü bu kişilerin toplumsal konumlarının kendilerinden daha düşük olduğunu belirtmektedir. Buradan

ŞEKİL 4.11

Doğrudan yardım yapılan gruplar ve toplumsal konum değerlendirmeleri

elde edilen intiba yardım edilen ve ihtiyaç içinde olduğunu varsaydığımız kişilerin bu durumlarının belki de ihtiyaç durumlarının toplumsal konumları ile henüz bağı olmayan bir şekilde ortaya çıkmış olduğudur. Ya da bu yardımlaşma kalıcı uzun süreli bir ihtiyacı karşılamaya yönelik olmayabilir.

Sonuç olarak bu tür doğrudan, kuruluş aracılığı olmaksızın yapılan yardımların önemli bir kısmının yardımı sağlayan kişilerden daha yüksek bir toplumsal konumda olan kişilere sağlanıyor olması ilginç bir bulgudur. Bu yardımlar hiyerarşik bir şekilde yukarıdan aşağıya akan bir yardım olmaktan ziyade sanki bir dayanışma yardımı izlenimi bırakmaktadır.

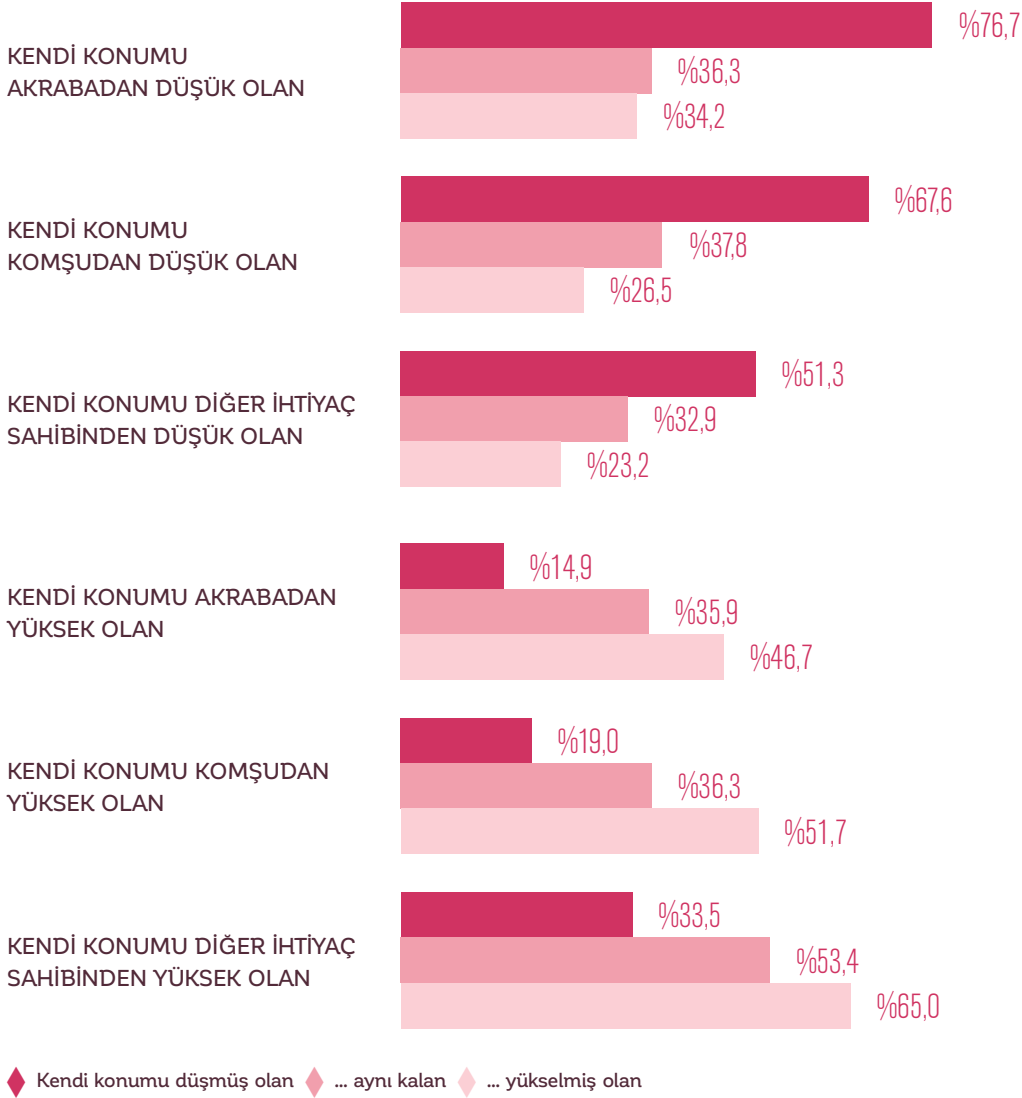
Kendi toplumsal konumunun bir nesil içerisinde nasıl değiştiğine göre doğrudan aracı kuruluş olmaksızın verilen yardımları alanların kendilerine göre hangi konumda olduklarına baktığımızda beklentilerimizle daha uyum içerisinde bir resim görüyoruz. Bu tür enformel doğrudan yardımları yapan kişiler kendileri için çocukluklarındaki konumlarına göre daha düşük bir toplumsal konumda olduklarını düşünüyorsa yardımlarını verdikleri akraba, komşu ya da diğer ihtiyaç sahibi kişileri %51 ile %76 arasında kendilerinden daha yüksek bir toplumsal konumda görüyorlar (Şekil 4.12). Buna karşın kendi toplumsal konumlarını yükselmiş olarak değerlendirenlerin %47 ile %65 arasında bir kesimi yardım verdikleri akraba, komşu ya da diğer ihtiyaç sahiplerinden yüksek olarak değerlendiriyorlar. Ancak bu beklenen örüntüye rağmen toplumsal konumları yükselmiş olan ancak yine kendilerinden yüksek konumda gördükleri ihtiyaç sahiplerine yardım verdiğini söyleyen kesimde yine %23 ile %34 arasında bir gruptur.

Kişilerin kendileri hakkında toplumsal konum değerlendirmeleri hem görüşme zamanı hem de bir nesil önce çocukluk dönemlerindeki aileleri hakkında alınmıştır. Aynı cetvel kullanılarak doğrudan enformel yardım yapanlara yardım ettikleri akraba, komşu ve diğer ihtiyaç sahiplerinin kendilerince toplumsal konumlarını da sorduk. Elde ettiğimiz veriler gözlenen toplumsal konum ya

da buradaki hareketlilik ile yardımda bulunulan kişilerin toplumsal konum merdiveninde nerede oldukları arasında birebir bir ilinti olmadığına işaret etmektedir. Birlikte yaşayan farklı konumlarda olabilecek kişiler arasında görece kısa dönemdeki ihtiyaçları karşılamak üzere bir yardımlaşma ağı varmış gibi bir izlenim oluşmaktadır. Daha kalıplaşmış toplumsal roller ve konumların olduğu bir toplum olsaydık belki buradaki gözlemler çok daha kolay anlaşılır örüntüler ortaya koyabilirdi. Örneğin yardım sağlayanlar yardımı verdikleri kişilerin toplumsal konumunu daha aşağıda görebilirlerdi. Ya da kendi konumundaki iyileşme ya da kötüleşme kendi doğrudan yardımlarını daha net şekillendirebilirdi. Oysa burada gözlediğimiz hızla değişen ve toplumsal statü kalıpları sertleşmemiş ve hareket halinde olan bir toplumsal yapının yansımaları olarak, Türkiye’de toplumsal konumlar arası dinamik bir yardımlaşma hareketi gözlenmektedir. Bu hareketlilik içinde açık bir hiyerarşik yapı yokmuş gibi görünmektedir.

ŞEKİL 4.12

Doğrudan yardım
yapılan gruplar ve
toplumsal konum
değerlendirmeleri

Daha önceki çalışmalarımızda Türkiye'de insanların neredeyse yarısının dilencilere para verdiğini ve dilencilere yapılan yardımların miktarının da önemli bir toplama ulaştığını bulmuştuk. Seçmen yaşındakilerin neredeyse yarısının toplam bağışlar içerisinde önemli bir paya sahip miktarları sokak dilencilerine vermeleri söz konusuydu. Bu pratiği ölçmenin farklı zorlukları olduğunun altını çizmek isteriz. Diğer bağış pratiklerinin tersine görece çok daha ufak rakamları belki farklı ortamlarda tekrarlamının söz konusu olduğu bu pratiği 2004 yılından beri son bir ayda yapılan toplam bağışın 12 aya yansıtılmasıyla hesaplama yolunu tercih etmiştik. Aylık alınan rakamların bu şekilde yapılan dilencilere verilen rakamları tam yansıtıp yansıtmadığı sorgulanabilir. Bunun yanı sıra bu rakamların bütün bir yıla yansıtılması da yine varsayımsaldır. Ancak her şart altında bu rakamların görece büyüklüklerinin zaman içinde değişimleri aynı şekilde yansıtmasını bekliyoruz.

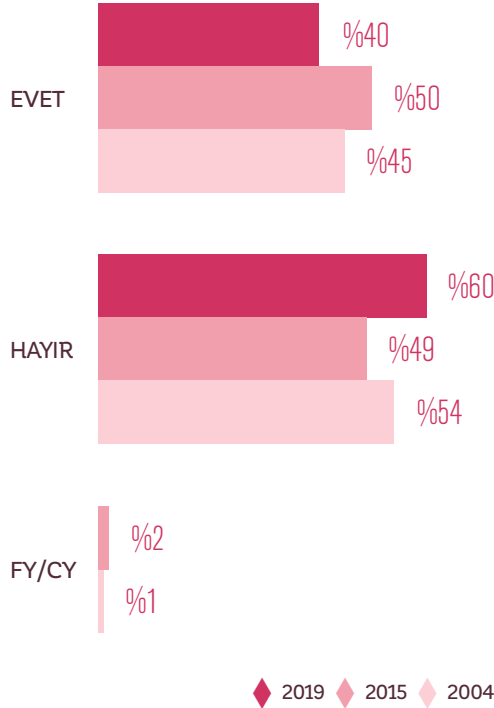
2019 yılındaki çalışmamızda da kişilerin dilencilere para verip vermediklerini sordüğümüzde görüştüğümüz kişilerin %40'ı bu soruya olumlu cevap vermişlerdir (Şekil 4.13). Bu oran hem 2004 hem de 2015 yılına göre bir düşüşe işaret etmektedir.

Çalışmamıza katılanlardan son bir ayda dilencilere verdikleri parayı tahmin etmelerini istediğimizde dilencilere verilen paranın yarısına yakının (%48) 10 TL'nin altında olduğunu görüyoruz (Şekil 4.14). Katılımcıların üçte birinden biraz fazlası (%37) verdiği miktarı 10-20 TL arasında tahmin etmiş, %13'ü 21 TL – 50 TL arasında yardım etmiş, %2'si de 50 TL üzerinde para verdiğini söylemiştir.

Dilencilere para vermede dini inançlar ve acıma duygusu önemli rol oynuyor.

ŞEKİL 4.13

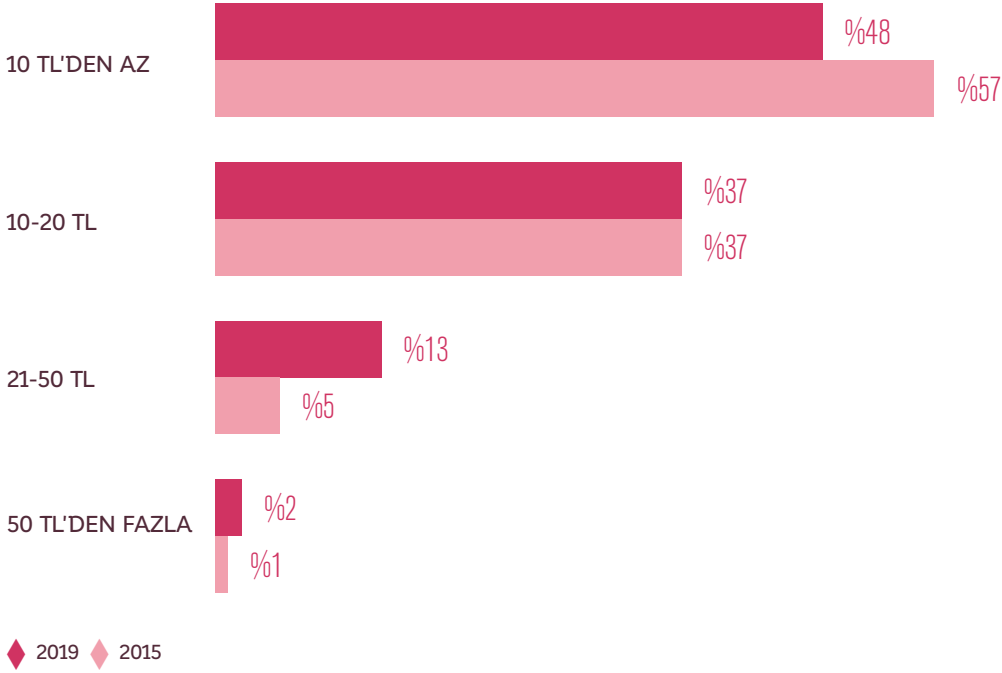
Dilencilere para verir misiniz?

Dilencilere para verdiğini belirten katılımcılara bu davranışlarının en başta gelen nedenini sordüğümüzde dini inançlar ve acıma duygularının önemli rol oynadığını görüyoruz (Şekil 4.15). Katılımcıların %40'ı dini inançlarının sokak dilencilerine para vermelerinin en başta gelen nedeni olduğunu belirtirken ikinci en sık verilen neden %26 ile dilencilere duyulan acıma duygusu olmuştur. Bu cevapları kişinin kendini dilencinin yerine koyması (%16) ve dilencilere yardım ederek sosyal adalet sağlamaya gayret etme (%12) izlemiştir. Kişilerin ancak çok küçük bir kısmı (%2) sosyal baskının dilencilere para vermelerinin en başta gelen nedeni olduğunu belirtmiştir.

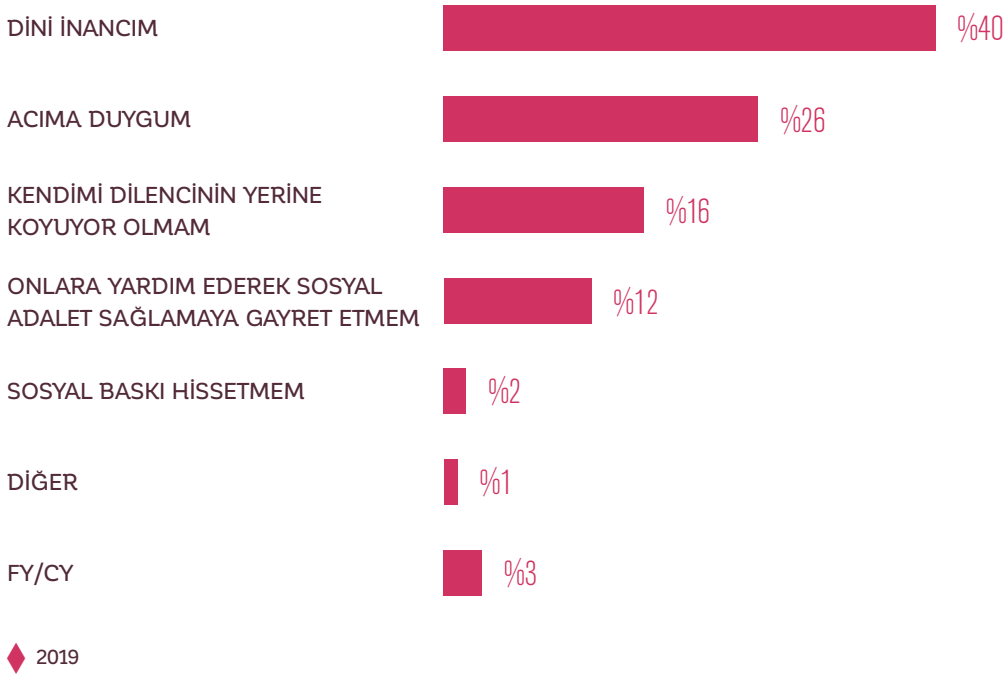
ŞEKİL 4.14

Dilencilere son bir ay içerisinde toplam ne kadar verdiğinizi tahmini olarak söylers misiniz?

ŞEKİL 4.15

Dilencilere para vermeniz en başta gelen nedeni nedir?

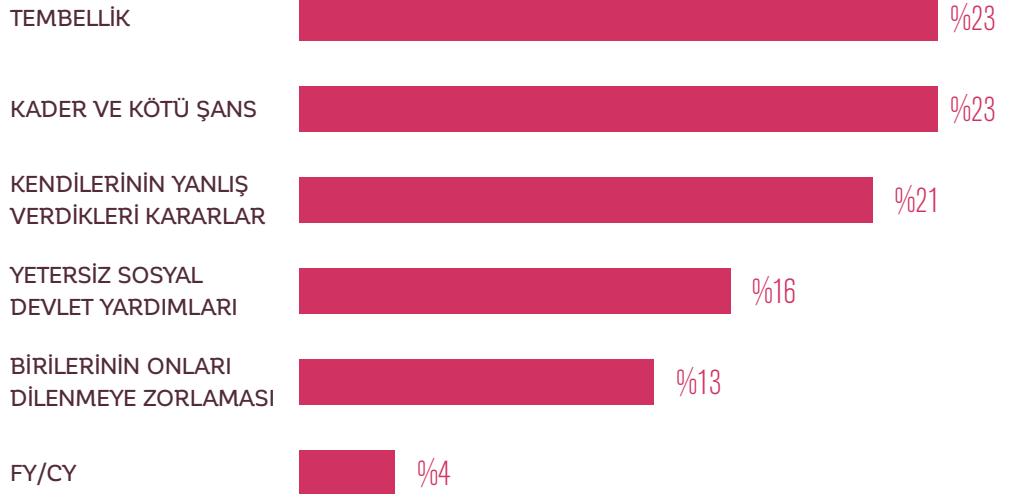
Görüştüğümüz kişilere insanların dilenmelerinin ana nedenini sorduğumuzda en sık verilen cevaplar tembellik (%23) ve kader ve kötü şans (%23) olmuştur (Şekil 4.16). Bu cevapları kişilerin verdikleri yanlış kararlar (%21) izlemiştir. Dilencilerin durumu için devleti veya başkalarını sorumlu görenlerin oranı nispeten azdır. Katılımcıların yalnızca %16'sı dilencilerin durumu için yetersiz sosyal devlet yardımlarını sorumlu tutarken, birilerinin onları dilenmeye zorladığını düşünen kişilerin oranı %13'tür. Yani vatandaşların yaklaşık yarısı (%44) dilencilerin durumu için kendi davranışlarını sorumlu tutmaktadırlar. Dörtte birlik bir kesim ise kader ve kötü şansını neden olarak göstererek sorumluluğu dilenen kişiden bir anlamda almaktadırlar. Bu işi zorlama ile yaptıklarına inananlar yaklaşık %13 gibi ufak bir gruptur.

Dilencilerin ortaya çıkardığı toplumsal durumu bir kamusal politika eksikliğine atfedenler de yine benzer şekilde yaklaşık %16 gibi ufak bir gruptur.

Vatandaşların çoğunluğu dilencilerin durumu için devleti veya başkalarını sorumlu görmüyor.

ŞEKİL 4.16

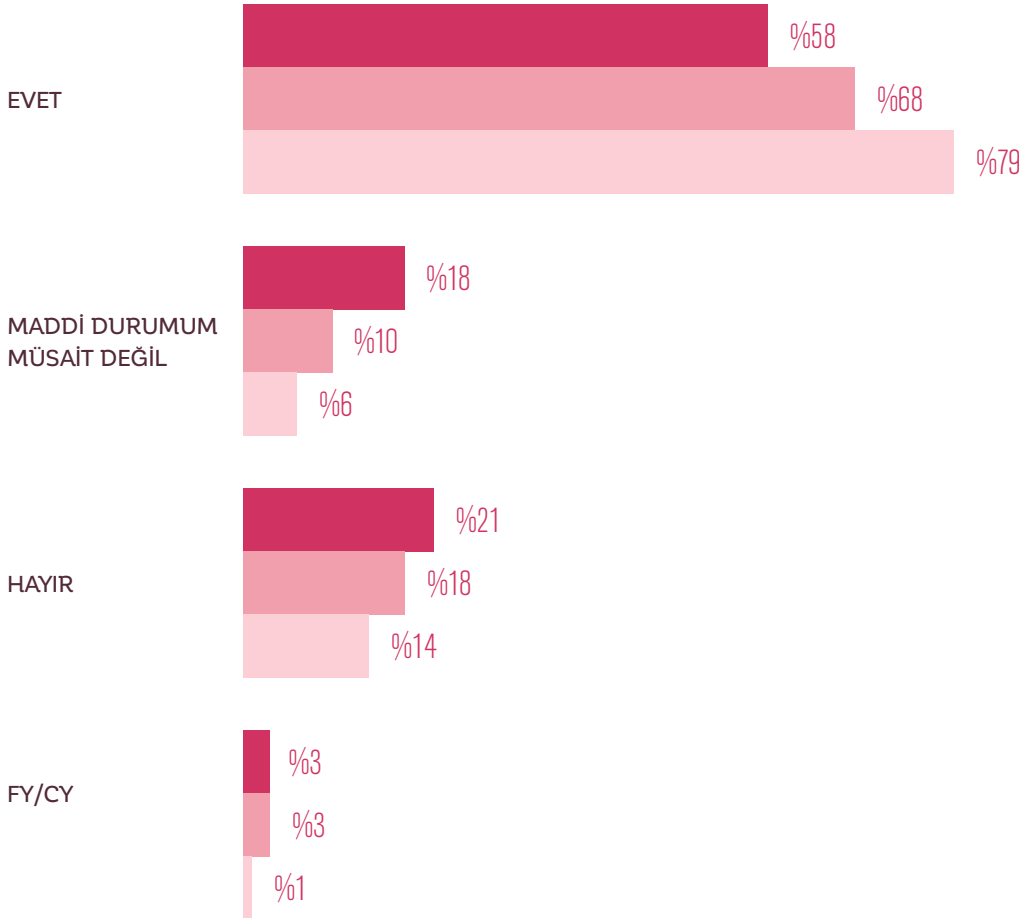
İnsanların sokakta dilenmelerinin en başta gelen nedeni nedir?

2015 yılındaki çalışmamızda Türkiye'de dini vecibelerle ilgili yardımlarda bir düşüş olduğunu tespit etmiştik. Bu çalışmamızda bu düşüşün devam ettiğini gözlemliyoruz. 2019 yılında görüştüğümüz kişilerin %58'i geçtiğimiz Ramazan Bayramı'nda fitre verdiğini belirtmiştir (Şekil 4.17). 2015 yılına göre 2019'da fitre vermeyen ve maddi durumu müsait olmayanların oranında yaklaşık 11 puanlık bir artış gözlemliyoruz. 2004'ten bu yana değerlendirilirse, fitre verme oranında düzenli bir azalma trendi göze çarpmaktadır. 2019 yılında zekât verenlerin oranında da 2015'e göre 5 puanlık bir azalma görülmektedir. Bu oran 2004'te %40 iken 2015'te %28'e, 2019'da ise %23'e

kadar düşmüştür (Şekil 4.18). Benzer bir düşüş Kurban Bayramı'nda kurban kesmenin yaygınlığında da gözlemlenmektedir (Şekil 4.19). 2019 yılında katılımcıları ancak %39'u Kurban Bayramı'nda kurban kestiğini belirtmişti, bu oran 2004 yılında %57'ye ulaşmaktaydı.

Dini vecibelerle ilgili yardımlarda düşüş devam etmektedir.

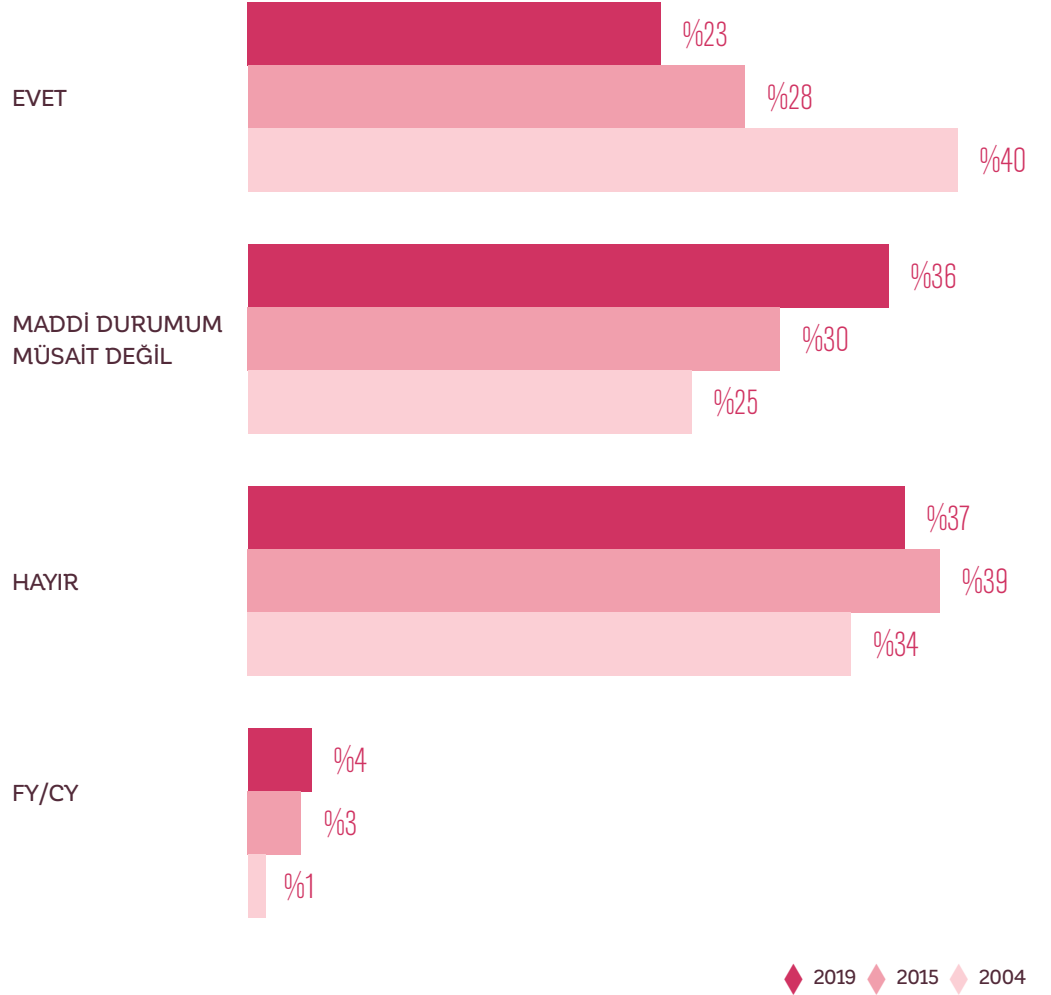
◆ 2019 ◆ 2015 ◆ 2004

ŞEKİL 4.17

Geçtiğimiz Ramazan Bayramı'nda fitre verdiniz mi?

ŞEKİL 4.18

Geçtiğimiz yıl zekât verdiniz mi?

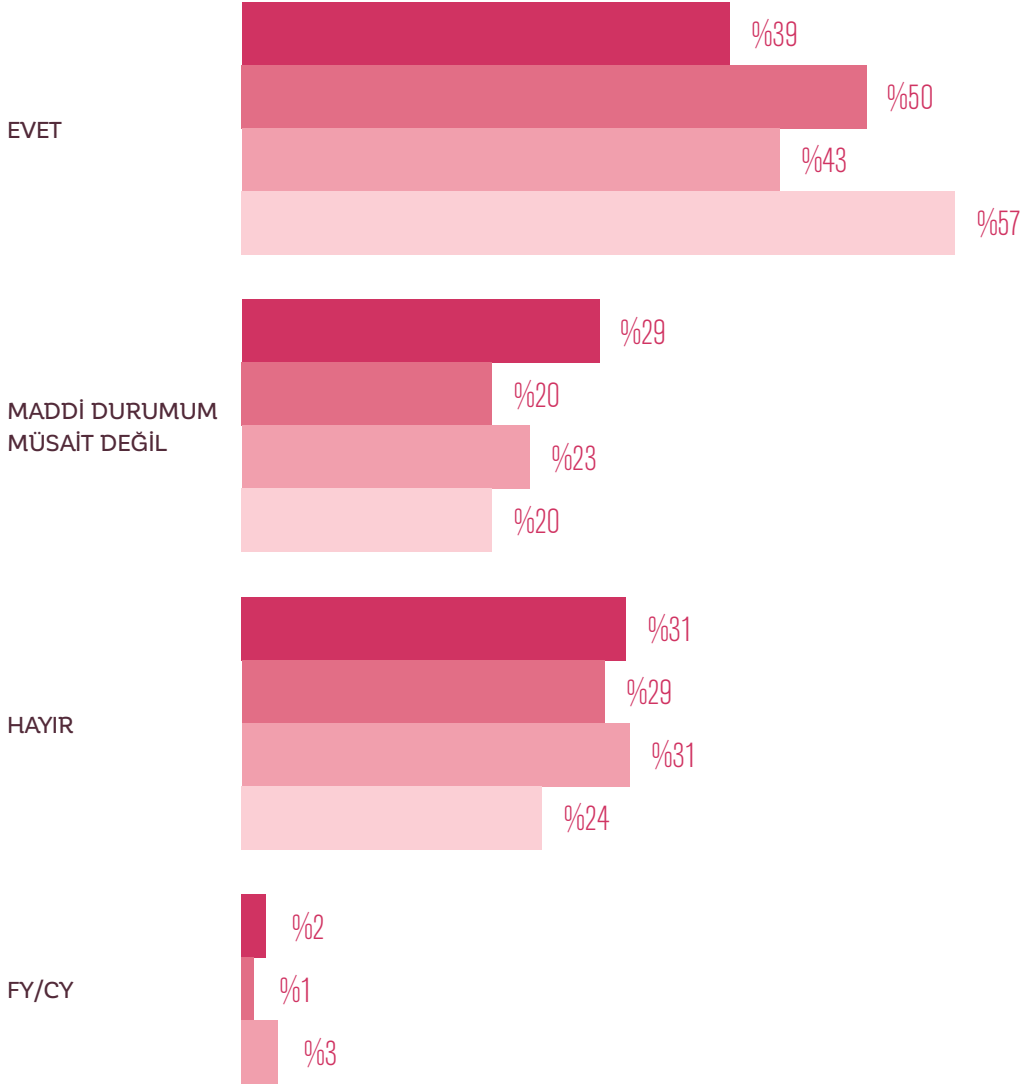
Değerlendirdiğimiz tüm bu yardımların toplam değeri ne kadardır? Bu soruyu yanıtlamak için görüştüğümüz kişilerden akraba, komşu ve diğer ihtiyaç sahiplerine yaptıklarına doğrudan yardımların, dilencilere verilen paraların ve fitre ve zekât ödemelerinin tahmini değerini alarak kişi başına düşen yıllık yardım miktarını elde edebiliriz. Şekil 4.20'de 2019 ve 2015 çalışmalarımızdaki tahmini kişi başına düşen

yıllık yardım miktarlarını sunuyoruz.⁸ Buna göre akrabalara yapılan yardımların kişi başına değeri 41,5 TL, komşulara yapılan yardımlar 15,4 TL, diğer kişilere yapılan yardımlar da 30 TL olarak tahmin edilmiştir. Dilencilere yapılan yardımların yıllık kişi başı değeri 60 TL civarında iken fitre ödemeleri yaklaşık 59 TL, zekât ödemeleri de 57 TL olarak gerçekleşmiştir.

⁸ 2015 değerleri enflasyon göz önüne alınarak 2019 TL değeri olarak verilmiştir.

ŞEKİL 4.19

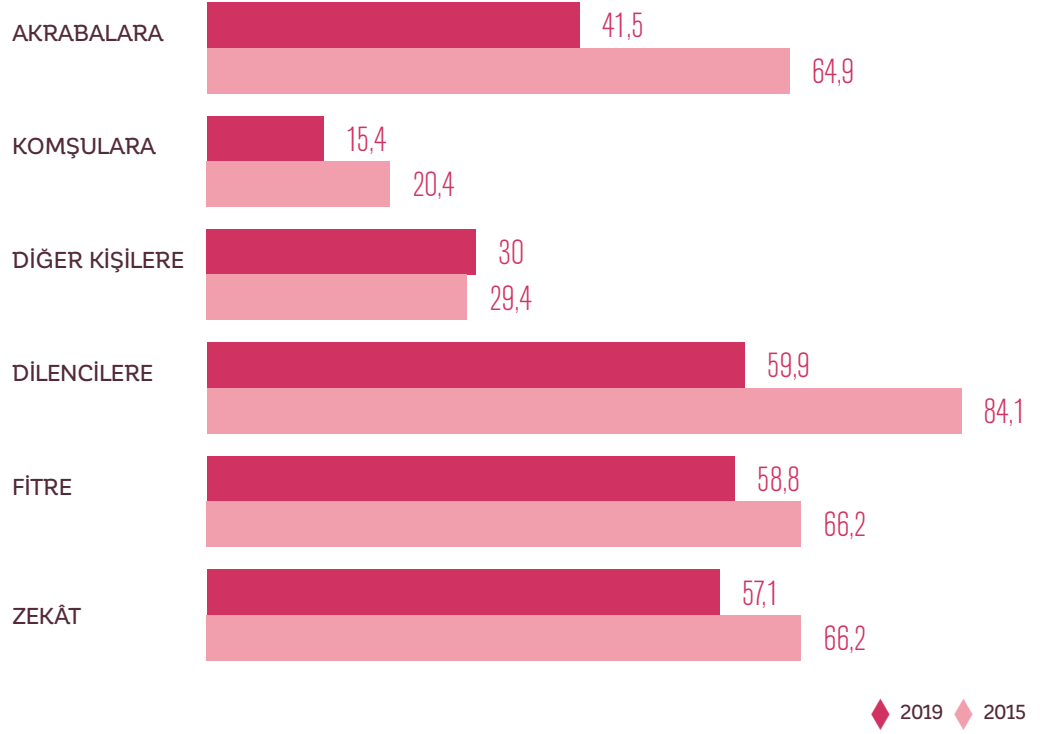
**Geçtiğimiz Kurban
Bayramı'nda kurban
kestiniz mi?**

◆ 2019 ◆ 2015 Bayram Öncesi ◆ 2015 Bayram Sonrası ◆ 2004

ŞEKİL 4.20

Son bir yılda yapılan doğrudan yardımların tahmini kişi başı mali değerleri (TL)

2015 yılında olduğu gibi 2019 yılında da en yüksek miktarda doğrudan yardım dilencilere yapılmaktadır. Bu yardımları çok yakın miktarlarla fitre ve zekât ödemeleri takip etmektedir. Yani dilencilere yapılan ve dini vecibelerle ilgili yardımlar doğrudan yardımlarda çok önemli bir yer tutmaktadır. 2019 yılında yapılan yardım miktarını 2015 yılındaki miktarlarla karşılaştırdığımızda hemen hemen her yardım türünün miktarında düşüş gözlenmektedir.

4.2 SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINA YAPILAN BAĞIŞLAR VE FAALİYETLERE KATILIM

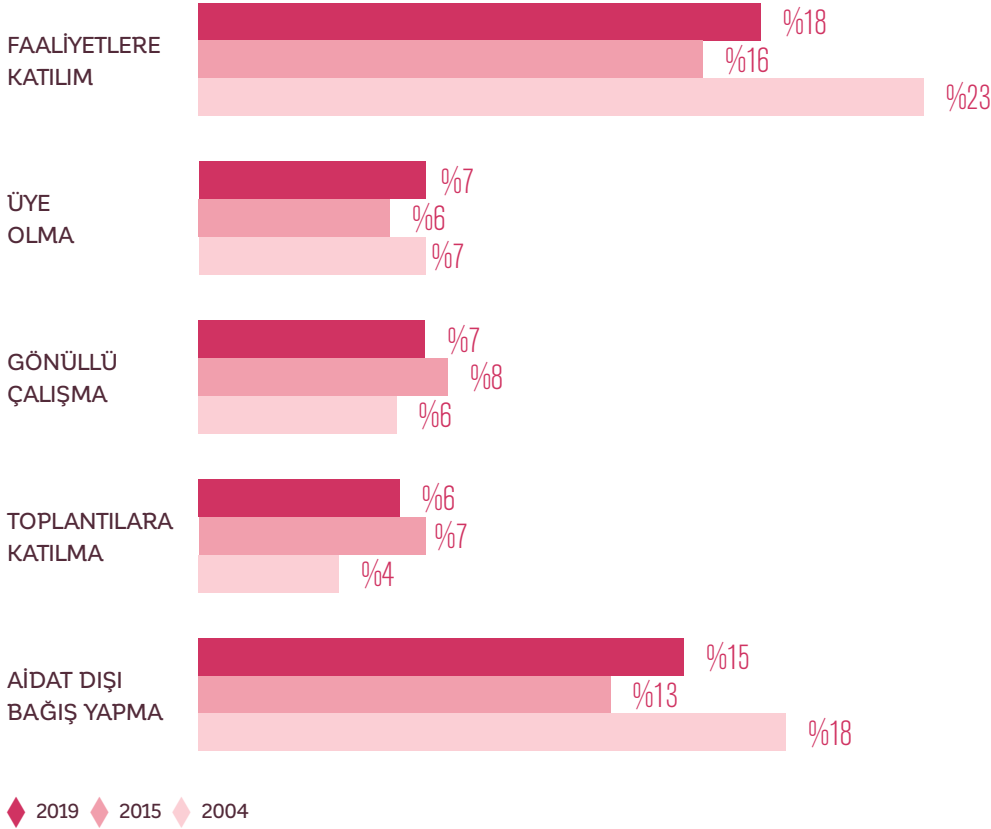
Araştırmamızda 2004 yılından bu yana kişilerin sivil toplum kuruluşlarındaki faaliyetlerinin bir dökümünü elde etmek amacıyla ayrıntılı bir sorgulama yapılmıştır. Faaliyetler kuruluşlara üyelik, toplantılarına katılma ya da gönüllülüğün yanı sıra aidat dışı bağış yapma olarak dört ana başlık altında incelenmiştir. Türk Hava Kurumu,

Kızılay, TEMA, Ensar Vakfı, İHH, ÇYDD, TÜRGEV, TEGV, LÖSEV ve Darüşşafaka gibi toplam 10 kuruluşun yanı sıra 31 farklı kurum ve kuruluş tarif edilmiş ve bunlar ile bu tür faaliyetler yürüten kuruluşlara yukarıda verilmiş dört ayrı faaliyet türüyle ilgili katılımda bulunulup bulunulmadığı sorgulanmıştır. Farklı kuruluşlar arasında; spor kulüpleri, gençlik ve öğrenci kuruluşları, insan haklarıyla ilgili kuruluşlar, meslek odaları, işçi sendikaları, kadın alanında çalışan kuruluşlar, siyasi partiler, mezun demekleri, engelli dayanışma kuruluşları, yardım kuruluşları ve mültecileri destekleme kuruluşları bulunmaktadır. Görüşülen kişi bu genel tanıma uyan bir kuruluşta faaliyet gösterdiğini belirtirse söz konusu kuruluşun adı ve faaliyet türü alınmıştır. Yapılan bağış ve gönüllü faaliyette harcanan zaman da not edilmiştir.

Şekil 4.21'de bu sorulara verilen cevaplar derlenmiş ve 2004 ile 2015 yılı verileri ile karşılaştırmalı bir şekilde sunulmuştur.

ŞEKİL 4.21

Son bir yılda
STK faaliyetlerine
katılım oranı

2019 yılında görüşülen kişilerin %7'si son bir yıl içinde gönüllü katılım esasına dayalı bir kuruluşa üye olduğunu belirtirken, gönüllü çalışanların oranı %7, toplantılara katılanların oranı %6 ve aidat dışında bağışta bulunanların oranı %15 olarak ortaya çıkmaktadır. Hepsi birlikte değerlendirildiğinde bu dört faaliyetten en az birinde bulunan görüşmecilerin oranı %18 düzeyindedir. Yıllar içindeki değişimler incelendiğinde özellikle aidat dışı bağışta 2004 ve 2015 yılları arasında görülen beş puanlık düşüş 2019'da yerini iki puanlık bir kısmi toparlanmaya bırakmıştır. Aidat dışı bağış söz konusu kuruluşların en önemli maddi kaynaklarından biri olduğu için bu kısmi toparlanma bir nebze de olsa sevindiricidir. Nitekim 2013 tarihli TÜSEV raporuna göre bağış ve yardımlardan elde edilen gelirler demek

gelirlerinin %41'ine ve vakıf gelirlerinin %30'una tekabül etmektedir.⁹

2019 yılı 2015 yılına göre ekonominin daha kötüye gittiği bir dönem olmasına rağmen gönüllülük esasına dayalı kuruluşların faaliyetlerine katılanların oranının %16'dan %18'e yükseldiği bir yıl olmuştur. Ayrıca aidat dışı bağışta bulunanların oranı da iki puanlık artış kaydetmiştir. Fakat bu oranlar ekonominin daha hızlı büyüdüğü bir dönem olan 2004 yılının gerisindedir. Üye olanların oranı 2015'e göre bir puan artarken, gönüllü çalışanların ve toplantıya katılanların oranı bir puan

9 Bakınız, TÜSEV Sivil Toplum İzleme Raporu 2013-2014 Yönetici Özeti, http://www.tusev.org.tr/usrfiles/files/Izleme_Raporu_Yonetici_Ozeti_2013_2014.pdf

gerilemiştir. Aidat dışı bağışta bulunanlar ve üye olanların oranındaki artışla birlikte Türkiye’de 2019 yılında 2015’e kıyasla resmi yollardan sivil toplum faaliyetlerine katılım hususunda kısmi bir ilerleme söz konusudur. Burada akılda tutulması gereken konu gözlenen bir iki puanlık değişimlerin istatistiki olarak anlamlı değişimlere karşılık gelmediğidir. Anlamlı değişim 2004 ile karşılaştırıldığında elde edilmektedir. Genel eğilim 2004 yılındaki katılım oranlarının gerek 2015 gerekse de 2019 yılında yakalanamadığıdır. Yani faaliyete katılım olarak bakarsak Türkiye sivil toplum faaliyetlerine dört farklı şekilde katılım oranları 2004 ile karşılaştırıldığında aidat dışı bağış için 2015 ve 2019’da düşük kalmış ancak üyelik, gönüllülük ve toplantılara katılım olarak değişmemiştir diyebiliriz.

Görüşülen kişilerin gönüllülük esasına dayalı sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine ne derece katılıp katılmadıklarını inceledikten sonra bu tercihleri açıklamak için sorular yöneltildi. Öncelikle bu faaliyetlerin hiçbirini yapmadığını belirten kişilere belirli seçeneklerden oluşan bir liste sunarak görüşülen kişinin hangi nedenle gönüllü katılıma yönelik kuruluşların herhangi bir faaliyetine katılmadığını sorduk (Şekil 4.22). Bu kişilerin dörtte birinden biraz fazlası (%27) söz konusu faaliyetlere ayıracak parası olmadığını ifade etti. İkinci neden ise bu tip faaliyetlerin şeffaf yapılmadığına yönelik inanç oldu (%14). Üçüncü sırayı kişilerin bu tip kuruluşlara güven duymama ile bu faaliyetleri kendisine faydalı olarak görmemesi düşüncesi paylaştı (%9). Dördüncü sırada ise bu tip faaliyetlere ilgi duymama ve bu faaliyetlere hiç katılmadığı için çekinme nedenleri yer aldı (%8). Sivil toplum faaliyetlerinin yararına inanmama ve ilgi duymamayı birlikte değerlendirsek finansal yetersizlik kadar önemli bir etmenin bu tür faaliyetlere ilgisizlik ve bunların fark yaratacağına dair bir inancın eksik olarak ortaya çıkmaktadır. Finansal yetersizlik konusunda sivil toplumun pek bir etkisi olmadığı ve bu durumun ülkenin genel ekonomik durumuna bağlı olduğu düşünülebilir. Ancak toplumda önemli bir kesimin sivil topluma ilgi duymaması ve etkinliğine inanmaması nedeniyle faaliyetlere katılmıyor olması düşündürücüdür. Aynı bağlamda sivil toplum faaliyetlerinin

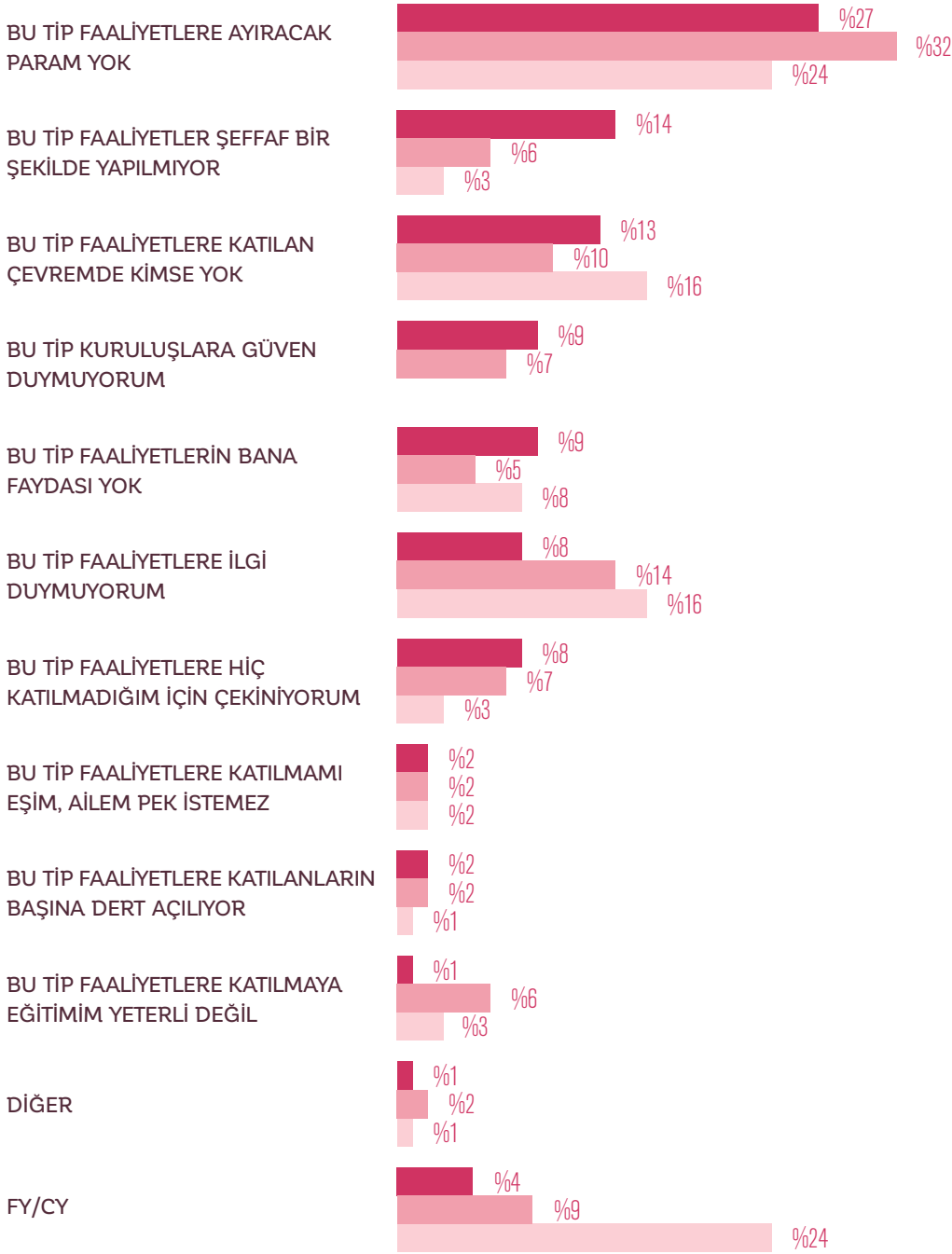
şeffaf olmadığına dair değerlendirmelerin de faaliyetlere katılım önünde önemli bir engel oluşturduğunu dikkate aldığımızda, faaliyetlere katılım konusunda en önemli sorunun sivil toplumun önemli bir kitleyi kendine yabancılaştırmış, bu kitleden uzak, toplumsal olarak etkisiz ve ilgi uyandırmayan bir algı yaratıyor olduğunu düşündürmektedir.

Zaman içinde bu soruya verilen cevaplardaki değişime bakıldığında ilginç örüntüler ortaya çıkmaktadır. 2015 ve 2019 yıllarının verileri karşılaştırıldığında ekonomik nedenlerden ötürü katılmayanların oranının %32’den %27’ye gerileyerek beş puan azaldığı göze çarpmaktadır. Bu değişim aidat dışı bağışta bulunanların oranındaki iki puanlık artışla yakından ilişkili gözükmektedir. Ekonomik durumun 2004 yılıyla karşılaştırıldığında hala sivil toplum katılımını engeller bir zorluk içerdiği gözlenmektedir. Sivil toplum faaliyetlerine ilgi duymadığından ötürü katılmayanların oranında 2015’ten 2019’a gelindiğinde %14’ten %8’e düşüş gözlenmektedir. Bu tip faaliyetlerin şeffaf bir şekilde yapılmadığı kanaatinden ötürü faaliyetlere katılmayanların oranı sekiz puan artışla %6’dan %14’e ulaşarak iki katından fazlasına yükselmiştir. Ayrıca bu kuruluşlara güven duymadığından ötürü faaliyetlere katılmayanların oranı %7’den %9’a çıkmıştır. Bu faaliyetleri faydasız görenlerin oranı %5’ten %9’a yükselmiştir. Özetle son iki çalışmanın verileri karşılaştırıldığında ekonomi ve ilgisizlik nedenlerinden ötürü katılmayanlarda azalma gözlemlenirken, şeffaflık, güven ve kişisel fayda nedenleri yükselişe geçmiştir.

Sivil toplum faaliyetlerine katılmayanların bu davranışının nedenlerini öğrenmekte izlenen yöntemin benzeri bu tür faaliyetlere katılanlara da benzer bir soru yönelterek izlenmiştir. Görüşülen kişiler arasında gönüllü katılımcı olarak sivil toplum kuruluşlarında çalışan kişilerin neden bu tercihte bulunduğunu değerlendirmek üzere içinde ilgili nedenlerin bulunduğu bir liste sivil toplum faaliyetlerine katıldığını söyleyen kişilere sunuldu (Şekil 4.23). Tablodaki yanıtlar gönüllü katılımcı olarak çalışan %7’lik kitle içindeki dağılımları yansıtmaktadır.

ŞEKİL 4.22

Gönüllü katılıma yönelik kuruluşlarda faaliyetlere katılmama sebebi

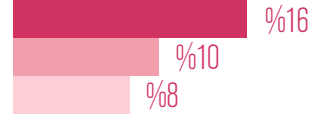
ŞEKİL 4.23

Kuruluşlarda
gönüllü olarak
çalışmanın ardında
yatan sebepler

BU GÖNÜLLÜ ÇALIŞMADAN KİŞİSEL OLARAK
HAZ ALIYOR OLMAM

BU GÖNÜLLÜ ÇALIŞMA İLE BAŞKA
İNSANLARLA TANIŞIP BİRLİKTE ÇALIŞABİLMEM

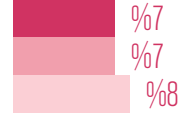
BU GÖNÜLLÜ ÇALIŞMANIN İNSANLARIN
İHTİYAÇLARINA CEVAP VERİYOR OLMASI

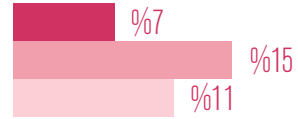
BU GÖNÜLLÜ ÇALIŞMANIN TOPLUMSAL
GELİŞMEMİZE KATKIDA BULUNMASI

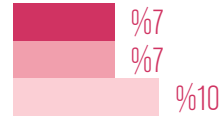
BU GÖNÜLLÜ ÇALIŞMA İLE KAZANDIĞIM
HAYAT TECRÜBESİ

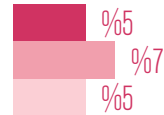
BU GÖNÜLLÜ ÇALIŞMA İLE DİNİ
VECİBELERİ YERİNE GETİRİYOR OLMAM

BU GÖNÜLLÜ ÇALIŞMAYA TOPLUMUN
DEĞER VERMESİ

BU GÖNÜLLÜ ÇALIŞMANIN
TOPLUMDA GETİRDİĞİ SAYGINLIK

◆ 2019 ◆ 2015 ◆ 2004

Bu yanıtlar arasında ilk sırada çalışmanın verdiği kişisel haz gelmektedir (%26). Gönüllü çalışma ile başka insanlarla tanışıp birlikte çalışabilme fırsatı ikinci sırada yer almaktadır (%16). Üçüncü cevap gönüllü çalışmanın insanların ihtiyaçlarına cevap veriyor olmasıdır (%15). Gönüllü çalışmanın toplumsal gelişmeye katkıda bulunması dördüncü neden olarak listede yer bulmaktadır (%13). Yani ilk iki sırada bireysel fayda öne çıkarken bunları toplumsal fayda takip etmektedir.

2015 ve 2019 verileri karşılaştırıldığında dini motivasyonun yarı yarıya azalması göze ilk çarpan farklılık niteliği taşımaktadır 2015'te %15 olan dini vecibeleri yerine getiriyor olma nedeniyle çalışmalara katılan kişi oranı 2019'da %7'ye gerilemiş durumdadır. Farklı birkaç soruda daha gözlenen benzer bir eğilim olarak dinin sivil toplum katılımı ve bağışçılık davranışında azalan etkisi dikkate değer bir gözlemdir. Bunun nedenlerini birinci elden çözümlenmek zordur.

Bununla birlikte kişisel haz için bu faaliyetlerde yer aldığını söyleyenlerin oranı altı puan artarken, başka insanlarla çalışıp tanışma fırsatı olarak görenlerin oranı da yine aynı miktarda yükselmiştir. Ayrıca gönüllü çalışmaların etkinliğini yansıtan "insanların ihtiyaçlarına cevap veriyor olması" cevabı da az da olsa artış kaydetmiş görünmektedir. Bu noktada akılda tutulması gereken konu farklı motivasyonlar arasında tercihlerin dini motiflerden bireysel ve faydacı motivasyonlara doğru olabileceğidir. Bu eğilimlerin ne derece kalıcı olduğu ileriki çalışmalarda izlenmesi gereken bir olgudur.

Gönüllü katılım esasıyla çalışan kuruluşlara yapılan aidat harici 40 TL ve üzeri bağış yapanlara bağış yaptıkları kuruluş açık uçlu olarak da sorulmuştur (Şekil 4.24). Burada kuruluş isimleri okunmadığından kişilerin aklına ilk gelen kuruluşları öne çıkarmaları beklenir. Bu açıdan medya görünürlüğü, eğitim kurumlarına olan erişimi yüksek kuruluşların bu listede öne çıkmalarını doğal karşılamak gerekir. Kızılay (%24) ve LÖSEV (%22) ilk iki en sık dile getirilen kuruluş olarak öne çıkarken, listede yer almayan farklı kurum ve kuruluşların bir arada yer aldığı diğer seçeneği üçüncü sıraya

yerleşmiş durumdadır (%12). Engelliler alanında çalışan kuruluşlar (%7) ve hemşehri dayanışma demekleri (%6) dördüncü ve beşinci sıradadır.

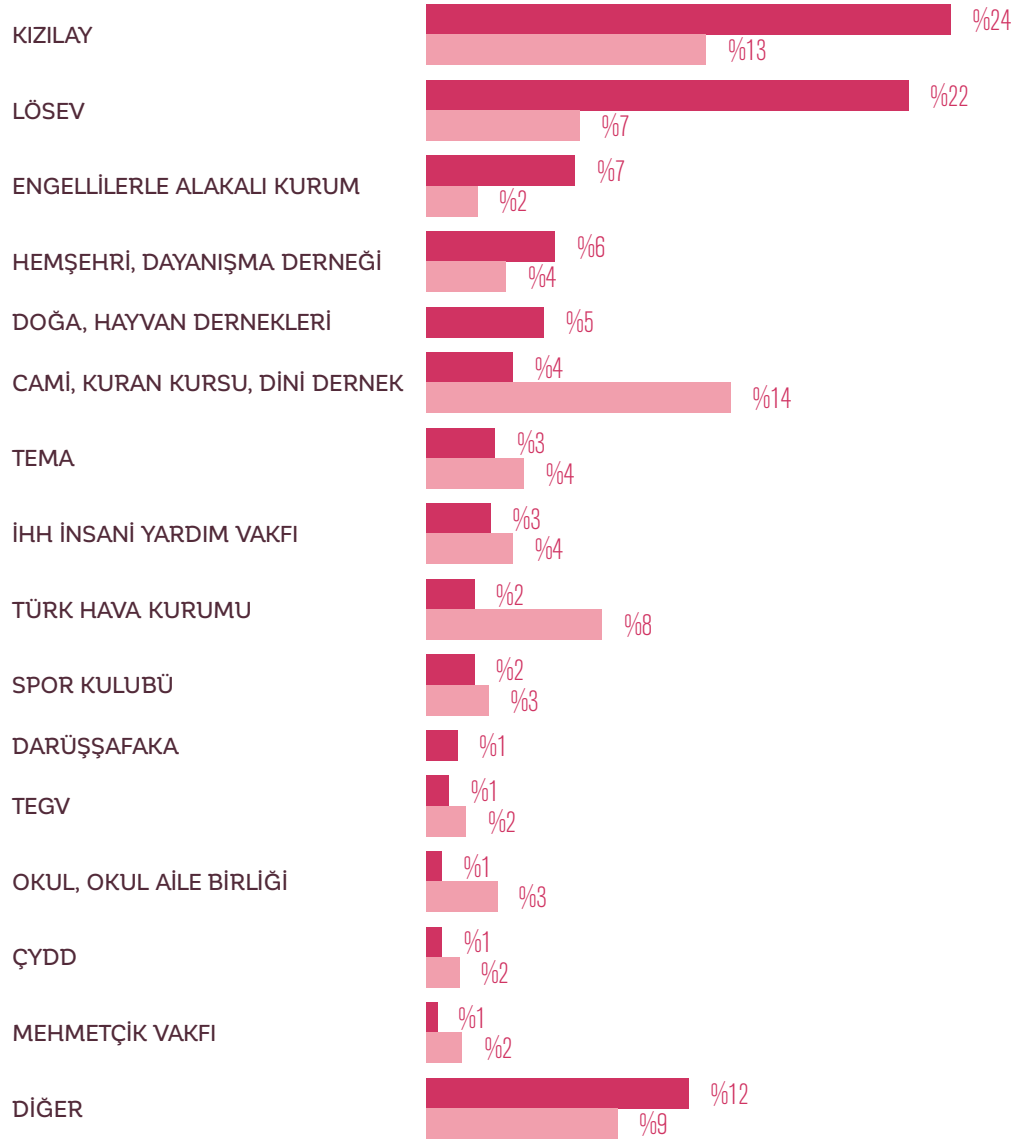
2015-2019 yılları arasında gözle görülen en büyük değişimlerden biri cami, Kuran kursu ve dini demeklere bağış yapanların oranının kayda değer bir düşüşle %14'ten %4'e gerilemesidir. Devlet destekli kuruluşlar olan Kızılay (%24), Türk Hava Kurumu (%2), Mehmetçik Vakfı (%1) 2015'tekine benzer olarak %27'lik pay almaktadır. Bunun yanında son yıllarda artan bir medya görünürlüğüne sahip bir kuruluş olan LÖSEV'e desteğin 15 puan artması da kayda değer bir gelişmedir. Engellilerle ilgili çalışan kuruluşlara yönelik bağış yapanların oranı da beş puan artış kaydetmiştir. Bu noktada devlet destekli kuruluşlara bağış yapanların oranının benzer olduğu, dini temalar etrafında şekillenen kuruluşlara bağışın azalırken, devlet destekli olmayan ve dini saiklerle faaliyet göstermeyen ve medya görünürlüğü yüksek kuruluşların yükselişte olduğu söylenebilir. Özetle Kuran kursu ve dini demeklere bağış yapanların oranı %14'ten %4'e gerilerken, devlet destekli kurumlara yönelik bağış yapanların oranı kısmi bir artışla %24'ten %27'ye yükselmiştir. Devlet destekli olmayan ve dini temalar etrafında faaliyet göstermeyen kuruluşların aldığı pay %61'den %69'a ulaşmıştır.

Bağışta bulunan kişilere bağış miktarları sorulduğunda görüşülen kişilerin %19'u 50 TL'den az bağışta bulunduğunu belirtmiştir (Şekil 4.25). 100 TL'nin aşağısında bağışta bulunanların oranı %47 olarak ölçülürken, 100 TL'nin üzerinde bağış yapanların oranı %35 seviyesindedir.

**Gönüllü çalışmalarda bulunmanın
öncelikli sebepleri gönüllü
çalışmalardan haz alma, yeni
kişilerle tanışabilme ve gönüllü
çalışmaların insanların ihtiyaçlarına
cevap veriyor olmasıdır.**

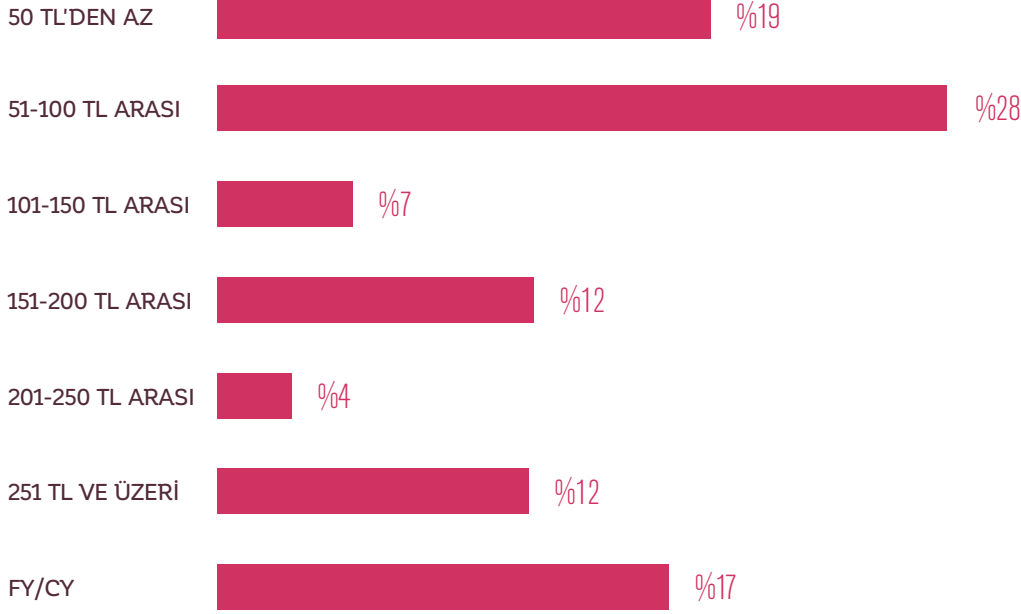
ŞEKİL 4.24

40 TL ve üzerinde
bağış yapılan en
son kuruluş

ŞEKİL 4.25

En son yapılan
bağışın tahmini
değeri

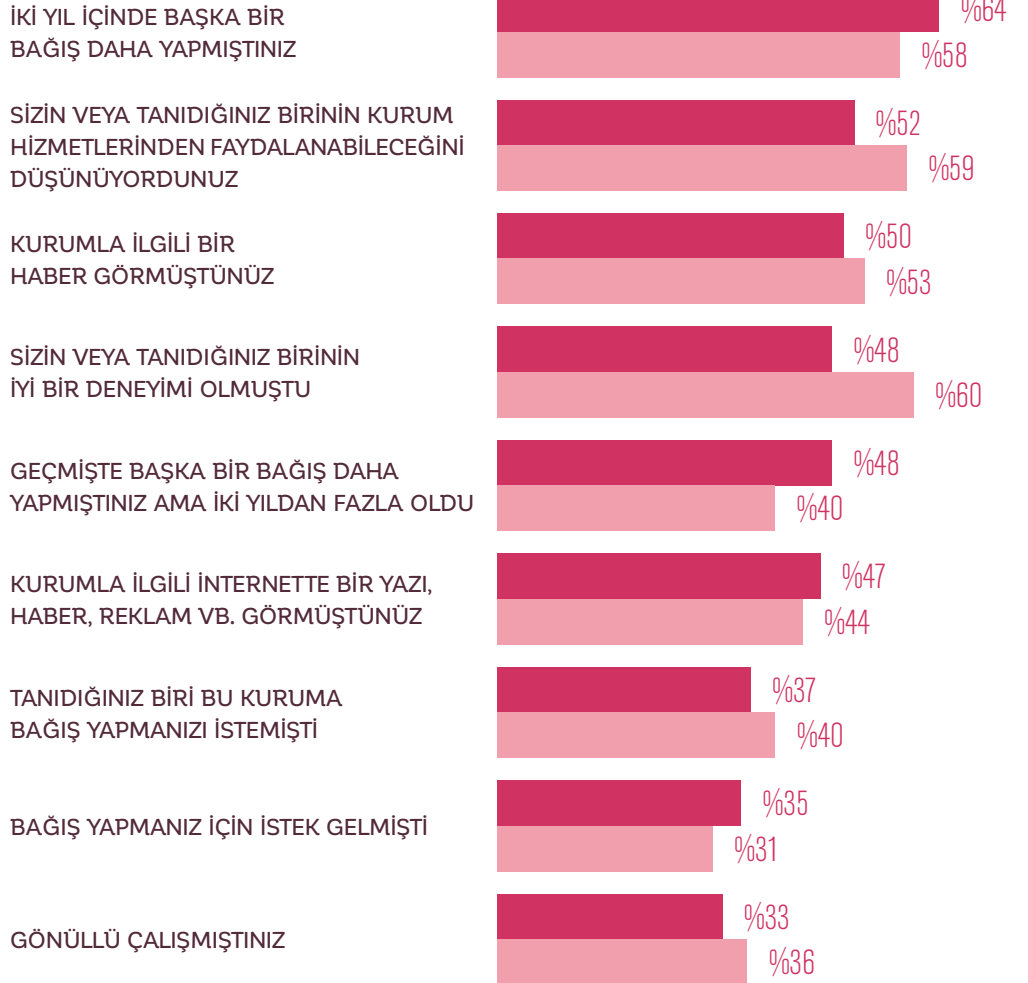
◆ 2019

Görüşülen kişilere en son bağış yapılan kuruluşla daha önceden kurdukları ilişki hakkında da bir dizi değerlendirme yöneltmiştir (Şekil 4.26). Her bir değerlendirme için evet ya da hayır diyerek cevap verilebilmiştir. Katılımcıların %64'ü bağış yaptıkları kuruluşa son iki yıl içinde başka bir bağış yaptıklarını, %52'si kendileri veya tanıdıkları birinin bağış yaptıkları kuruluşun hizmetlerinden faydalanabileceğini düşündüklerini, %50'si kuruluşla ilgili bir haber gördüklerini, %48'i kendisinin veya bir tanıdığına kuruluşla iyi bir deneyiminin olduğunu, %48'i de iki yıldan daha önce bir bağış yaptığını belirtmişlerdir. Açıkça ki bir kere bağış yapmış olmak kişilerin bağışlarına devam etme olasılıklarını artırmaktadır ve bu eğilim 2015'ten 2019'a artmış görünmektedir. Bunun nedeni ne olabilir? Bir ihtimal kuruluşlar kendilerine bağış yapan kişilere zorlaşan ekonomik şartlarda daha yoğunluklu bir şekilde yeniden ulaşmaya gayret sarf etmiş olabilirler. Bir sonraki çalışmamızda bu olasılığı da sınamamız yerinde olacaktır. Acaba

kuruluşların bağışçıları takip etme kapasiteleri ne düzeyde gelişmiştir? Bunun ortaya konması önemlidir. Bireylerin %64'ünün aynı kuruluşa son iki yılda, %48'inin iki yıldan daha önce bağış yaptıklarını ifade etmeleriyle beraber katılımcıların aynı kuruluşa bağış yapma eğiliminde olduğu anlaşılmaktadır.

ŞEKİL 4.26

En son bağış yapılan kuruluş ile bağış öncesi ilişkiler

◆ 2019 ◆ 2015

Ayrıca dışarıdan taleplerle hareket edenlerin oranının azlığı da dikkat çekmektedir. Tanıdığının talebi üzerine bağışta bulunanların oranı %37'de, istek üzerine bağış yapanların oranı %35'te kalmıştır. Ayrıca katılımcıların sadece %33'ü daha önce gönüllü çalıştıkları bir kuruluşa bağış yaptıklarını ifade etmiştir. Ancak unutulmamalıdır ki gönüllülük de çok yaygın bir pratik zaten değildir. Buna göre Türkiye'de kişilerin bağış yapmasını sağlayan esas sebep başkalarının taleplerinden ziyade kişisel tecrübe ve algıları olarak gözükmektedir.

Daha önceden yapılan bağışlar iyi bir deneyim imkânı sağlamaktadır. Bunun yanında kişilerin kuruluşların hizmetlerinden kendilerine ve çevrelerine yarar sağlama istekleri de göze çarpmaktadır. Ayrıca kuruluşların haberlerde görünür olmaları da bağış toplamayı kolaylaştırabilecek bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Kuruluşla ilgili bir haber görmek, ya da internette bu kuruluşu gözleyebilmek neredeyse %50'lik bir kitle tarafından bağış yapmadan önceki deneyime dair geçerli bir değerlendirme olarak verilmiştir.

Görüşülen kişilerin herhangi bir kuruluşa bağış yaparken hangi hususlara dikkat ettiğini değerlendirmek için soru yöneltilmiştir (Şekil 4.27). Buna göre kuruluşun aldığı bağışları amacına uygun kullanacağına ve iyi yönetildiğine dair güven %36 ile başı çeken noktadır. İkinci sırada kişinin kuruluşun çalıştığı konuya olan yakınlığı gelmektedir (%24). Üçüncü sırada ise kuruluşun hesaplarının şeffaf ve herkesin anlayabileceği bir dilde olması seçeneği yer almaktadır (%22). Kuruluşun ihtiyaç sahibi kişilere kolay ulaşabiliyor olması

(%13) ve kuruluşun siyasi duruş ve dünya görüşünün kişiye yakın olması (%3) en az işaretlenen iki seçenektir.

Bağış yaparken dikkat edilecek hususlar arasında güven ve şeffaflık seçeneklerinin toplamda %58'e ulaşması kuruluşların kişilerin güvenlerini kazanmasının ne kadar önem taşıdığını göstermektedir. Yani bağış toplayan kuruluşun iyi yönetildiğine duyulan güven bağış yapmanın en önemli belirleyicisi olarak ortaya çıkmaktadır denilebilir.

ALDIĞI BAĞIŞLARI AMACINA UYGUN
KULLANACAĞINA DAİR VERDİĞİ GÜVEN

ÜZERİNDE ÇALIŞTIĞI KONUYA
DUYULAN YAKINLIK

HESAPLARININ ŞEFFAF VE HERKESİN
ANLAYABİLECEĞİ BİR ŞEKİLDE OLMASI

İHTİYAÇ SAHİBİ KİŞİLERİ DAHA
KOLAY BULUYOR OLMASI

SİYASİ DURUŞ VE DÜNYA
GÖRÜŞÜNÜ PAYLAŞIYOR OLMAM

◆ 2019

ŞEKİL 4.27

Bağış yapılacak kurum veya kuruluşu seçerken önemli görülen faktörler

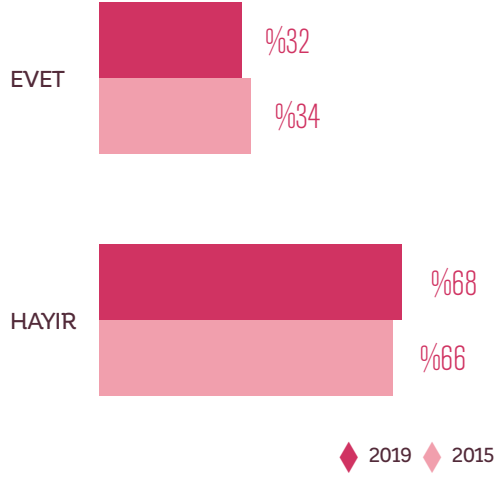
Daha sonra da değerlendirileceği üzere bağışçıların kuruluşların faaliyetlerine yönelik rapor almayı tercih etmedikleri dikkate alındığında, kuruluşa duyulan güven ve kuruluşla yaşanan tecrübenin öne çıktığı anlaşılmaktadır. Nitekim ihtiyaç sahibi kişilere kolay ulaşabiliyor olmasını faktörünü öne çıkaran katılımcıların oranının düşüklüğü (%13), kurumun etkinliği yerine bilinirliği ve güvenilirliğinin katılımcıların bağış yapma davranışı üzerinde daha fazla olumlu etkisinin olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca kuruluşun siyasi duruş ve dünya görüşünün kişiye yakın olmasını ilk sebep olarak gösteren katılımcı oranının oldukça düşük bir seviyede gözlemlenmesi (%3), kuruluşların bağış teşvik kampanyalarında siyasal olarak algılanabilecek ve potansiyel olarak kutuplaştırıcı bir söylem geliştirmekten kaçınmalarının önemine işaret etmektedir.

Bireysel bağışçıların bağış yaptığı kuruluşa yönelik araştırma yapıp yapmadıklarına dair soru yöneltildiğinde, görüşülen bağışçıların sadece üçte birine yakın kısmı (%32) bağış yaptıkları kuruluş hakkında araştırma yaptığını ifade etmiştir (Şekil 4.28). Bu oranlar 2015 verileriyle büyük benzerlik taşımaktadır. Araştırma yapanların oranı istatistiki olarak anlamlı olmayan bir şekilde sadece iki puan azalırken, buna karşılık araştırma yapmayanların oranı iki puan artış göstermiştir. Kısaca bu konuda 2015 ve 2019 bulguları arasında anlamlı bir değişim gözlenmemektedir ve bağışçılar bağış yaptıkları kuruluş hakkında genellikle bir araştırma yapmamaktadırlar. Bu da bize zaten düşük miktarda olan bağışların uzun dönemli bir planlama ile değil de belki de ağırlıklı olarak geçmiş tecrübe, genel bir güven hissi ya da ani bir istek sonucu şekillenmekte olduğunu düşündürmektedir.

ŞEKİL 4.28

Bağış yaptığınız kuruluş hakkında araştırma yapmış mıydınız?

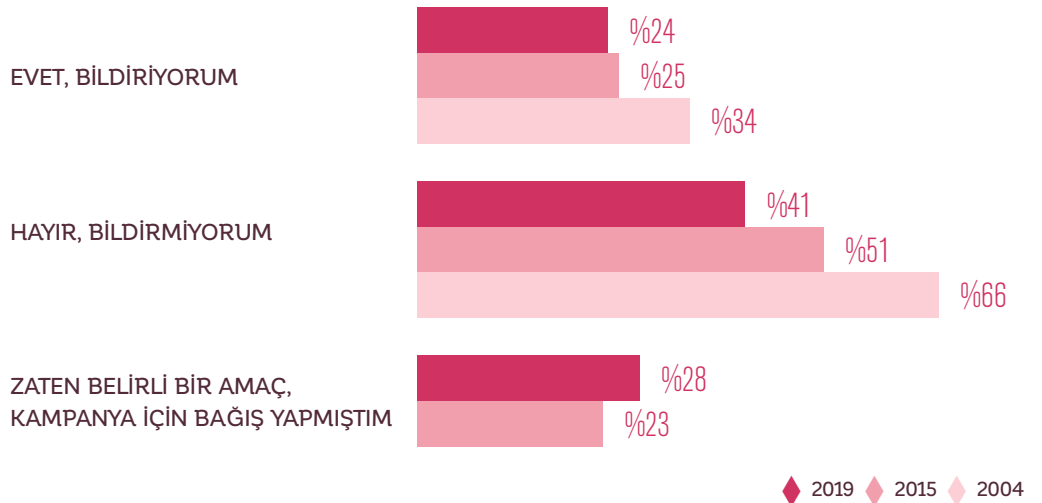
Bağışçıların bağışlarının nasıl kullanılacağına dair görüş bildirip bildirmediklerine dair soru yöneltildiğinde, bağışçıların %41'inin bağışlarının nasıl kullanılacağına dair görüş bildirmedikleri, %24'ünün bu yönde görüş bildirdiği, %23'ü de zaten belirli bir amaç için bağış yaptığı gözlenmektedir (Şekil 4.29). 2004 yılında seçeneklerde yer almayan "belirli bir amaç için bağış yapma" olgusunun aslında yaklaşık dört kişiden biri için geçerli olduğu gözlenmektedir. Bir diğer %25'lik kitle bildirimde bulunurken geri kalan %40-50 arası bir grup ise bağışlarının kullanımına dair görüş bildirmemektedir.

Görüşme yapılan kişilere bağışta buldukları kuruluşların faaliyetlerine dair rapor alıp almadıkları sorulduğunda %33'lük bir kesim aldığını ifade ederken, rapor almadığını söyleyenlerin oranı %60'ı bulmaktadır (Şekil 4.30). 2015 verileri ile kıyaslandığında rapor almadığını belirten görüşmecilerin oranı sekiz puan azalsa da rapor alanların oranı sabittir. Şekil 4.29 ve 4.30 beraber yorumlandığında, Türkiye'deki bağışçıların önemli bir kısmının bağışlarının nasıl harcadığı ile doğrudan ilgilenmediği anlaşılmaktadır. Bağış yapanların %41'i bağışlarının nasıl harcanacağı hususunda görüş bildirmeyenken, %60'ı da bağış yaptıkları kuruluşun faaliyetleri hakkında rapor almadığını ifade etmektedir.

Bu nedenle Türkiye'de sivil toplum kuruluşları aracılığıyla gerçekleştirilen bağış faaliyetlerinde şeffaflık ve hesap verilebilirliğin sağlanması için gerekli olan şeffaflık ve hesap verilebilirlik taleplerinin yaygın olmadığı söylenebilir. Kişiler kuruluşlar aracılığıyla kısıtlı oranda bağış yaparken bu bağışlarını planlı ve araştırmaya dayalı şekillendirmemekte, bu bağışların nasıl kullanılması gerektiğine dair görüş beyan etmemekte ve nihai olarak da bu kaynağın nasıl kullanıldığına dair de bir rapor almamaktadır. Bu gözlemler hem şeffaflık talebinin düşük hem de kuruluşların hesap verme kapasitelerinin kısıtlı olduğunu düşündürmektedir.

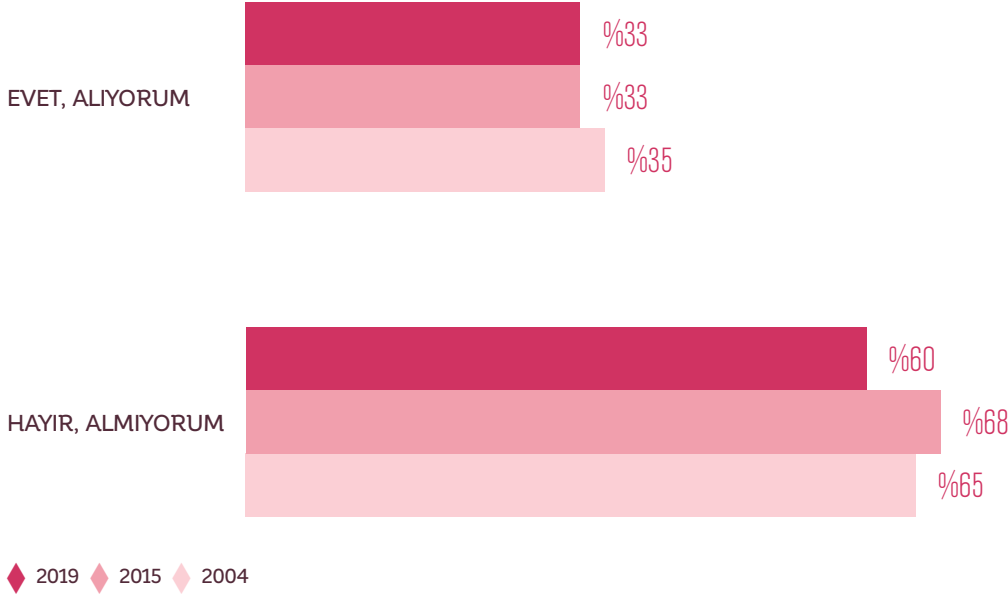
ŞEKİL 4.29

Bağışınızın nasıl kullanılacağına dair görüş bildiriyor musunuz?

ŞEKİL 4.30

Bağış yaptığınız kurum veya kuruluşlardan faaliyetlerine dair rapor alıyor musunuz?

Türkiye’de faaliyet gösteren vakıf ve demekler arasında vatandaşların ilk aklına gelen kuruluşlar yine açık uçlu olarak sorulmuştur (Şekil 4.31). Kuruluş isimlerinin okunmadığı bu formatta hatırlanabilirlik, medyada görünürlük ve eğitim kurumlarına uzun dönemli erişimin kuruluşların dile getirilmesini etkilemesi beklenir. Alınan cevaplarda Kızılay ilk sırada gelmektedir (%29). Yüzde 10 ve üzerinde orana ulaşan diğer kuruluşlar arasında LÖSEV (%19) ve TEMA (%11) yer almaktadır. Diğer kuruluşlar ise %5’in aşağısında kalmaktadır. İHH İnsani Yardım Vakfı, Türk Hava Kurumu, TEV, Yeşilay ve Darüşşafaka’yı ilk olarak söyleyenler %4 seviyesindedir.

Vatandaşların Türkiye’de faaliyet gösteren vakıf ve demekleri düşündüklerinde devlet himayesi altında faaliyet gösteren Kızılay haricinde tamamen sivil girişime dayalı kuruluşların öne çıktığı gözlemlenmektedir (LÖSEV ve TEMA). Ayrıca 2015 ile karşılaştırıldığında LÖSEV ve TEMA’nın daha ön plana çıktığını, devlet destekli olan Türk Hava Kurumu’nun görece olarak daha geri plana düştüğünü söylemek mümkündür. LÖSEV ve TEMA’nın son dönemdeki yükselişini artan medya

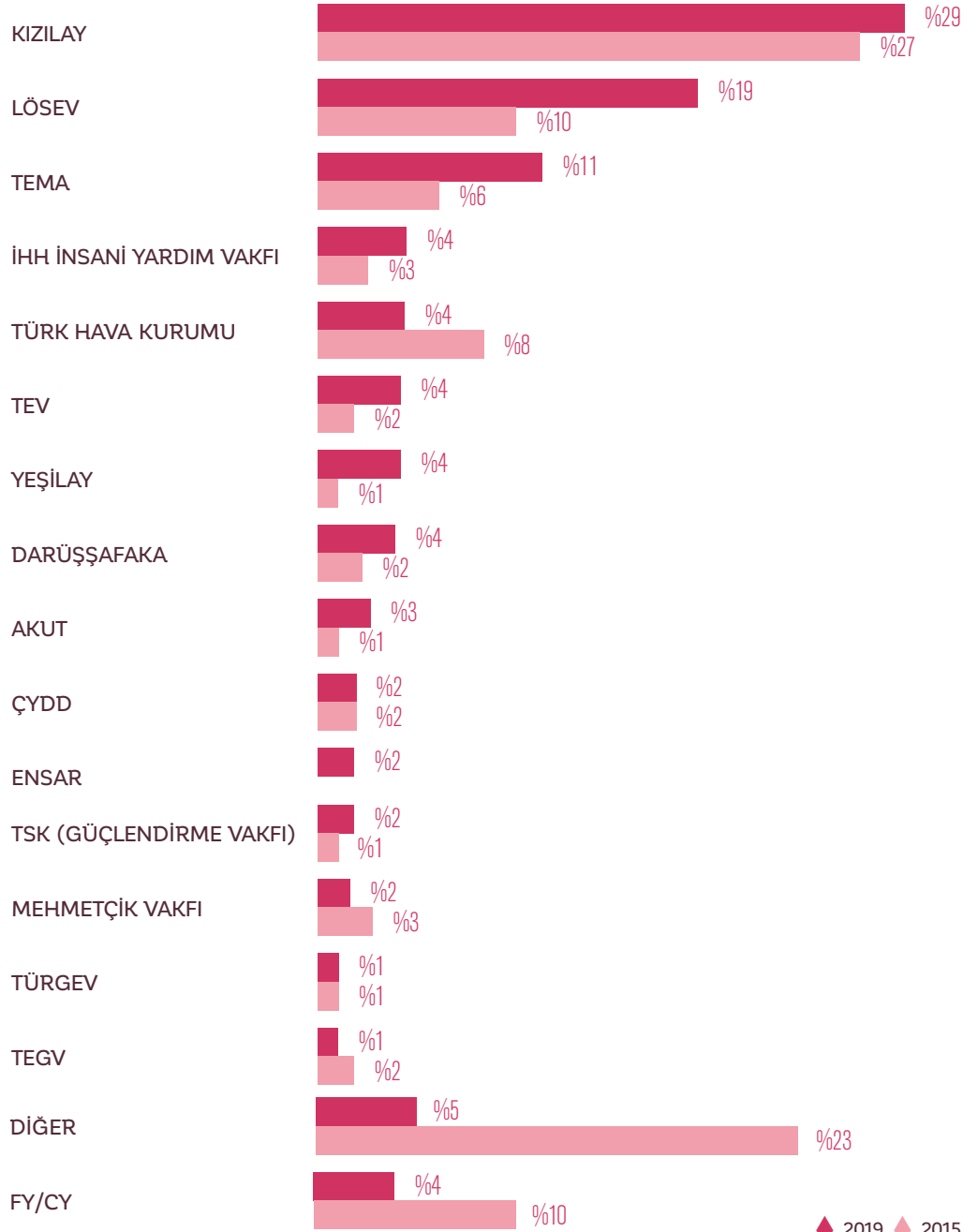
görünürlükleri ile ilişkilendirmek mümkün gözükmemektedir. Kızılay’ın eğitim sistemi içindeki yüksek ve uzun soluklu erişimi ve bağış toplamada çok temel bir rol üstlenmesinden ötürü kurum birinci sıradaki yerini korumuştur.

Bir başka soruda Türkiye’de farklı kurum ve kuruluşların isimleri okunarak bunlara ne derece güven duyulduğu öğrenilmeye çalışılmıştır. Katılımcılara sivil toplum kuruluşlarının ve devlet kurumlarının içinde bulunduğu bir liste sunulmuş ve listedeki her kuruluşa ne derecede güvendiklerini 1 ile 10 arasında bir puan vererek (1 puanın “hiç güvenmiyorum”, 10 puanın ise “tamamen güveniyorum” anlamına geldiği şekilde) belirtmeleri istenmiştir.

Şekil 4.32’de görülebileceği üzere bu listedeki en çok güvenilen kuruluşlar vatandaşların bir önceki soruda ilk olarak hatırladıkları kuruluşlar ile önemli ölçüde örtüşmektedir. Bir önceki soruda olduğu gibi Kızılay, LÖSEV ve TEMA sivil toplum kuruluşları arasında ilk 3 sırada yer alırken, devlet himayesindeki Türk Hava Kurumu ile Darüşşafaka, TEMA ve TEV gibi devlet destekli olmayan kuruluşlar da genel STK ortalamasının üzerine çıkmıştır.

ŞEKİL 4.31

Türkiye’de faaliyet gösteren vakıf ve dernekler arasında en başta aklınıza gelenleri hangileridir?

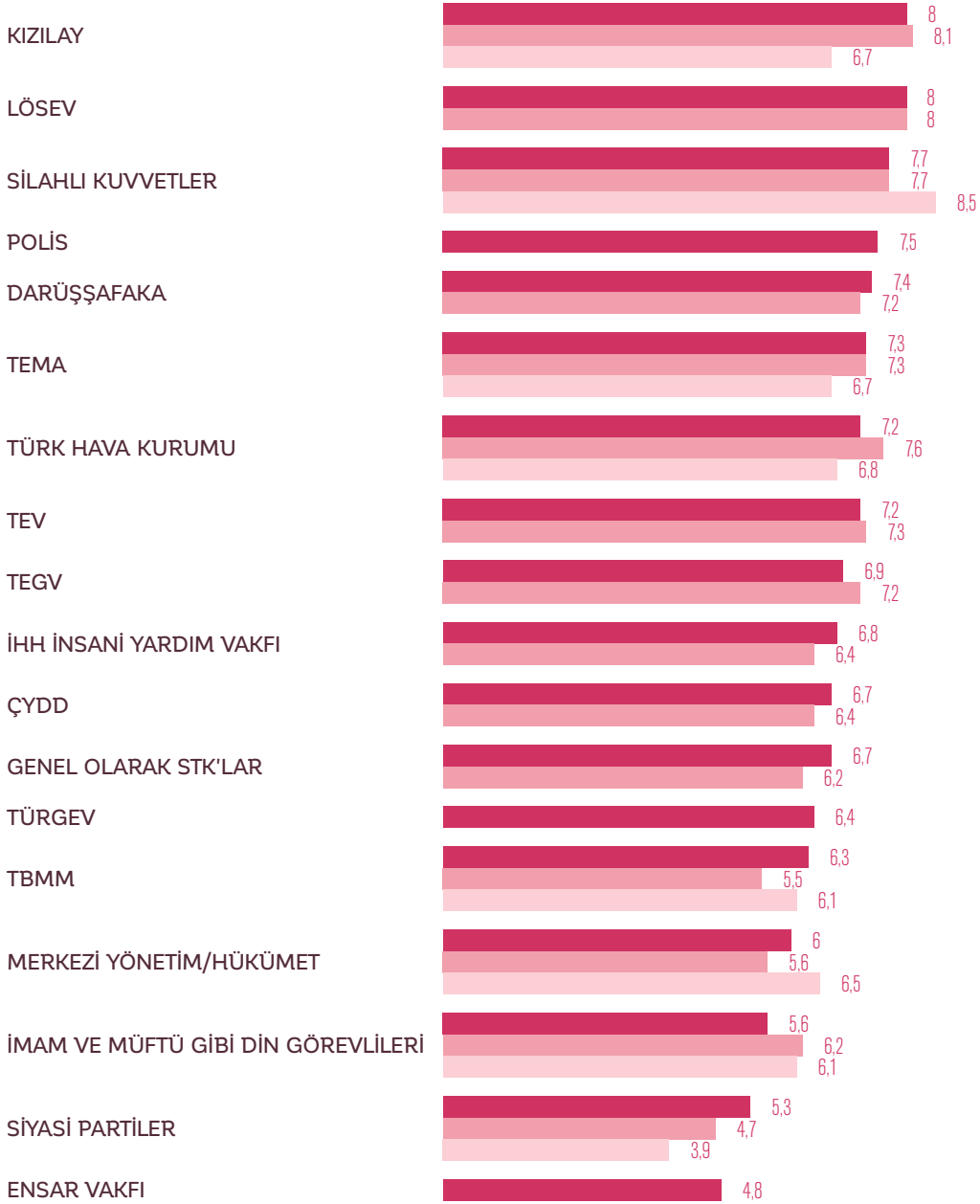
◆ 2019 ◆ 2015

Sivil toplum kuruluşları güvenlik birimleriyle birlikte en çok güvenilen kurumlar arasında yer alırken, siyasi partiler, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve merkezi yönetim/hükümete yönelik güven nispeten düşük seviyede kalmıştır.

Siyasi kurumların düşük güven ortalaması partizan farklılaşmanın bir yansımasıdır. İktidar partisi seçmeni merkezi hükümet ve kontrol ettiği TBMM gibi kurumlara yüksek güven duyarken muhalefet seçmeni bunun karşısında

yer almakta ve sonuç olarak ortalama güven rakamları düşmektedir. Bu eğilim daha önceki yıllarda da gözlediğimiz bir durumdur. 2015-2019 arasında silahlı kuvvetlere güven 0,8 puan

azalırken, bu düşüşü 2016 başarısız darbe girişimiyle ilişkilendirmek mümkündür. Buna karşılık sivil aktörlere, siyasi partilere ve TBMM'ye güven konusunda kısmi artışlar söz konusudur.

◆ 2019 ◆ 2015 ◆ 2004

ŞEKİL 4.32

Kurumlara duyulan güven (1-10 arası ortalama)

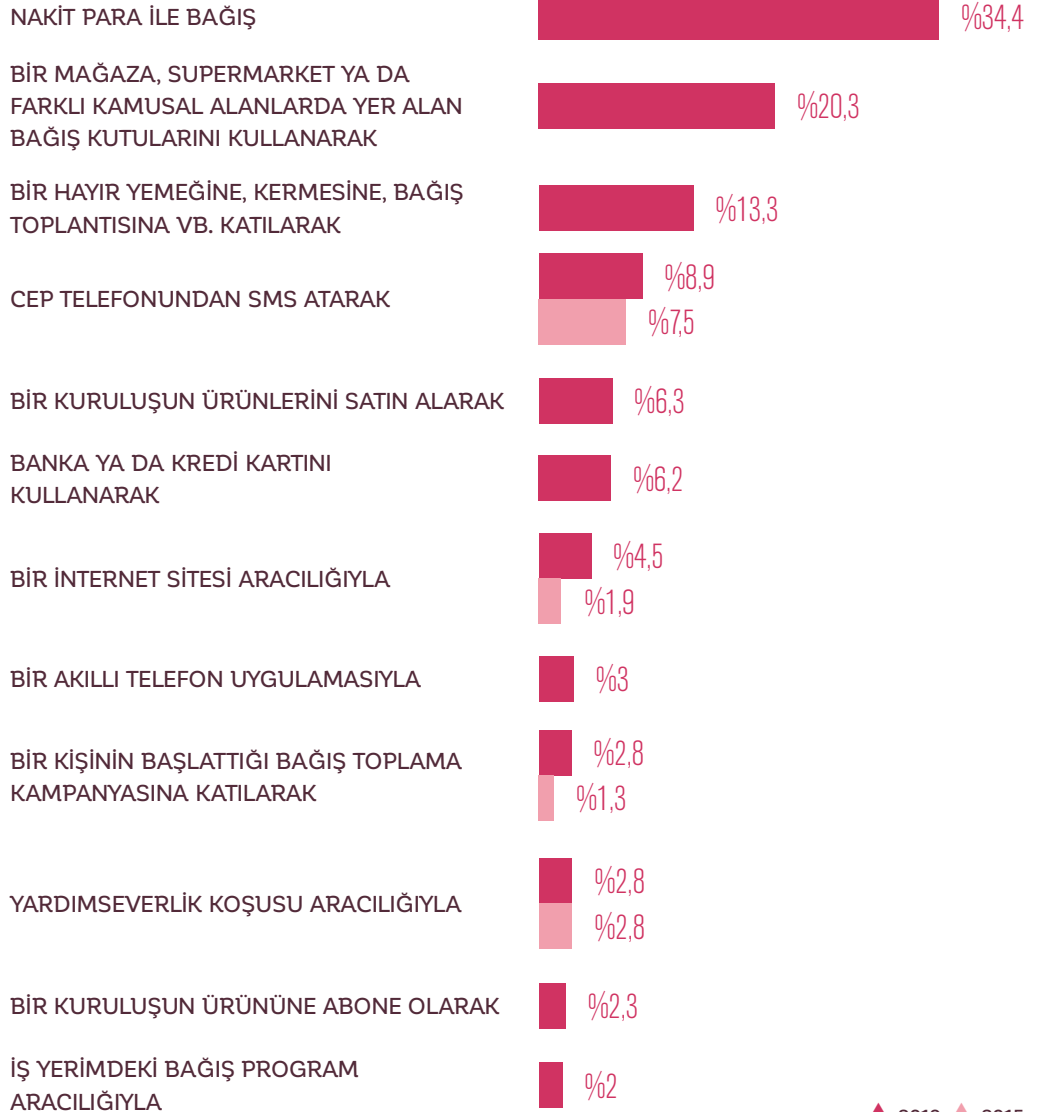
4.3 BAĞIŞ YAPMA MOTİVASYONLARI VE TERCİH EDİLEN YÖNTEMLER

Görüştüğümüz kişilere çeşitli bağış yapma yöntemleri okuyup bunlardan her birini geçtiğimiz 12 ay içinde yapıp yapmadıklarını sorduk (Şekil 4.33). Bu dönemde en çok tercih edilen bağış yapma biçimi nakit para ile bağış olmuştur. Katılımcıların yaklaşık

üçte biri (%34) nakit para ile bağış yaptığını belirtmiştir. Katılımcıların beşte biri (%20) de bir mağaza, süpermarket ya da farklı kamusal alanlarda yer alan bağış kutusuna para atarak bağış yaptığını belirtmiştir. En sık verilen bu iki yöntemi bir hayır yemeğine, kermesine, bağış toplantısına vb. katılarak bağış yapmak (%13) ve cep telefonundan mesaj atarak bağış yapmak (%9) izlemektedir.

ŞEKİL 4.33

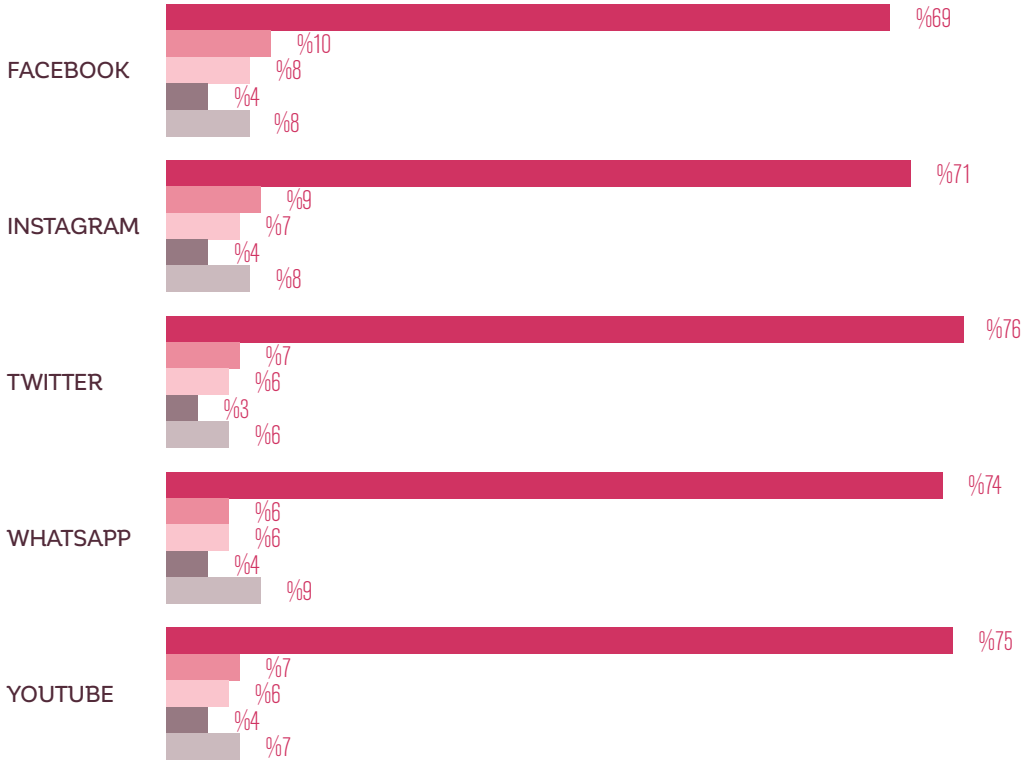
Son 12 ayda tercih edilen bağış yapma yöntemleri

Yeni bağış kanalları olarak görebileceğimiz cep telefonundan mesaj atarak ya da internet sitesi aracılığıyla yapılan bağışlarda 2015 yılına göre artış gözlenmektedir. Cep telefonu ile bağış yapanların oranı 2015 yılında %7,5 iken 2019 yılında %8,9'a yükselmiş, bir internet sitesi aracılığıyla bağış yapanların oranı da aynı dönem aralığında %1,9'dan %4,5'e yükselmiştir. Diğer sorgulanan seçenekleri 2015 yılında sormadığımız için bunlarda nasıl bir değışim olduğunu gözleyemiyoruz.

Peki vatandaşlar sosyal ağı platformlarında (Facebook, Instagram, Twitter, WhatsApp, Youtube) demekler ve vakıflarla ilgili bilgileri ne sıklıkta takip edip paylaşmaktadır? Bu soruya yanıt bulabilmek için görüştüğümüz kişilere bu beş platformda kendilerine gelen demekler, vakıflar ve bunların faaliyetleriyle ilgili haberleri ne sıklıkta takip ettiklerini ve başkalarıyla paylaştıklarını sorduk.

Görüştüğümüz kişilerin %69 ile %76 arasında değışen oranlardaki kısmı sosyal ağılarda demekler, vakıflar ve bunların faaliyetleriyle ilgili haberleri hiç takip edip paylaşmadıklarını belirtmişlerdir (Şekil 4.34). Buna karşın %6-9'luk bir kesim her gün takip ettiğini, %3-4 her gün olmasa da en az haftada bir kez, %6-8 her hafta olmasa da en az ayda bir kez ve %6-10 da ayda birden az da olsa bu tür haberleri takip edip paylaştığını söylemiştir. Sosyal ağı platformları arasında bu açıdan kayda değıer farklılıklar gözükmesine de söz konusu davranış Facebook'ta diğer platformlara göre az da olsa daha yaygındır. Bu gözlemler ışığında vatandaşların sosyal ağıları sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinden haberdar olmak ve bunları paylaşmak için de kullandıklarını söylemek güçtür. Önümüzdeki yıllarda bu alanda nasıl bir gelişme izleneceğini takip etmek gerekir.

◆ Hiç ◆ Ayda birden az ◆ Her hafta olmasa da en az ayda bir kez ◆ Her gün olmasa da en az haftada bir kez ◆ Her gün

ŞEKİL 4.34

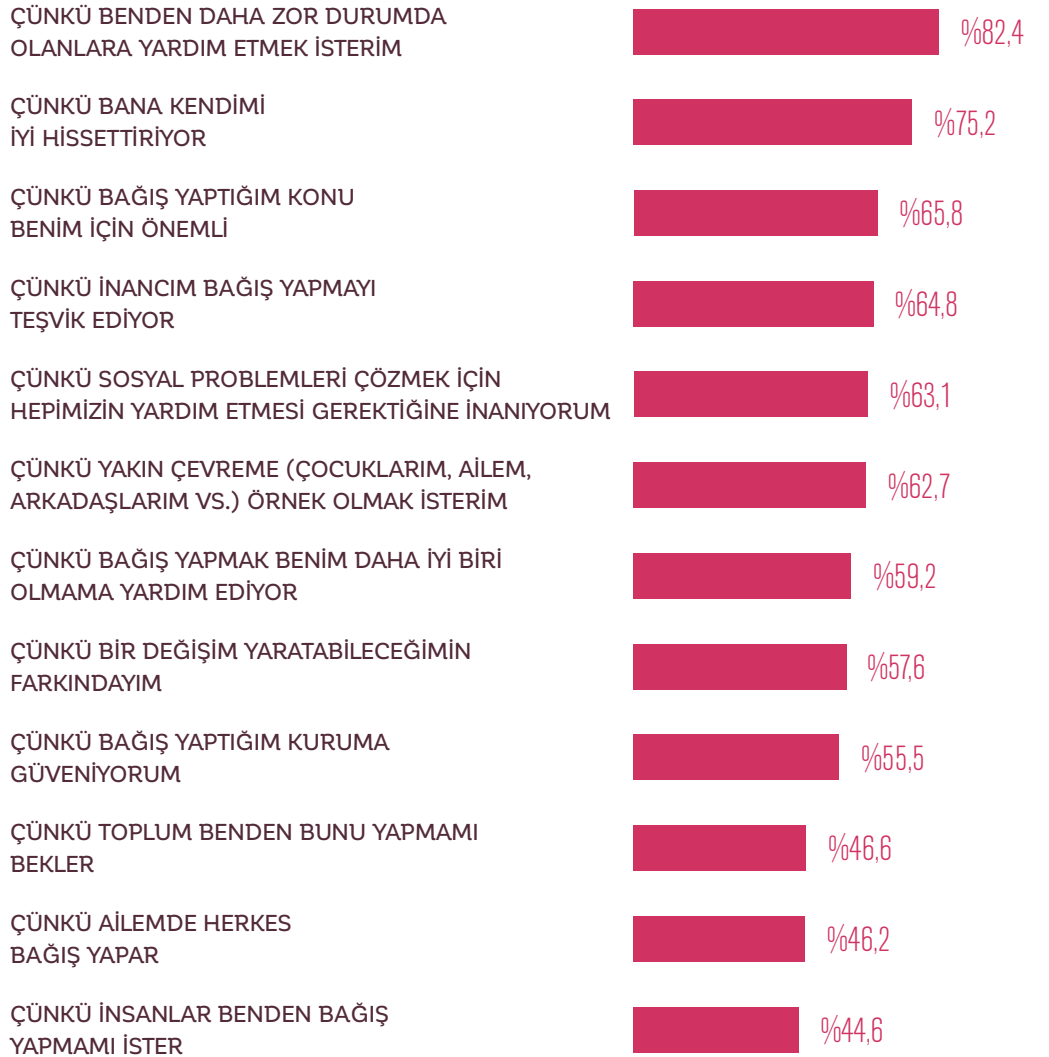
Sosyal medya platformlarında STK faaliyetlerini takip etme ve paylaşma

İnsanları bağış yapmaya ne teşvik etmektedir? Görüştüğümüz kişilere çeşitli motivasyonlar içeren bir liste sunup hangilerinin son 12 ayda kendilerini bağış yapmaya teşvik ettiğini sorduk (Şekil 4.35). Katılımcıların %82'si kendilerinden daha zor durumda olanlara yardım etme isteğinin bağış için motive edici bir faktör olduğunu söylemişlerdir. Bunu %75 ile insanın bağış yaparak kendini iyi hissetmesi, %66 ile bağış yapılan konunun önemli olması ve %65 ile dini inancın bağış yapmayı teşvik

etmesi takip etmektedir. Toplumun ve ailenin beklentileri gibi faktörler de bağış motivasyonu açısından alt sıralarda yer almaktadır. Yani bağışların tetikleyici motivasyonlar temel olarak içsel ve bireysel olarak niteleyebiliriz. Buna karşın daha dışsal ve toplumsal çağrı ya da beklentilerin baskısı gibi etmenler ikincil önemde görünmektedir. Bu beklentilerin sivil toplum tarafından işlenmesi ve kampanyalara temel oluşturulması durumunda nasıl gelişeceği değerlendirmeye muhtaçtır.

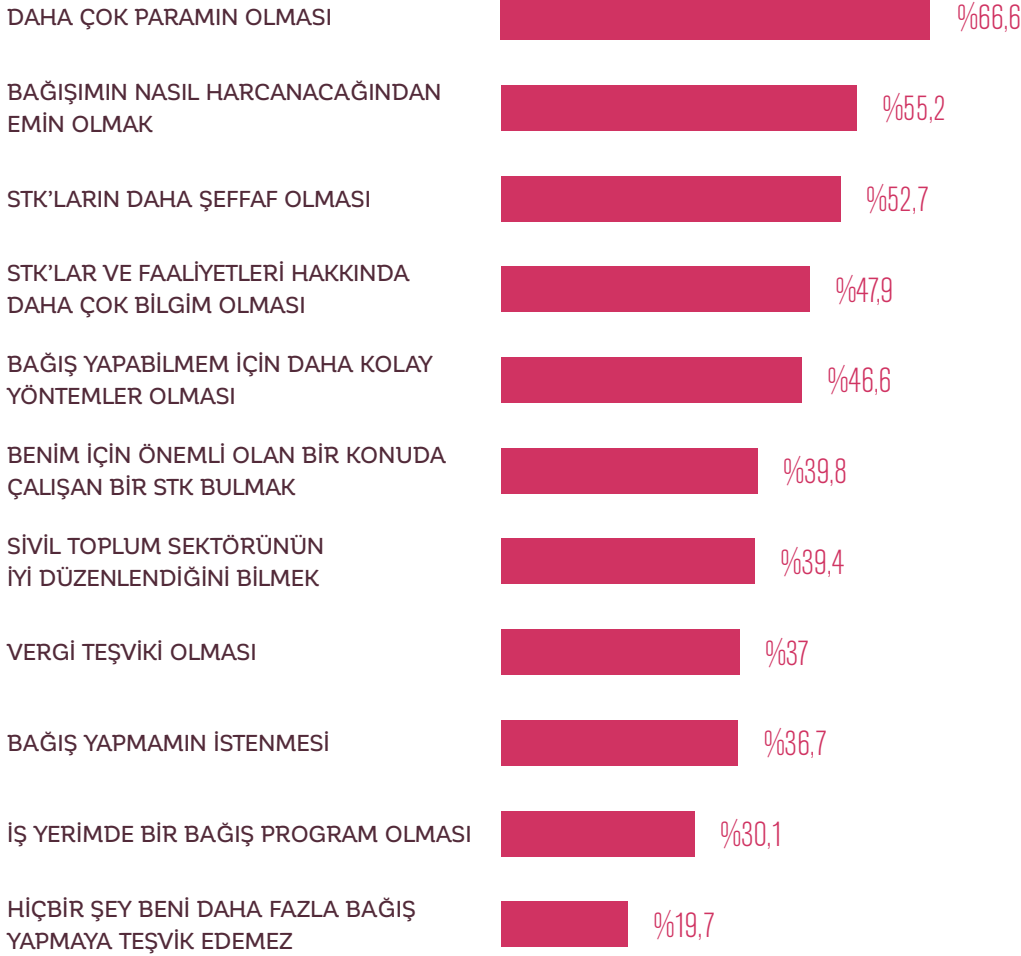
ŞEKİL 4.35

Hangileri sizi son 12 ayda bağış yapmaya teşvik eden nedenler arasındadır?

Benzer bir soruda da bu sefer geleceğe yönelik bağış motivasyonlarını irdeledik (Şekil 4.36). Görüştüğümüz kişilerin yaklaşık üçte ikisi (%67) maddi durumlarına işaret ederek daha fazla paralarının olmasını bağış yapmak için teşvik edici bir etken olacağını belirtmişlerdir. Bunu takip eden üç cevap kuruluşlar hakkında bilgi ve şeffaflıkla ilgilidir; bağışın nasıl harcanacağından emin olma (%55), sivil toplum kuruluşlarının daha şeffaf olması (%53), ve kuruluş ve faaliyetleri hakkında daha fazla bilgi sahibi

olma kişilerin gelecekte bağış yapmaya teşvik eden nedenler arasında önde gelmektedir. Gelirin bağışı destekleyici bir etmen olduğu açıktır. Ancak bu etmen zaman içinde ülke ekonomisinin nasıl gelişeceğine bağlı olarak sivil toplumun kontrolünde değildir. Oysa bu bulgular bizi sivil toplum kuruluşlarının kendi yönetim modellerini geliştirerek, halk kitlelerine daha açık ve hesap verebilir olarak kendilerine cezbedebilecekleri kaynakları arttırabileceklerini düşündürmektedir.

◆ 2019

ŞEKİL 4.36

Hangileri sizi
önümüzdeki 12 ayda
bağış yapmaya
teşvik eder?

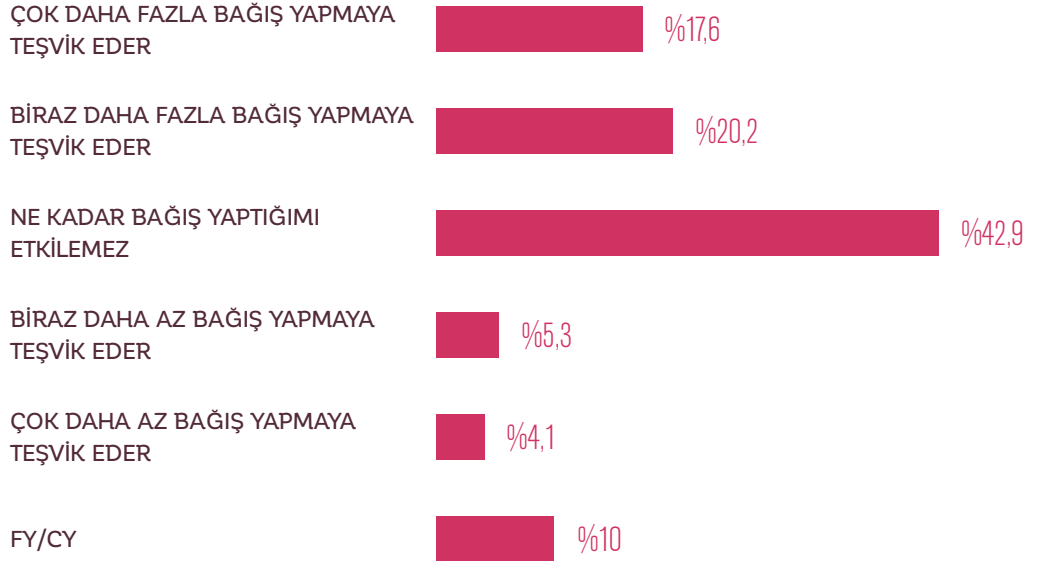

ŞEKİL 4.37

**Varlıklı kişilerin
bağış yaptığını
duymak sizi bağış
yapmaya teşvik
eder mi?**

Varlıklı kişilerin hayır kuruluşları, demek ve vakıflara bağış yaptıklarını duymak, insanları sivil toplum kuruluşlarına daha çok bağış yapmaya mı teşvik eder mi? Görüştüğümüz kişilerin %43'ü varlıklı kişilerin bu tür bağışlarının kendilerinin ne kadar bağış yapacağını

etkilemeyeceğini belirtirken, %38'i de daha fazla bağış yapmaya teşvik edeceğini söylemiştir. (Şekil 4.37). Katılımcıların yaklaşık %9'luk bir kısmı da varlıklı kişilerin yapacakları bağışların kendilerini daha az bağış yapmaya iteceğini belirtmiştir.

◆ 2019

İngiltere merkezli Charities Aid Foundation (CAF) kişilerin bağış, gönüllülük ve yardım etme eğilimlerini uluslararası karşılaştırma yapmayı sağlayacak bir metodoloji ile ölçüp rapor haline getirmektedir. Bu çalışmaya dahil edilen ülkelerde nüfusu temsil etme özelliğine sahip bir örnekleme anket yapılarak son bir ay içinde şu üç davranışı yapıp yapmadıkları sorulmaktadır: Bir hayır kuruluşu, vakıf ya da demeğe para bağışlamak, bir kuruluş için gönüllü olarak zaman ayırmak ve bir yabancıya ya da ihtiyaç sahibi tanımadığı bir kişiye yardım etmek.

2015 araştırmamızda CAF'in değişik ülkelerdeki bağışçılık eğilimlerini değerlendirmek amacıyla sorduğu soruların aynısını sormuştuk, 2019 araştırmamızda da bu soruları tekrar ettik.

2015'ten 2019'a geldiğimizde bu sorulara verilen cevaplarda önemli değişiklikler kaydedilmemiştir (Şekil 4.38). Vatandaşların %14'ü geçtiğimiz son bir ayda bir hayır kuruluşu, vakıf ya da demeğe para bağışladığını belirtirken, bir kuruluş için gönüllü olarak zaman ayıranların oranı %6'da kalmış, bir yabancıya ya da ihtiyaç sahibi tanımadığı bir kişiye yardım ettiğini söyleyenlerin oranı ise %31 olmuştur. Bu oranların hiçbirisi 2015 değerlerinden istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ayrılmamaktadır.

ŞEKİL 4.38

Son bir ay içerisinde belirtilen davranışları yapanların oranı

BİR HAYIR KURUMU, VAKIF, DERNEĞE
PARA BAĞIŞLAMAK

BİR KURULUŞ İÇİN GÖNÜLLÜ OLARAK
ZAMAN AYIRMAK

BİR YABANCIYA YA DA İHTİYAÇ SAHİBİ
TANIMADIĞINIZ BİR KİŞİYE YARDIM ETMEK

◆ 2019 ◆ 2015

KADIN

ERKEK

18-30

31-45

46+

İLKÖĞRETİM

LİSE

ÜNİVERSİTE

DİNDAR

DEĞİL

<=3500

>3500

MEMNUN

DEĞİL

◆ Cinsiyet ◆ Yaş ◆ Eğitim ◆ Dindarlık ◆ Gelir ◆ Ekonomik durum

ŞEKİL 4.39

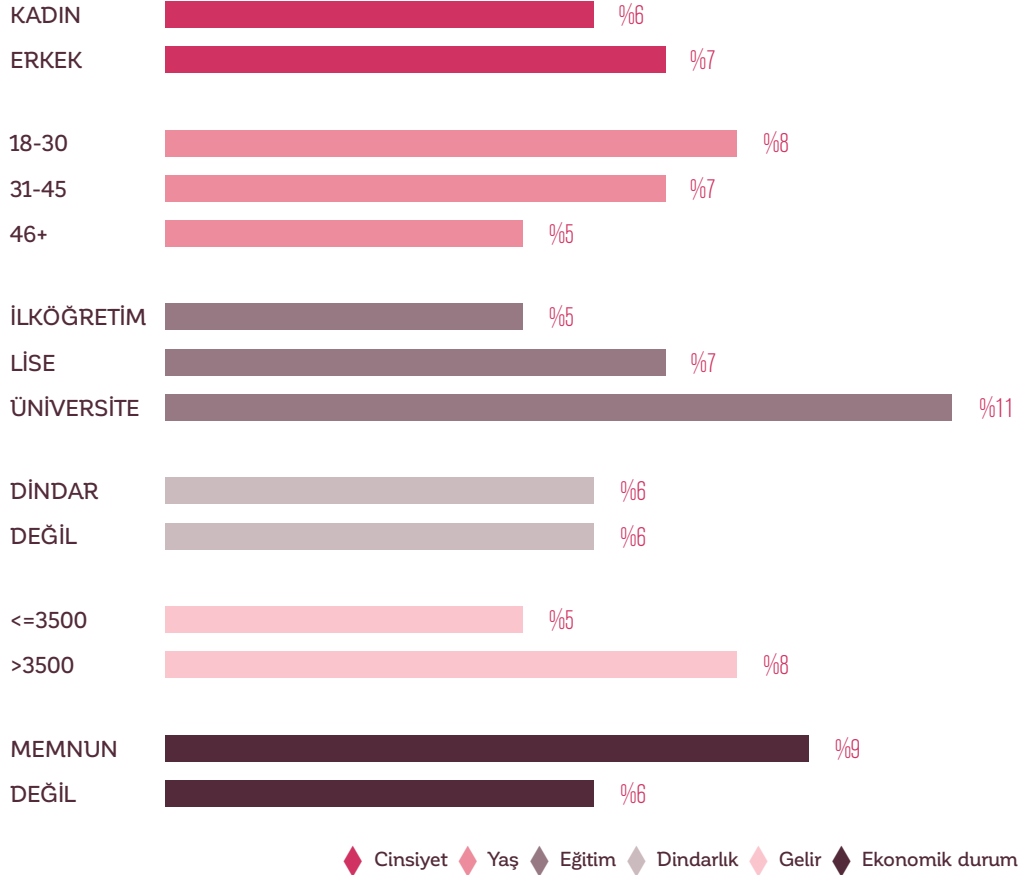
Son bir ayda bir hayır kuruluşu, vakıf, ya da derneğe para bağışlamak davranışının sosyo-ekonomik gruplara göre kırılımı

Belirtilen bu davranışlar hangi sosyo-ekonomik gruplarda daha sık görülmektedir? Şekil 4.39'da son bir ayda bir hayır kuruluşu, vakıf, ya da derneğe para bağışlamak davranışının sosyo-ekonomik gruplara göre kırılımı sunulmuştur. Bu kırılımda eğitim ve gelir düzeyinin para bağışlama davranışına olumlu etkisi açıkça görülmektedir. İlköğretim düzeyinde eğitime sahip olan bireylerin %11'i bir hayır kuruluşu, vakıf, ya da derneğe son bir ayda para bağışında bulunduğunu belirtirken bu oran lise mezunları arasında %14'e, üniversite mezunları arasında ise %20'ye çıkmaktadır. Yani yaklaşık her 10 ilköğretim mezunu bireyden

sadece biri bağışta bulunurken her beş üniversite mezunundan biri bağışta bulunmuştur. Aylık hane geliri ile bağışta bulunma davranışı arasında da pozitif bir ilişki vardır: Aylık hane geliri 3,500 TL ve altında olan bireylerin sadece %10'u bağışta bulunduğunu belirtirken geliri 3,500 TL'nin üzerinde olan bireyler için bu oran %20'ye çıkmaktadır. Gelirin bağış yapma davranışına etkisi ekonomik memnuniyet algısı ile de örtüşmektedir. Ekonomik durumundan memnun olan bireyler arasındaki bağış oranı memnun olmayan bireyler arasındaki bağış oranının iki katıdır (%22 ve %11).

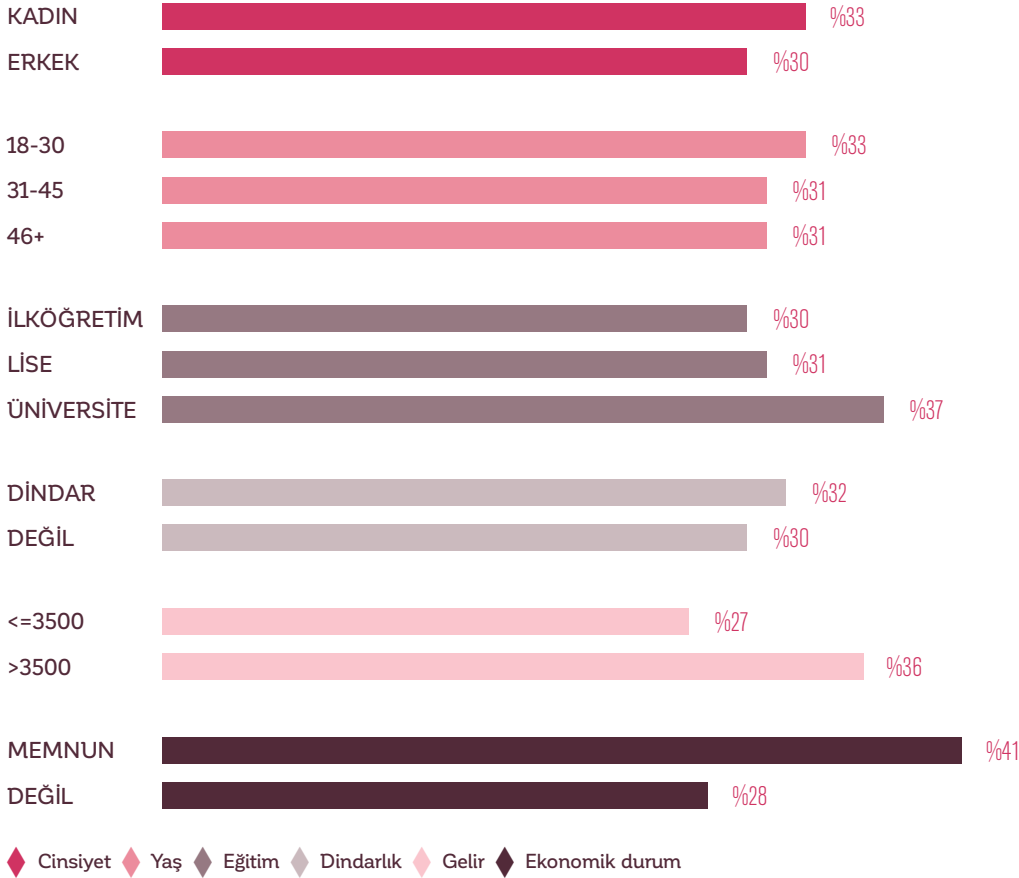
ŞEKİL 4.40

Son bir ayda bir kuruluş için gönüllü olarak zaman ayırma davranışının sosyo-ekonomik gruplara göre kırılımı

Kişilerin eğitim ve gelir düzeyleri ile bir kuruluş için gönüllü olarak zaman ayırma davranışı arasında da olumlu bir ilişki gözlenmektedir (Şekil 4.40). Geçtiğimiz bir ay içerisinde bir kuruluş için gönüllü olarak zaman ayırdığını söyleyenlerin oranı ilköğretim mezunları arasında sadece %5 iken aynı oran lise mezunları arasında %7, üniversite mezunları arasında ise %11 olarak kaydedilmiştir. Aylık hane geliri 3,500 TL üzerindeki kişilerin %8'i gönüllü zaman ayırdığını belirtirken aylık hane geliri 3,500 TL altında olanlar için bu oran %5'tir. Gönüllülük ile yaş arasında negatif bir ilişki görülmektedir; gönüllülük oranının en yüksek olduğu yaş grubu 18-30 yaş grubudur.

Bir yabancıya ya da ihtiyaç sahibi tanımadığı bir kişiye yardım etme davranışında da kişilerin eğitim ve gelir düzeyleri ayrıştırıcı bir rol oynasa da bu davranış açısından gruplar arasındaki farklılıklar para bağışi ve gönüllülük davranışlarındaki farklılıklara göre daha azdır (Şekil 4.41). Örneğin ilköğretim ve lise mezunları arasında bir yabancıya ya da ihtiyaç sahibi tanımadığı bir kişiye yardım etme oranı hemen aynıdır (%30-31), bu oran üniversite mezunları arasında %37'ye çıkmaktadır. Aylık hane geliri 3,500 TL üzerindeki kişilerin %36'sı son bir ayda bu davranışta bulunduğunu belirtirken aylık hane geliri 3,500 TL altında olanlar için bu oran %27'dir.

ŞEKİL 4.41

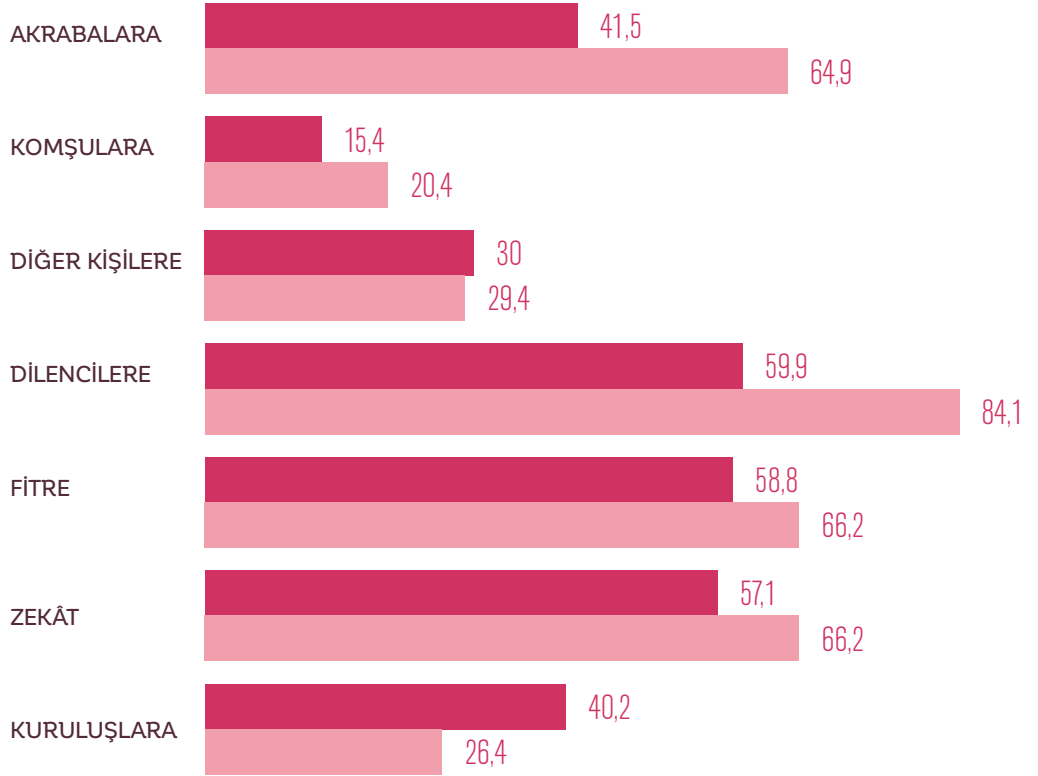
Son bir ayda bir yabancıya ya da ihtiyaç sahibi tanımadığı bir kişiye yardım etme davranışının sosyo-ekonomik gruplara göre kırılımı

Bir önceki bölümde Türkiye’de kişilerin herhangi bir kuruluş aracılığı olmadan yaptıkları doğrudan yardımların toplam tahmini değerini vermiştik. Bu miktara kuruluşlara yapılan bağışları da eklediğimizde Şekil 4.42’de sunulan dağılımı elde etmekteyiz. Görüştüğümüz kişilerin kuruluşlara son bir yılda yaptıkları bağışların kişi başına 40.2 TL’ye tekabül ettiğini görüyoruz. Bu rakam 2015 yılına göre bir artışa denk gelmektedir ve kurumlara yapılan bağışlar araştırmamızda ele aldığımız tüm yardım çeşitleri arasında anlamlı bir artış sergileyen tek kategoridir.

Tüm bu veriler göz önüne alındığında bir yılda yapılan yardım ve bağışların toplamı kişi başı ortalama 303 TL olarak hesaplanmıştır. 2015 yılındaki araştırmamızda ise bu miktarı 228 TL olarak tahmin etmiştik, bu rakamın enflasyon düzeltmesi ile bugünkü karşılığı 360 TL’dir. Yani 2015’ten 2019’a geldiğimizde Türkiye’de yapılan tüm yardım ve bağışların toplamında reel bir düşüş gözlenmiştir.

ŞEKİL 4.42

Son 1 yılda doğrudan ve kuruluşlar aracılığıyla yapılan yardım ve bağışların kişi başı tahmini mali değerleri (TL)

◆ 2019 ◆ 2015

5. SONUÇ

2004'ten bu yana üç farklı araştırma ile Türkiye'deki bağışçılık eğilimleri ve sivil toplum üzerine oldukça detaylı veriler temelinde halk genelindeki davranış örüntüleri, algı ve tutumlar hakkında genel bir resim ortaya çıkmaktadır. Hızla değişmeye devam eden ülkede ekonomik belirsizlik ve inişli çıkışlı gelişmeler halk genelinin davranış ve tercihleri üzerinde önemli kısıtlar oluşturmaya devam etmektedir. Hane halkı yavaş yavaş nüfus artış hızının düşmesiyle çekirdek aile büyüklüğüne yaklaşmakta ve eğitim sektöründeki tüm sorunlara rağmen hanelerin genel eğitim düzeyi de gitgide yükselmektedir. Her ne kadar nüfus ağırlıklı olarak kentsel yerleşim bölgelerinde yaşıyor olsa da yakın geçmişte ya da bir nesil öncesindeki kırsal yaşamın değerler ve davranış örüntülerinin etkisi hala tazedir.

Ekonomideki çalkantılar kentteki kültürel yansımalarıyla birleşince, gerek sivil topluma bakış ve katılım gerekse bireysel bağışçılık pratiklerinde değişim kısıtlı kalmaktadır. Türkiye'de yoksulların sorunlarına en başta

cevap verme sorumluluğu değişmez bir şekilde devletin üzerinde görülmeye devam etmektedir. 2019 araştırmasında daha önceki iki araştırmadan farklı olarak yoksullara yardımı "hali vakti yerinde vatandaşların" görevi olarak görenlerin oranında düşüş gözlenmiştir. Buna karşın yoksullara yardımı "tüm vatandaşların" ve "sivil toplum kuruluşlarının" görevi olarak görenlerin oranı artmıştır. Sivil toplum kuruluşlarına ülke gündeminin önemli bir maddesi olarak öne çıkan yoksullukla mücadelede eskiye oranla artan bir rol verilmesinin anlamı ve sonuçları ne olabilir? Bu eğilimin öncelikle uzun soluklu devamlılık gösteren bir eğilim olup olmadığını yakından izlemek gerekecektir. Bu gelişmeye rağmen ağırlıklı olarak devletin yoksulların sorunlarını çözme konusunda sorumluluk sahibi olarak görülmesi değişmeyen bir durumdur. Devletin yanında sivil toplumun öne çıkmaya başlamasının en önde gelen sonucu bu iki uç arasında iş birliği olanaklarının geliştirilmesinde olabilir. Gerek devlet gerekse de sivil toplum örgütleri birlikte çalışmaya alıșmalı bu alanda gayret içinde olmalıdırlar.

Bu tür iş birliklerinin halk genelinin kamu hizmetlerinden daha iyi yararlanmasını sağlayacağına şüphe yoktur. Sivil toplumun doğası gereği katılım mekanizmalarının yoğunlaşmasıyla hem beklentiler daha iyi karşılanabilecek hem de daha hızlı bir şekilde kamu servis kapasitesinin değişen tercih ve beklentilere uyumu sağlanabilecektir. Bu özünde hem kamu sektörü hem de sivil toplum açısından daha iyi çalışan bir organizasyon yapısı ve genişleyen bir kapasite demek olacaktır.

Sivil toplum ve bağışçılık önünde belki de en dikkate değer engel olarak bireylerin kurumsal yolları değil doğrudan enformel yollarla bağış ve yardım yapmayı tercih etmeleridir. 2004'ten bu yana gözlenen bu eğilimin değişmekte olduğunu söylemek güçtür. Enformel yardımlara karşı kurumsal aracılık yoluyla seçtiği hedef kitleye erişmeye gayret eden ve yardımlarını ilgili kuruluşlara bağış yoluyla gerçekleştirmeyi isteyenler her on kişiden ancak biri kadardır. Ancak yardımların ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmasında kamu kuruluşları yerine sivil toplum kuruluşlarını (STK'ları) tercih edenlerin oranı da artmaktadır. Yani STK'ların rolünde en azından halk geneli gözünde az da olsa bir yükseliş gözlenmektedir.

Yardım ya da bağış ağırlıklı olarak kişiler arasında doğrudan ya da enformel olarak yapılmaktadır. Her 10 kişiden 4'ü geçtiğimiz bir yıl içinde akraba, komşu ya da başka bir ihtiyaç sahibine doğrudan enformel yardımda bulunmuştur. Her tür enformel yardım içerisinde ayniden nakdi yardımlara doğru bir kayış gözlenmektedir. Bu eğilimin önemli bir dönüşümün habercisi olma olasılığı yüksektir. Aynı yardımların erişebilirlik kapasitesi kısıtlıdır. Yani bir tencere çorba ya da evdeki eski giysilerin ulaştırılabileceği kişi ya da gruplar doğal olarak kısıtlı ve kişilerin yakın çevreleri ile sınırlıdır. Ancak her ne kadar yakın çevre de olsa ihtiyaç sahiplerine doğrudan nakdi yardım yapılmaya başlanıyorsa bu yardımların daha kolaylıkla kurumsal araçlar kullanarak kişilerden çok uzakta, farklı ihtiyaçlar içerisindeki insanlara erişebilmesi daha kolay olacaktır. Yardımların ve hedef kitlelerin çeşitlenmesi fiziki kısıtların daha kolay aşılması ve toplam kaynağın daha rahat büyümesi bu nakdileşme

eğilimine bağlı olarak hızlanabilecektir. Bu açıdan nakdileşme eğiliminin de yakında takip edilmesi gereklidir. STK'ların da nakdi yardımlara geçme eğiliminde olan halk kitlelerinin bu potansiyelini harekete geçirebilecek bir fon yaratma faaliyeti içinde olmalarına olanak veren bir döneme giriyor olabiliriz.

Doğrudan ya da enformel yardımların yaygın olmasının ardındaki en önemli etkenlerden biri bu yardımların miktar olarak ufak ve nadir olmalarıdır. Bu bulgu da 2004 yılından bu yana değişmemiştir. Ekonomik kısıtların aşılması ve konforlu ekonomik büyüme rakamlarına erişilmesi sivil toplum sektörüne dışsal bir gelişme olarak görülebilir. Ancak zaten hızla nakdileşme eğilimi taşıyan bu alandaki potansiyelin sivil toplum kuruluşlarının kaynak yaratma kampanyalarıyla hareketlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Enformel yardımlar ile düşünülmesi gereken bir diğer nokta da STK'ların şeffaf ve hesap verebilir olmalarının önemidir. Şeffaflığın olmaması bağışların formelleşmesi önünde en önemli etkenlerden biridir. Bireylerin ekonomik şartlarında iyileşme STK'ların sağlayabileceği bir ortam olmayabilir. Ancak geniş halk kitlelerinin güvenini kazanabilmek için şeffaf ve hesap verebilir bir yönetim yapısı geliştirmek vakıf, dernek ve tüm sivil toplum kuruluşları için hayati önem taşımaktadır. Aksi takdirde halk kitleleri kendi kendilerine yardımlaşmayı kurumsal kaynak yaratmaya tercih edecek gibi görünmektedir.

Enformel yardımların ayrılmaz bir parçası Türkiye şartlarında bir de dilencilere yapılan yardımlardır. Toplam yardımlar içinde dilencilere yapılan yardımlar 2004'ten bu yana önemini korumaktadır. Dilencilere para verenlerin oranı 2019'da diğer yıllara göre bir miktar azalsa da halen her 10 vatandaştan dördü dilencilere para vermektedir. Dilencilere para vermenin dini inançlar ve acıma duygularını öne çıkarak kültürel bir temeli vardır. Bu pratik bir anlamda yardımlaşma ihtiyacını kamusal alanda karşılayarak hayırseverlik kaynaklarının dağılımında göz ardı edilemeyecek bir rol oynamaktadır.

Kimi farklı ülkelerdeki gözlemlerle çelişen bir şekilde Türkiye'de vatandaşların çoğunluğu dilencilerin durumu için devleti veya başkalarını sorumlu görmemektedir. İçinde buldukları durumdan öncelikle dilencilerin kendileri, tembellik ve kader sorumlu tutulmaktadır. Doğrudan dilencilere yapılan sorumluluk atfı oldukça modern bir yaklaşım olarak görülebilir. Ancak her durumda hala dilencilerin durumundan kaderi sorumlu tutan da önemli bir grup vardır. Bu veriler dikkate alındığında dilencilere yönelik yeni kamu politikalarının önemli bir toplumsal temeli vardır diyebiliriz.

Dini vecibelerle ilgili yardımlar toplam yardımlar içinde önemini korumaktadır. Ancak 2004'ten bu yana bu tür yardımlarda sürekli bir düşüş de gözlemleniyor. Ramazan Bayramı'nda fitre verenlerin oranı 2004'te %79'dan 2019'da %58'e gerilemiştir. Yine geçen yıl içerisinde zekât verenlerin oranı aynı dönemde %40'tan %23'e gerilemiştir. Kurban kesenlerin oranı da %57'den %39'a inmiştir. Bu tür yardımların ekonomik zorluklar sonucu gerilemiş olduklarını düşünülebilir. Ekonomik şartların iyileşmesi ile bu yardımların eski düzeylerine geri dönüp dönmeyeceğini zaman gösterecektir. Ancak bu konuda dikkat çekilmesi gereken bir nokta da bu yardımların da halen ağırlıklı olarak enformel olarak şekillenmekte olduklarıdır. Dini vecibeleri kurumsal araçlar yoluyla yerine getirme eğilimlerinin önümüzdeki yıllarda takip edilmesi önemlidir.

Formel yardımlara bakıldığında son bir ay içerisinde kurumlara bağış ve ihtiyaç sahiplerine yardım yapanların oranında az da olsa bir artış görülmektedir. STK'larda 2019 yılında yapılan faaliyetler arasında yalnızca bağış yapmada 2015 ile karşılaştırıldığında bir artış gözükmektedir. Ancak bu artışa rağmen 2019 düzeyi 2004'ün gerisinde kalmaktadır.

STK'larda gönüllülüğü motive eden faktörlerde kişisel haz en başta gelirken dini vecibelerin rolü yine azalmış gözükmektedir. Kişilerin maddi olanakları olmasa ya da kısıtlı olsa da gönüllülüğü ile kişisel birikimlerini toplumsal gelişmeye katkı olarak kullanma olanağı bulabilirler. Bu açıdan gönüllü faaliyetlerin teşvik edilmesi sivil toplum kuruluşlarının kaynak yaratma çabalarında

göz ardı etmemeleri gereken ve Türkiye'de potansiyeline henüz ulaşmamış bir kaynaktır.

Daha önce de vurguladığımız gibi kurumlara bağış yapma kararını şekillendiren en önemli etmen kurumun aldığı bağışları amacına uygun kullanacağına dair verdiği güvendir. Kurumlara verilen paralar amacına uygun kullanılacak mıdır? Bu soruya net bir evet cevabı vermekte zorlanan bireyler bağışlarını kurumlara yöneltmemekte ve ellerinde olanak varsa bunu doğrudan kendileri kullanmaktadırlar. Bu gözlem temelinde sivil toplum kuruluşları bağış toplarken ve daha önemlisi bu bağışları ihtiyaç sahiplerine aktarırken çok dikkatli olmalı ve hesap verebilir şekilde bir yönetim yapısı kurmalıdırlar. Sivil toplum kuruluşları kaynaklarını nasıl harcadıklarını ilgili paydaşları ile şeffaf bir şekilde paylaşmazlarsa bu kaygılar ortadan kaldırılabilecektir. Bu durumda kurumsal hayırseverliğin gelişmesi de pek mümkün olmayabilir.

Son bir yıl içerisinde bağışı teşvik eden etmenler arasında "zor durumda olanlara yardım isteği", "kendini iyi hissetme" ve "bağış yapılan konunun önemi" öne çıkmaktadır. Gelecekte bağış yapmayı teşvik eden etmenler en başta "daha fazla para sahibi olmak", "bağışın nasıl harcanacağından emin olmak" ve STK'ların daha şeffaf olması" olarak şekillenmektedir. Burada da kurumsal harcamalarda israf ve amaca hizmet etmeme kaygıları öne çıkmaktadır. Ekonomik zorlukların kişileri bağış yapmaktan alıkoymasını şaşırıcı değildir. Ancak ekonomik etmenler kadar önemli bir diğer husus insanların kendilerini iyi hissetme ihtiyaçlarıdır. Sivil toplum kuruluşları bağış yoluyla yarattıkları kaynakları arttırmak için bağışçıların yaptıkları yardımdan dolayı kendilerini iyi hissetmelerini sağlamalıdırlar.

Bağışçılar yaygın bir şekilde bağış yaptıkları kurumlardan herhangi bir rapor almamaktadırlar. Bu durum 2004'ten bu yana değişmemektedir. Şeffaflık konusuna yapılan vurgu dikkate alındığında bu tür şeffaflık sağlayıcı raporlamaya bir talep olduğu söylenilebilir. Toplam bağışçıların %40 kadarı bağışlarının nasıl kullanılacağına dair görüş bildirmemektedir. Bu oranda az da olsa bir düşüş gözlenmektedir. Bir amaca yönelik bağış yapma oranı ise artmaktadır.

Türkiye’de kişi başı ortalama yıllık yardım ve bağış miktarı yaklaşık 303 TL olarak hesaplanmıştır. 2015 yılındaki kişi başı ortalama yıllık yardım ve bağış miktarını 228 TL olarak tahmin etmiştik. Bu rakam enflasyon etkisini göz önüne alındığında 2015’e göre reel olarak azalmıştır. Benzer şekilde gayrisafi yurtiçi hasılanın içerisinde bu yardımların payında da bir daralma vardır.

Türkiye’de sivil toplum zor bir dönemden geçmektedir. Ekonomik sıkıntılar kadar bu alandaki organizasyonel sorunların burada faal kurumlara olan güvenin gelişmesine katkı yapamaması önemli bir sorundur. Türkiye’de enformel bağışları dikkate almadan bu alanın toplumsal rolünü anlamak mümkün değildir. Enformel doğrudan yapılan yardımlar dikkate alındığında ancak Türkiye’deki hayırseverlik bağışlarının anlamlı dünya geneliyle karşılaştırılabilir düzeylere geldiğini görüyoruz. Ancak bu bağış ve yardımların doğrudan ve enformel olarak yapılıyor oluşu ülkedeki sivil toplumun gelişmesi önünde de bir engel olarak durmakta, daha geniş farklı ihtiyaçlara cevap verebilme kapasitesini de kısıtlı tutmaktadır. Bu açıdan bağış toplamaya öncelik vermek, bu bağışların şeffaf bir yapı içinde kullanılmasını sağlamak ve bu kaynakların harcanması sonucu nasıl bir etki yaratıldığını tüm paydaşlara iletebilmek Türkiye’de sivil toplumun gelişmesine önemli katkı yapacaktır.

KAYNAKÇA

Brown, E., & Ferris, J. M. (2007). Social capital and philanthropy: An analysis of the impact of social capital on individual giving and volunteering. *Nonprofit and voluntary sector quarterly*, 36(1), 85-99.

Edric, H. O., & Kochen, M. (1987). Perceived acquaintanceship and interpersonal trust: The cases of Hong Kong and China. *Social Networks*, 9(2), 153-169.

Fukuyama, F. (1995). *Trust: The social virtues and the creation of prosperity* (Vol. 99). New York, NY: Free press.

Inglehart, R. (2000). Culture and democracy. *Culture matters: How values shape human progress*, 80-97.

Kwon, S. W., & Adler, P. S. (2014). Social capital: Maturation of a field of research. *Academy of management review*, 39(4), 412-422.

Miller, A. S., & Mitamura, T. (2003). Are surveys on trust trustworthy?. *Social Psychology Quarterly*, 66(1), 62.

Mouw, T. (2006). Estimating the causal effect of social capital: A review of recent research. *Annu. Rev. Sociol.*, 32, 79-102.

Newton, K. (1997). Social capital and democracy. *American behavioral scientist*, 40(5), 575-586.

Putnam, R. (2001). Social capital: Measurement and consequences. *Canadian journal of policy research*, 2(1), 41-51.

Rosenberg, M. (1956). Misanthropy and political ideology. *American sociological review*, 21(6), 690-695.

Schoenfeld, E. (1978). Image of man: the effect of religion on trust. *Review of Religious Research*, 20(1).

Sobel, J. (2002). Can we trust social capital?. *Journal of economic literature*, 40(1), 139-154.

Wang, L., & Graddy, E. (2008). Social capital, volunteering, and charitable giving. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 19(1), 23.

Yamagishi, T., & Yamagishi, M. (1994). Trust and commitment in the United States and Japan. *Motivation and emotion*, 18(2), 129-166.

Bankalar Cad.
Minerva Han No: 2 Kat: 5
34420 Karaköy-İstanbul
Tel: 0212 243 83 07
Fax: 0212 243 83 05
info@tusev.org.tr
www.tusev.org.tr

TÜSEV
Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
Third Sector Foundation of Turkey